مۇھەممەد يۇسۇپ

نامازدىن ساۋات
ناماز ئوقۇشنى ئۆگەنگۈچىلەرگە

ئىسلامىي ئەسەرلەر نەشرىياتى

بسم الله الرحمن الرحيم

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ نامى بىلەن باشلايمەن.

بارلىق گۈزەل ماختاشلار ۋە ئەڭ ئېسىل مەدھىيەلەر ئالەملەرنىڭ رەببى ۋە مۆمىنلەرنىڭ مەدەتكارى جانابى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر. ئاللاھ تائالاغا مەۋجۇداتنىڭ سانىچە مەدھىيە ئوقۇپ ئۇنى ماختايمەن. ئىنسانىيەتنىڭ ئىپتىخارلىق ئۈلگىسى، ھەق دىننى ئىنسانىيەتكە يەتكۈزۈش ئارقىلىق ئۇلارنى كۇفرى، زالالەت ۋە ئازغۇنلۇقنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئىمان، ھىدايەت ۋە ھەقىقەتنىڭ نۇرىغا يېتەكلىگەن سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە- تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىگە ۋە ئۇنىڭ يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ بىزلەرگىچە يەتكۈزگەن، شۇنداقلا تا قىيامەتكىچە ھەق يولدا يۈرگەن مۆمىنلەرگە جانابى ئاللاھ تائالادىن رەھمەت تىلەيمەن.

ناماز ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ كاتتىسى، مۆمىنلىكنىڭ ئىپادىسى، ياخشى ئىشلارنىڭ باشلامچىسى ۋە قىيامەت كۈنىدە بەندىلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋال ھېساب بېرىدىغان بىردىنبىر ئەمەلى، ئاللاھ تائالاغا بولغان ئىخلاس ۋە ئىتائەتچانلىقنىڭ ئەڭ ئوبرازلىق ئىپادىسى بولغانلىقتىن، ئىسلام دىنى نامازنى ناھايىتى يۇقىرى ۋە ئەھمىيەتلىك ئورۇنغا قويغان. ئىسلام دىنى نامازنى شۇنچىلىك ئەھمىيەتلىك يۇقىرى ئورۇنغا قويغان ئىكەن، ئەلۋەتتە بىزمۇ نامازغا ئەھمىيەت بېرىشىمىز ۋە ئۇنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرىنى ياخشى ئۆگىنىپ، مۇكەممەل ئادا قىلىشىمىز زۆرۈر.

مەلۇمكى، ناماز ۋە باشقا پۈتۈن ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ياكى رەت قىلىنىشى پەقەت ئۇنىڭ ئىسلام دىنىدا كۆرسىتىلگەن قائىدە — پىرىنسىپلىرىغا ئۇيغۇن شەكىلدە ئادا قىلىنىش ياكى قىلىنماسلىقىغا باغلىقتۇر. شۇڭا ھەر قانداق بىر مۇسۇلمان ئۈچۈن ئىبادەتلەرنىڭ قائىدە — تەرتىپلىرىنى ئۆگىنىش ئىنتايىن زۆرۈر بولغان پەرزدۇر.

بىلمىگەننى ئۆگىنىش دىنىمىزنىڭ تەلىپىدۇر. بولۇپمۇ ناماز ئىنسان ھاياتىدا ئەڭ

مۇھىم ھەم كۈندىلىك ئىبادەت بولغانلىقتىن، بۇ ئىبادەتنى مۇكەممەل ئۆگىنىپ، تولۇق ئادا قىلىش تولىمۇ زۆرۈردۇر.

بۇ كىتاب ياۋروپا ۋە باشقا جايلاردىكى ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمىزنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن ھازىرلاندى.

بۇ كىتاب ناماز ئوقۇشنى ئۆگىنىۋاتقان ياش_ ئۆسمۈرلەرگە ئاتاپ ھازىرلاندى. ماۋزۇلارنى چۈشىنىشلىك ۋە ئىخچام قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىلدى.

مۇھەممەد يۇسۇپ

ھىجرىيە 1438_ يىلى سەپەرنىڭ 27_كۈنى.

مىلادىيە 2016 - يىلى 27 - نويابىر.

ئىبادەت ھەققىدە قىسقىچە بايان

ئىبادەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

مۇسۇلمانلارغا ئىماندىن كېيىنلا بۇيرۇلغان ئەڭ مۇھىم نەرسە ئىبادەتتۇر. ئىبادەت ئەقىدىنى تولۇقلايدىغان ۋە ئۇنى نامايان قىلىدىغان مۇھىم ئەمەلدۇر. ئىبادەتلەر ساغلام ئەقىدىنىڭ دەلىلى ۋە ئۇنىڭ ئەمەلدىكى تەرجىمىسىدۇر.

ئىبادەت -- ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغان ھالدا، ئۇنىڭ تەلەپ قىلغىنى بويىچە ياشاش دېگەنلىكتۇر. مانا بۇ ئىبادەتنىڭ ئومۇمىي مەنىسى بولۇپ، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، روزا تۇتۇش، ھەج قىلىش، قۇرئان تىلاۋەت قىلىش، ئاتا_ ئانىغا خىزمەت قىلىش، يوقسۇللارغا ياخشىلىق قىلىش دېگەنگە ئوخشىغان بەلگىلىك ئىبادەتلەر ئىسلامدا بۇيرۇلغان ئومۇمىي ئىبادەتنىڭ بىر قىسمىدۇر. دېمەك، تەلەپكە لايىق ياشىغان مۇسۇلمان ئادەمنىڭ ھاياتى پۈتۈنلەي ئىبادەتتۇر. بۇ ئەينى ۋاقىتتا، ئاللاھ تائالاغا بولغان ھەقىقىي ئىتائەتچانلىقنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئىبادەتلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ۋە ئەڭ ئەھمىيەتلىكى نامازدۇر. چۈنكى ناماز دىنىنىڭ تۈۋرۈكى ۋە ئىماننىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئىسلام ئاتالغۇلىرى ۋە ئۇلارنىڭ مەنىسى

ئىبادەتنى ئورۇنداشقا سالاھىيەتلىك بولغان ھەر قانداق كىشىنىڭ بىلىشى زۆرۈر بولغان ئاتالغۇلار (ھەنەفىي مەزھىپىدە) يەتتە بولۇپ، ئۇلار: پەرز، ۋاجىپ، سۈننەت، ھارام، مەكرۇھ تەھرىمى، مەكرۇھ تەنزىھى، مۇباھتۇر.

پەرز

پەرز - «قۇرئان كەرىم» ۋە مۇتەۋاتىر (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى بىر توپ جامائەت تەرىپىدىن بىرخىل لەۋزى بىلەن رىۋايەت قىلىنىپ، شەك قىلىشقا ئورۇن بەرمەيدىغان دەرىجىدە ئىسپاتلانغان) ھەدىسلەر ئارقىلىق بېكىتىلگەن ئەمەللەر دېگەنلىكتۇر.

«قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرى ئارقىلىق بېكىتىلگەن بەش ۋاخ ناماز، زاكات، روزا ۋە ھەج قاتارلىق ئەمەللەر ۋە مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر ئارقىلىق بېكىتىلگەن نامازدا قۇرئان ئوقۇشقا ئوخشىغان ئەمەللەر بۇنىڭ مىسالىدۇر.

پەرزنىڭ ھۆكمى: پەرزنى ئورۇنداش زۆرۈردۇر. ئورۇندىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ. ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بەرمىگەنلىكتىن ئورۇندىمىغان كىشى ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدا قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ ۋە ئۆزىنى ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا تۇتقان بولىدۇ. ئۇنىڭ پەرز ئىكەنلىكىگە تانغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

پەرز ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلارنىڭ بىرى، پەرز ئەيىن، يەنە بىرى، پەرز كىفايەدۇر.

پەرز ئەيىن ؛ مۇسۇلمانلاردىن ھەربىر شەخسنىڭ بىۋاستە ئۆزى ئورۇندىشىغا بۇيرۇلغان پەرز دېگەنلىكتۇر. مەسىلەن: بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش، ھارام ۋە يامان ئىشلاردىن يىراق بولۇشقا ئوخشاش ھەربىر شەخسنىڭ ئۆزىگە بۇيرۇلغان ئەمەللەردۇر.

پەرز ئەيىن دەپ ئاتالغان ئەمەللەرنى مۇسۇلمانلاردىن ھەربىر شەخسنىڭ ئۆزى ئورۇنلىشى شەرتتۇر. باشقىلارنىڭ ئورۇنلاپ قويۇشى بىلەن ئادا تاپمايدۇ.

پەرز كىفايە - ئومۇمىي مۇسۇلمانلارنىڭ ئۈستىگە بۇيرۇلغان پەرزدۇر. مەسىلەن: ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش، كىشىلەرگە نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى ياخشى ئىشلارغا بۇيرۇپ، يامان ئىشلاردىن توسۇش، دىنى ئىلىم ياكى پەن تېخنىكا ساھەلىرىدىن قايسى بىرىدە مۇتەخەسسىس بولۇش، جىنازا نامىزىغا قاتنىشىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئەمەللەردۇر.

پەرزكىفايە بولغان ئىشلارگاھىدا پەرز ئەيىنغا ئايلىنىپ قالىدۇ. مەسىلەن: مەلۇم بىر مەھەللىدە ياكى بىرەر شەھەردە بىر كىشىدىن باشقا دىنىنىڭ ئەھكاملىرىنى بىلىدىغان ئادەم چىقمىسا، خەلققە ۋەز – نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى توغرا يولغا چاقىرىش شۇ ئادەمنىڭ ئۈستىگە پەرز ئەيىن بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. شۇنىڭدەك، بىرەر ئىلىم ساھەسىدە ئوقۇپ مۇتەخەسسىس بولۇش ئادەتتە پەرز كىفايە بولۇپ، مەلۇم بىر ئىلىم ساھەسىدە ئوقۇشقا تاللانغانلار ئۈچۈن شۇ ساھەدە ئوقۇش پەرز ئەيىنغا ئايلىنىدۇ.

پەرز كىفايە ئەمەللىرىنى مۇسۇلمانلار ئامىسىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ ئورۇنلىشى بىلەن ئورۇنلىمىغانلارنىڭ ئۈستىدىكى بۇ پەرزنى ئورۇنداش بۇرچى ئادا تاپىدۇ. ئەگەر مۇسۇلمانلاردىن ھېچ بىرسى بۇ پەرزنى ئورۇنلىمىغان بولسا، پۈتۈن مۇسۇلمان ئامىسى گۇناھكار بولىدۇ ۋە تەرك قىلىنغان بۇ پەرز ئۈچۈن ھەممىسى جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ.

ۋاجىپ

ۋاجىپ - «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرى ئارقىلىق ئىسپاتلانغان بولسىمۇ، شۇ مەسىلىگە نىسبەتەن دالالىتى كەسكىن بولمىغان ئايەتلەر ۋە غەيرى مۇتەۋاتىر(پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كەلگەنلىكى بىر ياكى ئىككى ساھابە تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغانلىقى ئۈچۈن، شەكسىز دەلىل - ئىسپاتلار قاتارىدىن ئورۇن ئالالمىغان) ھەدىسلەر ئارقىلىق بېكىتىلگەن ئەمەللەر دېگەنلىكتۇر. قۇربانلىق قىلىش، فىتىر سەدىقىسى بېرىش، ھېيت نامازلىرىنى ۋە ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇش بۇنىڭ مىسالىدۇر.

ۋاجىپنى ئورۇنداش خۇددى پەرزگە ئوخشاش زۆرۈردۇر. ۋاجىپ ئەمەللەرنى

ئورۇنلىغان كىشى ساۋاب تاپىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى پەرزنى تەرك ئەتكەننىڭ گۇناھىدىن بىر دەرىجىدە تۆۋەن گۇناھكار بولىدۇ. ۋاجىپقا ئىنكار قىلغان كىشى كاپىر بولمايدۇ، بەلكى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ.

سۈننەت

سۈننەت_ پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى، ئىش_ پائالىيەتلىرى، ئەمەل - ئىبادەتلىرى ۋە باشقىلاردىن سادىر بولغان ئىشلاردىن شەرىئەتكە ئۇيغۇن كەلگەنلىرىنى مۇۋاپىق كۆرگەنلىرى دېيىلگەنلىكتۇر.

سۈننەتنىڭ يەنە بىر مەنىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەرز، ۋاجىپ ئەمەللەرنىڭ سىرتىدا قىلغان ۋە بىزنىمۇ قىلىشقا تەۋسىيە قىلغان ئىبادەتلەردۇر. مەسىلەن: بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش، تاھارەت ئالغاندا مىسۋاك قوللىنىشقا ئوخشىغان ئەمەللەر.

سۈننەت ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: ئۇلارنىڭ بىرى، تەكىتلىك سۈننەت، يەنە بىرى، تەكىتسىز سۈننەتتۇر.

تەكىتلىك سۈننەت - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەمىشە ئورۇنداشقا ئادەتلەنگەن ۋە ئۆزرىسىز قەتئىي تەرك ئەتمىگەن ئەمەللەر دېيىلگەنلىكتۇر. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش، تاھارەتتە مىسۋاك قوللىنىش قاتارلىق ئەمەللەر بۇنىڭ مىسالىدۇر.

تەكىتلىك سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. بىراق ئاللاھنىڭ كايىشىغا ئۇچراش خەۋپى بار.

تەكىتسىز سۈننەت - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دائىم ئورۇنداشقا ئادەتلەنمىگەن بولۇپ، گاھىدا ئورۇنلىغان، گاھىدا ئۆزرىسىز تەرك ئەتكەن ئەمەللەر دېيىلگەنلىكتۇر. مەسىلەن: ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بۇرۇنقى تۆت رەكەت سۈننەتنى ئوقۇشقا ئوخشاش ئەمەللەر. تەكىتسىز سۈننەت «مۇستەھەپ» دەپ ئاتىلىدۇ.

تەكتسىز سۈننەت بولغان ئەمەللەرنى ئورۇنلىغان كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ، تەرك ئەتكەن كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ كايىشىغىمۇ ئۇچرىمايدۇ.

هارام

هارام - ئۇنىڭ قەتئىي تۈردە مەنئى قىلىنغانلىقى «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرى ۋە مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر ئارقىلىق ئىسپاتلانغان ئىشلار دېگەنلىكتۇر. زىنا قىلىش، هاراق ئىچىش، ئۆسۈم يېيىش قاتارلىقلارغا ئوخشىغان گۇناھلار بۇنىڭ مىساللىدۇر.

هارام قىلىنغان ئىشلارنى قىلغان كىشى قاتتىق گۇناھكار بولىدۇ. تەۋبە قىلىپ قايتمىسا دوزاخنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ. هاراملارنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. هارامنى هالال سانىغان كىشى كاپىر بولىدۇ.

مەكرۇھ تەھرىمى

مەكرۇھ - ياقتۇرۇلمايدىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، مەكرۇھ تەھرىمى مەنئى قىلىنغانلىقى غەيرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر ئارقىلىق ئىسپاتلانغان ئىشلار دېگەنلىكتۇر. مەكرۇھ تەھرىمى هارام تەرەپكە ئېھتىمالى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر. مەسىلەن: تاھارەت ئالغاندا سۇنى ئىسراپ قىلىش ياكى نورمالدىن ئاز قوللىنىش، نامازدا تۇرغاندا كۆزىنى يۇمۇۋېلىش ياكى ئۇياق - بۇياققا قاراش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار. ئەمما ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا بولسا، باشقىلارنىڭ سودىسىنىڭ ئۈستىگە سودا قىلىش (يەنى باشقىلارنىڭ سودىسىنى بۇزۇش)، باشقا بىرى نىكاھلىماقچى بولغان ئايالغا ئۇ ئوچۇق ئىپادە بىلەن ۋاز كەچمەستىن نىكاھلىنىۋېلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىشلار.

مەكرۇھ تەھرىمنى سادىر قىلغان كىشى هارامنى سادىر قىلغاندىن بىر دەرىجە تۆۋەنرەك گۇناھكار بولىدۇ. ئۇنى تەرك ئەتكەن كىشى ساۋابقا ئېرىشىدۇ. مەكرۇھ تەھرىمنى هالال سانىغان كىشى كاپىر بولمايدۇ. بەلكى گۇناھكار بولىدۇ.

مەكرۇھ تەنزىھى

مەكرۇھ تەنزىھى : مەنئى قىلىنغانلىقى غەيرى مۇتەۋاتىر ھەدىسلەر ئارقىلىق

بىكىتىلگەن ئىشلار دېگەنلىكتۇر. مەكرۇھ تەنزىھى مۇباھ تەرەپكە ئېھتىمالى كۈچلۈكرەك بولغان ئىشلاردۇر. مەسىلەن: ئاممۇى سورۇنلارغا ۋە مەسچىتلەرگە بېرىپ تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ خام سامساق ۋە خام پىيازغا ئوخشاش ھىد - پۇيى پېقىمسىز نەرسىلەرنى ئىستېمال قىلغىنىغا ئوخشاش ئىشلار.

مەكرۇھ تەنزىھىنى سادىر قىلغان كىشى گۇناھكار بولمايدۇ. ئەمما ئۇنى تەرك ئېتىش ئەۋزەلدۇر.

مۇباھ

مۇباھ - ئۇنى قىلىش ياكى تەرك ئېتىش ھەر كىشىنىڭ ئۆز ئىختىيارىغا تاپشۇرۇلغان ئىشلار دېگەنلىكتۇر. مەسىلەن: يېيىش - ئىچىش، ئولتۇرۇش - قوپۇشلارغا ئوخشاش ئىختىيارىي ئىشلار.

مۇباھ بولغان ئىشلارنى قىلسا ياكى قىلمىسا ھېچقانداق گۇناھ ياكى ساۋاب بولمايدۇ.

مۇباھ ئىشلارنىڭ ئىبادەت قاتارىغا ئۆتۈشى

مۇباھ ئىشلارنى ياخشى نىيەت بىلەن ئىبادەت قاتارىغا ئۆتكۈزگىلى بولىدۇ. مەسىلەن: ئاللاھ تائالانىڭ بۇيرىغانلىرىنى ئورۇنداش ۋە ئىبادەتلەردە پائالىيەتچان بولۇش نىيىتى بىلەن يېيىش ۋە ئىچىش، مېڭىنى ياخشى دەم ئالدۇرۇش ئارقىلىق ئاللاھ تائالانىڭ ئەمرلىرىنى تېخىمۇ ياخشى ئورۇنداش نىيىتى بىلەن ئۇخلاش ۋە تەن ساقلىقنى ساقلاش ئارقىلىق شەرىئەت كۆرسەتمىلىرىنى ياخشى ئورۇنداش نىيىتى بىلەن تەنھەرىكەت قىلىش قاتارلىق ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئىبادەتكە ياتىدۇ ۋە بۇ ئىشلارغا ئاللاھ تائالانىڭ - ئۆز پەزلىدىن - ئىبادەتنىڭ ساۋابىنى بېرىشى ئۈمىدلىكتۇر.

يۇقىرىقى ئاتالغۇلارنىڭ ئەمەل - ئىبادەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تۆۋەنكىدەك ئىپادىلىنىدۇ:

(1) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى پەرز دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسى

قەستەن ياكى سەۋەنلىك (ئۇنتۇپ قالغانلىق ياكى بىلمىگەنلىك) بىلەن تەرك قىلىنسا ياكى نۇقسان بىلەن قىلىنسا، شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇزۇلغان بولىدۇ، ئۇنى قايتىدىن ئورۇنداشقا توغرا كېلىدۇ.

مەسىلەن: نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بولغان ئەمەللەردىن رۇكۇ ياكى سەجدىلەردىن بىرەرسىنى قىلماسلىق بىلەن نامازنىڭ بىكار بولۇپ كەتكىنىگە ئوخشاش.

(2) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى ۋاجىپ دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسى تەرك قىلىنسا، بۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ، بىكارمۇ بولۇپ كەتمەيدۇ. ئەمما ۋاجىپنى تەرك ئەتكەنلىكى ئۈچۈن گۇناھكار بولىدۇ، ئىبادىتى ناقىسلىق بىلەن ئادا تاپىدۇ.

مەسىلەن: ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى سەۋەنلىكتىن تەرك ئەتكەن كىشىنىڭ نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋە قىلىشى بىلەن نامىزى تولۇقلانغانلىقىغا ئوخشاش. ئەمما ۋاجىپنى قەستەن تەرك ئەتكەنلىكىنىڭ مىسالى: نامازنىڭ ۋاجىپلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇشنىڭ قەستەن تەرك قىلىنىشى بىلەن نامازلارنىڭ بۇزۇلغىنى ۋە ئىناۋەتسىز بولغىنىغا ئوخشاش.

(3) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى سۈننەت دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنىڭ ياكى ھەممىسىنىڭ قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك قىلىنىشى بىلەن شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەر بۇزۇلمايدۇ ۋە نۇقسان بىلەنمۇ سۈپەتلەنمەيدۇ.

مەسىلەن: نامازنىڭ سۈننەتلىرىدىن بولغان ھەر رەكئەتنىڭ بېشىدا «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم» نى دېمىگەن كىشىنىڭ نامىزىغا زىيان يەتمىگىنىگە ئوخشاش.

(4) ھەر قانداق ئەمەل - ئىبادەتلەردىكى مەكرۇھ دېگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى ياكى بىردىن كۆپرەكىنى سادىر قىلىسمۇ، شۇ ئەمەل - ئىبادەتلەرنىڭ دۇرۇسلىقىغا تەسىر يەتمەيدۇ.

مەسىلەن: پەرز نامازلاردا بىرىنچى رەكئەتكە ئوقۇغان(فاتىھە سۈرىسىدىن باشقا) سۈرىنىڭ ئۆزىنى ئىككىنچى رەكئەتكە ئوقۇش مەكرۇھ سانىلىدۇ، ئەمما

ئۇنىڭ بىلەن نامازنىڭ سۈپىتىگە ۋە قوبۇل بولۇشىغا قەتئىي تەسىر يەتمەيدۇ. چۈنكى«مەكرۇھ»نىڭ مەنىسى ، يۇقىرىدا ئېيتىلغاندەك ياقتۇرۇلمىغان ئىش دېگەنلىك بولۇپ، ئىبادەتنى بۇزمايدۇ، ئۇنىڭ سۈپىتىگىمۇ تەسىر كۆرسەتمەيدۇ.

بىرىنچى بۆلۈم

ناماز

نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

ئىماندىن كېيىنلا مۇسۇلمانلارغا ئەڭ ئاۋۋال بۇيرۇلغان ئىبادەت نامازدۇر. ئىسلام دىنىدا نامازنىڭ مەرتىۋىسگە ۋە ئۇلۇغلىقىغا يېتەلەيدىغان ئىككىنچى بىر ئىبادەت يوقتۇر.

1. ناماز ئىسلام ئىبادەتلىرىنىڭ ئەڭ كاتتىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق: «دىنىنىڭ بېشى ئىسلام، ئۇنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكى نامازدۇر»[1] دېگەن.

2. ناماز قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان بىردىنبىر ئىبادەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**إِنَّ أَوَّلَ مَا أُفْتُرِضَ عَلَى النَّاسِ مِنْ دِيْنِهِمْ الصَّلَاةُ وَآخِرُ مَا يَبْقِي الصَّلَاةُ وَأَوَّلُ مَا يُحاسَبُ بِهِ الصَّلَاةُ**﴾ يەنى «ئىنسانلارغا دىندا ئەڭ ئاۋۋال پەرز قىلىنغان ئىبادەت نامازدۇر. ئەڭ ئاخىرغىچە داۋاملىشىدىغان ئىبادەتمۇ نامازدۇر. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان ئەمەلمۇ نامازدۇر»[2].

3. ناماز ؛ دىن يوقالمايلا تۇرىدىكەن قەتئىي يوقالمايدىغان ئىبادەتتۇر.

4. ناماز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرقى ۋەسىيىتىدۇر. ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپات بولۇش ئالدىدا، سەكراتتا : «نامازنى تەرك ئەتمەڭلار! نامازنى تەرك ئەتمەڭلار!» دەپ ۋەسىيەت قىلغانلىقى بايان قىلىنىدۇ.

(1) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(2) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

نامازنىڭ شەرتلىرى

1. پاكىزلىق

2. تاھارەت (غۇسلى بىلەن تەيەممۇمنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ).

3. ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى.

4. ئەۋرەت جايلارنى يۆگەش.

5. قىبلىگە يۈزلىنىش.

6. نىيەت.

پاكىزلىقنىڭ بايانى

پاكىزلىقتىن مەقسەت بەدەننىڭ، كىيىمنىڭ ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جاينىڭ بارلىق پاسكىنىلىقلاردىن پاك بولۇشى دېگەنلىكتۇر.

ئىسلام دىنىنىڭ پاكىزلىققا ئەھمىيەت بېرىپ، مۇسۇلمانلارنى تازىلىققا ۋە پاكىزلىققا بۇيرۇشىدا، ئىنساننىڭ تەن ساقلىقىغا ۋە روھىغا ئىنتايىن پايدىلىق بولغان نۇرغۇنلىغان ئالىي مەقسەتلەر غايە قىلىنغان. قىسقىسى، بەدەننى سۇ بىلەن يۇيۇپ ئۇنىڭدىكى پاسكىنىلىقلارنى يوق قىلىشتا ، تېببىي مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ئىسپاتلىغىنىدەك ؛ بەدەننىڭ يېپىلىپ قالغان تۆشۈكچىلىرى ئېچىلىپ ئىنساننىڭ ئىچكى قىسمىدىن مىكروبلار ۋە زىيانلىق تەرلەرنىڭ چىقىپ كېتىشىگە، نەپەس ئېلىشىنىڭ ئوڭايلىشىشىغا، بەدەننىڭ راھەتلىنىشىگە ئالاھىدە پايدىلىق بولغان ئەجايىپ نەتىجىلەر بار. سۇ بىلەن پاكلىنىش بەدەندىكى يېقىمسىز ھىدلارنى يوقىتىدۇ. پائالىيەتچانلىقنى ئاشۇرىدۇ. ئىبادەت ۋە دۇنيالىق ئىشلار ئۈچۈن ئىنساننىڭ ھىممىتىنى، جوشقۇنلۇقىنى ئاشۇرىدۇ.

شۇڭا ئىسلام دىنى مۇسۇلمانلارنى پاكىزلىققا بۇيرۇپ، ئۇلارغا تازىلىقنى، پاكىزلىقنى پەرز قىلدى ۋە كۆپلىگەن ئىبادەتلەر ئۈچۈن پاكىزلىقنى شەرت قىلدى. چۈنكى ئىبادەتلەر ئىنسانلارنىڭ ئاللاھ تائالا ئالدىدا ئادا قىلىدىغان ئەڭ يۇقىرى بەندىچىلىك بۇرچى ھەم كەمتەرلىكنىڭ ۋە ئىتائەتمەنلىكنىڭ ئۇنۋانىدۇر. بۇنداق بولغان ئىكەن، ئۆزىنىڭ ياراتقۇچىسى ۋە يېگانە ئىگىسى بولغان ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا ئىبادەت بىلەن مۇراجىئەت قىلماقچى بولغان كىشىنىڭ ئىبادەتنى ئەڭ كامىل دەرىجىدە ئادا قىلىپ، بەندىچىلىك بۇرچىنى تولۇق ئادا قىلىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەڭ پاكىز ھالەتتە كېلىشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

پاكلىنىشقا بولىدىغان سۇ

پاكلىغۇچى ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى سۇ ئىكەنلىكىدە شەك يوق. ھەر قانداق پاسكىنىلىق سۇ بىلەن پاكلىنىدۇ. سۇ پەقەت ئەسلىدىكى ئۆز تەبىئىتىنى يوقىتىپ قويۇشى بىلەنلا پاكىزلىقنى يوقاتقان بولىدۇ. سۇنىڭ پاكلىغۇچى ماددا

بولغانلىقىمۇ ئاللاھ تائالانىڭ بىزلەرگە ئاتا قىلغان كاتتا نېمەتلىرىدىن بىرىدۇر. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە ئىنسانلارغا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىنى بايان قىلغان سۆزىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا﴾ يەنى) بىز ئاسماندىن پاك سۇنى چۈشۈرۈپ بەردۇق)[3].

تاھارەت ئېلىش ياكى غۇسلى قىلىش ئارقىلىق پاكلىنىشقا ۋە كىيىملەرنى يۇيۇپ پاكلاشقا، شۇنداقلا ئىچىشكە بولىدىغان سۇلار تۆۋەندىكى 8 خىل سۇدۇر:

1. يامغۇر سۈيى
2. دېڭىز، دەريا، ئېرىق، ئۆستەڭ سۇلىرى
3. قۇدۇق سۈيى
4. بۇلاق سۈيى
5. قار ۋە مۇزدىن ئېرىگەن سۇ
6. كۆل سۈيى
7. تۇرۇبىدىن كەلگەن سۇ
8. زەمزەم سۈيى

يۇقىرىقى 8 خىل سۇنىڭ رەڭگى ياكى تەمى ياكى ھىدى ئۆزگەرمىگەن بولۇش شەرتى بىلەن، بۇ سۇلارنى پۈتۈن پاكلىنىش ئىشلىرى ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدۇ. ئەگەر سۇنىڭ تەمى ياكى رەڭگى ياكى ھىدى ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى ھالىتىدىن ئۆزگىرىپ كەتكەن بولسا، ئۇ چاغدا مۇنداق سۇنى قوللىنىشقا بولمايدۇ.

---

(3) فۇرقان سۈرىسى 48 - ئايەت.

ئىستىنجا ۋە ئىستىبرا

ئىستىنجا ؛ تەرەت قىلىدىغان ئەزالارنى پاكلاش دېگەنلىكتۇر.

ئىستىنجا قىلىشنىڭ ھۆكمى

ئىستىنجانىڭ ھۆكمى ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1. ئىنساننىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى تەرەت قىلىش ئورگىنىدىن چىققان نىجاسەتلەر بۇ ئىككى ئورگاندىن بەدەننىڭ باشقا جايلىرىغا تەگمىگەن ھالەتتە ئىستىنجا قىلىش سۈننەتتۇر.

2. ئىككى ئورگاندىن چىققان نىجاسەتلەر بىر تەڭگە مىقدارىدا بەدەننىڭ باشقا جايلىرىغا تەگكەن بولسا، بۇ ھالەتتە سۇ بىلەن يۇيۇپ ئىستىنجا قىلىش ئارقىلىق ئۇنى پاكلاش ۋاجىپتۇر.

3. بەدەنگە تېگىپ كەتكەن نىجاسەت بىر تەڭگە مىقدارىدىن كۆپرەك بولسا، بۇ ھالەتتە سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىش پەرز بولىدۇ. ئىستىنجا قىلىشتا سول قول ئىشلىتىلىدۇ.

ئۇخلىغانلىق ياكى يەل چىقارغانلىق تۈپەيلى تاھارىتى سۇنغان كىشى ئۈچۈن ئىستىنجا قىلىش لازىم ئەمەسلىكىدە پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملار بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى ئىستىنجا پەقەت ئىككى تەرەت ئورگىنىنى تازىلاش ئۈچۈنلا بۇيرۇلغان.

بۇنىڭغا ئاساسەن ئېيتالايمىزكى، ئىنساننىڭ ئىككى تەرەت قىلىش ئورگىنىدىن چىققان يەلدىن باشقا ھەرقانداق نەرسە ئۈچۈن ئىستىنجا قىلىش لازىم كېلىدۇ. ئەمما بۇ ئىككى ئورگاندىن يەلدىن باشقا بىر نەرسە چىقماستىن، باشقا سەۋەبلەر بىلەن تاھارىتى بۇزۇلغان كىشىگە ئىستىنجا قىلىش كېرەك ئەمەس.

ئىستىنجادا قوللىنىشقا جائىز بولىدىغان ماددىلار

ئىستىنجا قىلىش ئۈچۈن جائىز بولىدىغان ماددىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى سۇدۇر. سۇدىن ياخشى پاكلىنىش ماددىسى يوقتۇر. سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، چالما، تاش، رەخت پارچىسى، قەغەز ۋە ئامالسىز قالغاندا ياغاچ ۋە ئۇتۇن قاتارلىق ماددىلارنىڭ قايسىبىرى بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا بولىدۇ. ئىستىنجا قىلىشتا ئەۋرەت جايلارنى كىشىلەرگە كۆرسىتىشكە بولمايدۇ. چۈنكى مۇنداق قىلىش هارامدۇر.

ئىستىنجادا قوللىنىشقا جائىز بولمايدىغان ماددىلار

ئىستىنجا قىلىشقا جائىز بولمايدىغان ماددىلار: پىششىق قىش، كۆمۈر، تۆمۈر، ئەينەك، هاك، ئىنسان ياكى هايۋانلار يەيدىغان تائاملار. بۇلارنىڭ قايسىبىرى بىلەن ئىستىنجا قىلىشقا بولمايدۇ.

شۇنداقلا، ئەرەبچە (هەتتا باشقا تىلدا بولسىمۇ ئەرەب هەرپلىرى بىلەن) يېزىلغان كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنىڭ ۋاراقلىرىنى تازىلىق ئۈچۈن قوللىنىشقا بولمايدۇ.

ئەمما ئەرەب هەرپلىرىدىن باشقا هەرپلەر بىلەن يېزىلغان، دىني بولمىغان كىتاب، ژۇرنال ۋە گېزىتلەرنى تازىلىق ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدۇ.

ئىستىبرا

ئىستىبرا ، تاهارەت ئېلىشتىن ئاۋۋال جىنسىي ئورگاندىن كەلگەن سۈيدۈكنىڭ قالدۇقلىرىدىن تولۇق پاكلىنىش دېگەنلىكتۇر. سۈيدۈك تۇرۇبىسىدىن سىزىپ كېلىدىغان سۈيدۈك قالدۇقلىرىدىن - قانداقلا ئۇسۇل بىلەن بولسۇن، تولۇق پاكلىنىش پەرزدۇر. سۈيدۈك تۇرۇبىسىدىن سىزىپ كەلگەن سۈيدۈك قالدۇقلىرىدىن تولۇق خالاس بولماي تۇرۇپ تاهارەتكە باشلاشقا بولمايدۇ.

چۈنكى سۈيدۈك تامچىلىرىدىن پاكلىنىش تاهارەتنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتى بولغىنىدەك، قەبرە ئازابىدىن ساقلىنىشنىڭ بىر قالقىنىدۇر. ئىبنى ئابباس

رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئىككى قەبرىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، ‹ بۇ ئىككىسى ئازابلىنىۋاتىدۇ. چۈنكى بۇلارنىڭ ئازابلىنىشىغا سەۋەب بولغان نەرسە(كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە) چوڭ گۇناھلاردىن ئەمەس، (ئەمما ئاللاھنىڭ نەزىرىدە چوڭ ئىدى)، بۇلارنىڭ بىرى سۈيدۈكىدىن پاكلىنالمايتتى، يەنە بىرى، كىشىلەر ئارىسىدا گەپ توشۇپ يۈرەتتى› دېدى»[4].

ھاجەتخانىغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى

ھاجەتخانىغا كىرىشنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىچە:

1. ھاجەتخانىغا كىرىشتىن ئاۋۋال: ﴿اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ﴾ «ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم (قوغلاندى شەيتاننىڭ شەررىدىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن)»[5] دېيىش، ئاندىن ھاجەتخانىغا كىرىشتە: {**اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ**} يەنى «ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ ئەركەك ـ چىشى شەيتانلارنىڭ زىيانكەشلىكىدىن پاناھ تىلەيمەن»[6] دېگەن دۇئانى ئوقۇش.

2. ھاجەتخانىغا كىرىشتە پۇتقا ئاياغ كىيىپ، شىمنىڭ پۇشقىقىنى تۈرۈۋېتىپ كىرىش ۋە يېنىدا ئاللاھ تائالانىڭ ئىسمى – سۈپەتلىرى ياكى «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرى يېزىلغان نەرسىلەر بولسا ئېلىۋېتىپ كىرىش.

3. ھاجەتخانىغا ئىمكان قەدەر سول پۇت بىلەن كىرىش.

4 ـ ھاجەتخانىدا سول قولنى ئىشلىتىش.

5. ئارىدا توساق بولمىغان جايلاردا قىبلە تەرەپكە ئالدىنى ياكى كەينىنى قىلىپ تۇرۇپ ھاجەت قىلماسلىق.

---

(4) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(5) ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، ئەللامە ئەلبانى«سەھىھ» دەپ باھالىغان.

(6) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

6. سۇغا، يول ئۈستگە، مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ ئاستىغا ۋە شامالنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ ھاجەت قىلماسلىق.

7. ئۆزرىسىز ئۆرە تۇرۇپ تەرەت قىلماسلىق.

8. ھاجەت قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئىككى قولنى سوپۇنلاپ پاكىز يۇيۇش.

9. ھاجەتخانىدىن چىقىشتا ئوڭ پۇت بىلەن چىقىش.

10. ھاجەتخانىدىن چىقىشتا: {غُفْرَانَك، الْحَمْدُ لِلهِ الَّذِي اَذْهَبَ عَنِّي اْلأَذَى وَعَافَانِيَ} يەنى«ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى كەچۈرگەيسەن، مەندىن زىيان ـ زەخمەتنى يوق قىلغان ۋە مېنى سالامەت قىلغان ئاللاھقا مەدھىيە ئېيتىمەن»[7] دېگەن دۇئانى ئوقۇش.

يۇقىرىقىلار ھاجەتخانىغا كىرىش ۋە چىقىشنىڭ ئەدەبلىرى بولۇپ، شۇ بويىچە ئىش كۆرۈش سۈننەت ۋە ئەدەپتۇر. ئەمما بۇلارغا رىئايە قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولمايدۇ.

نىجاسەت ۋە ئۇنىڭدىن پاكلىنىش ئۇسۇلى

نىجاسەت ۋە ئۇنىڭ تۈرلىرى

نىجاسەت (پاسكىنىلىق) ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى، ئېغىر نىجاسەت، يەنە بىرى، يېنىك نىجاسەتتۇر.

ئېغىر نىجاسەتلەر: قان، ھارام بولغان مالنىڭ گۆشى ۋە تېرىسى، گۆشى يېيىلمەيدىغان ھايۋانلارنىڭ سۈيدۈكى، ئىتنىڭ، چوشقىنىڭ ۋە يىرتقۇچلارنىڭ تەرىتى ۋە شالوكلىرى، توخۇ، ئۆردەك، غاز قاتارلىقلارنىڭ ماياقلىرى ۋە ئىنساننىڭ بەدىنىدىن چىقىشى بىلەن تاھارەتنى بۇزىدىغان نەرسىلەر، مەسىلەن: كىچىك ـ چوڭ تەرەت، قان، يىرىڭ، مەزى (جىنسى ھەۋەس قوزغالغاندا ئېتىلماي چىقىدىغان، سىپېرمىغا ئوخشاپ كېتىدىغان سۇ)، ۋەدى (گاھىدا كىچىك تەرەتتىن كېيىن چىقىدىغان دۇغا، ئاق سۇ) قاتارلىقلار.

(7) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

يېنىك نىجاسەتلەر: ئات ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش گۆشى يېيىلىدىغان هايۋانلارنىڭ ماياقلىرى، سۈيدۈكلىرى، ئۇچارلىقلارنىڭ ماياقلىرى قاتارلىقلاردۇر[8].

نىجاسەتلەردىن كەچۈرۈم قىلىنىش مىقدارى

ئېغىر نىجاسەتلەردىن بىر تەڭگە مىقدارىغا، يېنىك نىجاسەتلەردىن كىيىمنىڭ ياكى بەدەننىڭ تۆتتىن بىرىگە يەتمىگىنى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ.

بۇ ئورۇندىكى كەچۈرۈم قىلىنىشنىڭ مەنىسى: ناماز ئوقۇغان كىشى بەدىنى ياكى كىيىمدىكى نىجاسەتنى كۆرمىگەنلىكتىن ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇغان بولسا، بۇ نىجاسەت ئېغىر نىجاسەتتىن بولۇپ، ئۇنىڭ مىقدارى بىر تەڭگە مىقدارىغا يەتمىگەن بولسا، ياكى يېنىك نىجاسەتتىن بولۇپ، ئۇنىڭ مىقدارى ئەڭ كۆپ بولغاندا كىيىمنىڭ ياكى بەدەننىڭ تۆتتىن بىرىدىن ئاز بولغان بولسا، ئۇ كىشىنىڭ بۇ نىجاسەتلەر بىلەن ئوقۇغان نامىزى ئادا تاپقان بولىدۇ، نىجاسەت بىلەن ناماز ئوقۇغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن ئۇ نامازنى قايتا ئوقۇشى كېرەك ئەمەس دېگەنلىكتۇر. ئەگەر ناماز ئوقۇغان كىشى يۇقىرىقى مىقداردىن ئاز نىجاسەت بولسىمۇ، ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇپ، ئۆزرىسىز هالدا ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇغان بولسا، ئۇنىڭ نامىزى دۇرۇس ئەمەس. نىجاسەتلەردىن پاكلىنىپ نامازنى قايتا ئوقۇشى لازىم كېلىدۇ.

نىجاسەتلەردىن پاكلىنىش ۋە كىيىملەرنى پاكلاش ئۇسۇلى

1. قان، يىرىڭ ۋە چوڭ تەرەتكە ئوخشاش كۆرگىلى بولىدىغان نىجاسەتلەر بىلەن نىجىس بولغان نەرسىلەر نىجاسەتنىڭ ئۆزىنى سۇ بىلەن يۇيۇپ يوقىتىش ئارقىلىق پاكلىنىدۇ. يۇيۇلغاندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭ ئەسىرىنىڭ قېلىشى ئۇنىڭ پاكىزلىقىغا تەسىر يەتكۈزمەيدۇ. مەسىلەن: قانغا بويالغان كىيىمنى يۇيۇپ تازىلىغاندىن كېيىن، قاننىڭ ئەسىرىدىن قالغان سېرىق رەڭ كىيىمدىن يوقالمىغان بولسىمۇ، ئۇ كىيىم نىجىس دېيىلمەيدۇ، بەلكى پاكتۇر.

2. سۈيدۈككە ئوخشاش قۇرۇپ قالسا كۆرگىلى بولمايدىغان نىجاسەتلەر بىلەن نىجىس بولغان نەرسىلەر ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم يۇيۇش ۋە هەر قېتىم

(8) مغني المحتاج 1 - توم 79 - بەت.

يوغاندا ئۇنى سقىش بىلەن پاكلىنىدۇ.

3. قانداقلا بىر نىجاسەت بىلەن نىجىس بولغان زېمىندىن نىجاسەتنىڭ ئەسىرىنى يوقىتىش بىلەن بۇ زېمىن پاك بولغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىدە ناماز ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق ئۇ جايدا تەيەممۇم قىلىشقا بولمايدۇ.

زېمىننى تازىلاش ئۇسۇلى مۇنداق: زېمىندىكى نىجاسەت ئەگەر يېنىك نىجاسەتتىن بولسا، ئۇنىڭغا سۇ تۆكۈش بىلەن ئۇنىڭ ئەسىرى يوقالغىچە تازىلىنىدۇ. ئەگەر ئېغىر نىجاسەتتىن بولسا، مەزكۇر نىجاسەت زېمىندىن كولاپ ئېلىپ تاشلىنىدۇ ۋە ئورنىغا ئۈچ قېتىم سۇ چېچىپ تازىلىنىدۇ.

4. قانداقلا بىر نىجاسەت بولسۇن، ئۇ ئۆز ئەسلىدىن ئۆزگىرىشى بىلەن پاك بولغان بولىدۇ. مەسىلەن: ھايۋانلارنىڭ سۈيدۈكلىرىنىڭ قۇرۇپ تۇزغا ئايلانغىنىغا، ھايۋانلار ۋە ئىنسانلارنىڭ چوڭ تەرەتلىرىنىڭ كۆيدۈرۈلۈش بىلەن كۈلگە ئايلانغىنىغا ئوخشاش. تۇز بىلەن كۈل پاك ماددىلاردۇر.

5. ئىت ۋە چوشقىنىڭ نىجاسەتلىرى بىر قېتىم تۇپراق بىلەن ئالتە قېتىم سۇ بىلەن جەمئىي يەتتە قېتىم يۇيۇش ئارقىلىق پاكلىنىدۇ. بۇ مەسىلە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى بىلەن سابىت بولغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىرىڭلارنىڭ قاچىسىنى ئىت يالاپ قويغان بولسا، ئۇنى يەتتە قېتىم يۇيۇڭلار. ئاۋۋالقى قېتىمنى تۇپراق بىلەن يۇيۇڭلار»[9].

چۈنكى تۇپراق تەركىبىدە مىكروبلارنى ئۆلتۈرۈش كۈچىگە ئىگە ماددا بار بولغانلىقتىن، قاچىنى تۇپراق بىلەن بىر قېتىم سۈرتۈش ئارقىلىق ئۇنىڭغا ئىتنىڭ شالۇكىدىن يۇققان مىكروبلار ئۆلىدۇ. سۇ بىلەن يەنە ئالتە قېتىم يۇيۇش ئارقىلىق قاچىدا مىكروبنىڭ ئەسىرى قالمىغان بولىدۇ. پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەدىسىدىكى ھېكمەت، تىبخى ئەمدىلا تىببىي مۇتەخەسسىسلىرى تەرىپىدىن بايقالغان. ئىسلام ئالىملىرى چوشقىنىمۇ ئىتنىڭ ھۆكمىگە كىرگۈزگەن. چۈنكى چوشقا مىكروبلارنى يېتىشتۈرۈشتە ئىتتىن پاسكىنا ھايۋاندۇر. ھەر ئىككىسىنىڭ شالۇكىدا مىكروبلار كۆپ ئورۇن تۇتىدۇ.

---

(9) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

6. ئانىسىنىڭ سۈتى بىلەنلا غىزالىنىدىغان، تېخى تاماق يېگۈچى بولمىغان ئوغۇل بوۋاقنىڭ سۈيدۈكى يۇقۇپ قالغان كىيىمنىڭ ئۈستىگە سۇ تۆكۈش بىلەن كىيىم پاك بولىدۇ. ئەمما قىز بوۋاقنىڭ سۈيدۈكى يۇقۇپ قالغان كىيىم سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىقلا پاك بولىدۇ. ئەمما ھەر ئىككىسىنىڭ چوڭ تەرىتى تېگىپ قالغان نەرسىلەر پەقەت سۇ بىلەن يۇيۇش ئارقىلىقلا پاكلىنىدۇ.

ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئوغۇل بوۋاقنىڭ سۈيدۈكى تەككەن نەرسە ئۇنىڭ ئۈستىگە سۇ تۆكۈش بىلەن، قىز بوۋاقنىڭ سۈيدۈكى تېگىپ كەتكەن نەرسە يۇيۇش بىلەن پاكىزلىنىدۇ»[10].

(10) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

تاھارەتنىڭ بايانى

تاھارەتنىڭ تۈرلىرى

تاھارەت ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ.

1. ناماز ئوقۇش، تىلاۋەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىش ۋە قۇرئاننى تۇتۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش پەرزدۇر.

2. كەئبىنى تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش ۋاجىبتۇر.

3. تاھارەت بىلەن يېتىش ئۈچۈن، غەيۋەت، يالغان سۆز ۋە بارلىق خاتالىقلاردىن، مېيىتنى يۇغان ۋە كۆتۈرگەندىن كېيىن تاھارەت ئېلىش مۇستەھەبتۇر.

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى

تاھارەتنىڭ پەرزلىرى تۆت بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1. يۈزنىڭ چاچ ئۈنگەن يېرىدىن باشلاپ زاڭاقنىڭ ئاستىغىچە ۋە ئىككى قۇلاقنىڭ يۇمشاقلىرىغىچە بولغان جايلىرىنى يۇيۇش.

2. ئىككى قولنى جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.

3. ئىككى پۇتنى ئوشۇقلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش.

4. باشنىڭ تۆتتىن بىرىگە مەسھى قىلىش (ھۆل قول بىلەن سىلاش).

تاھارەتنىڭ پەرز ئىكەنلىكى ھەققىدە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ**﴾ يەنى(ئى ئىمان ئېيتقانلار! سىلەر ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭلاردا يۈزۈڭلارنى يۇيۇڭلار، قولۇڭلارنى جەينىكىڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار، بېشىڭلارغا مەسھى قىلىڭلار، پۇتۇڭلارنى ئوشۇقۇڭلار بىلەن قوشۇپ يۇيۇڭلار)[11].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئېلىشنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: {**لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهُورٍ**} يەنى «تاھارەتسىز ئوقۇلغان ناماز قوبۇل بولمايدۇ»[12].

(11) مائىدە سۈرىسى 6 – ئايەت.

(12) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

تاھارەت ئېلىشنىڭ قائىدە _ تەرتىپلىرى

1. تاھارەت ئېلىشنى نىيەت قىلىپ كۆڭلىمىزگە كەلتۈرىمىز.

2. ئىبرىق ياكى چۆگۈن بىلەن تاھارەت ئالغاندا، ئىمكانىيەت بولسا، ئېگىزرەك جايدا قىبلىگە قاراپ ئولتۇرىمىز.

3. «بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم» دەيمىز.

4. قولىمىزنى ئۈچ قېتىم پاكىز يۇيىمىز. قوللارنى يوغاندا بارماقلىرىمىزنىڭ ئارىسىنى ئارىلاپ پاكىز يۇيىمىز.

5. ئوڭ قولىمىز بىلەن ئېغىزىمىزغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ چايقايمىز. مسۋاك بولسا ئۇنىڭ بىلەن، مسۋاك بولمىسا بارمىقىمىز بىلەن چىشلىرىمىزنى تازىلايمىز.

6. بۇرنىمىزغا ئۈچ قېتىم ئوڭ قولىمىز بىلەن سۇ ئېلىپ، سول قولىمىز بىلەن تازىلايمىز.

7. يۈزىمىزنى پىشانىمىزنىڭ چاچ ئۈنۈپ توختىغان يېرىدىن ئاڭقىنىڭ ئاستىغىچە ۋە ئوڭ قۇلاقنىڭ يۇمشىقىدىن سول قۇلاقنىڭ يۇمشىقىغىچە ھەممىنى تولۇق ۋە پاكىز ئۈچ قېتىم يۇيىمىز. (ساقىلى بار كىشى ساقىلىنىڭ ئارىلىرىنى سۇ بىلەن سىلاپ چىقىدۇ).

8. ئاۋۋال سول قولىمىز بىلەن ئوڭ قولىمىزنى، كېيىن ئوڭ قولىمىز بىلەن سول قولىمىزنى جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيىمىز.

9.

10. ئىككى قولىمىزنىڭ كۆرسەتكۈچ بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىقىمىزنىڭ ئىچىنى، باش بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىقىمىزنىڭ تېشىنى، قالغان ئۈچ بارماق بىلەن گەدەننى سلايمىز.

11. ئاۋۋال ئوڭ، ئاندىن سول پۇتىمىزنى ئوشۇقى بىلەن قوشۇپ يۇيىمىز.

تاھارەت ئېلىشنى نىيەت قىلىپ كۆڭلىمىزگە كەلتۈرىمىز.

قولىمىزنى ئۈچ قېتىم پاكىز يۇيىمىز. قوللارنى يوغاندا بارماقلىرىمىزنىڭ ئارىسىنى ئارىلاپ پاكىز يۇيىمىز.

ئوڭ قولىمىز بىلەن ئېغىزىمىزغا ئۈچ قېتىم سۇ ئېلىپ چايقايمىز. مىسۋاك بولسا ئۇنىڭ بىلەن، مىسۋاك بولمىسا بارمىقىمىز بىلەن چىشلىرىمىزنى تازىلايمىز.

بۇرنىمىزغا ئۈچ قېتىم ئوڭ قولىمىز بىلەن سۇ ئېلىپ، سول قولىمىز بىلەن تازىلايمىز.

ئاۋۋال سول قولىمىز بىلەن ئوڭ قولىمىزنى، كېيىن ئوڭ قولىمىز بىلەن سول قولىمىزنى جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيىمىز.

ئىككى قولىمىزنىڭ كۆرسەتكۈچ بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىقىمىزنىڭ ئىچىنى، باش بارماقلىرى بىلەن ئىككى قولىقىمىزنىڭ تېشىنى،

يۈزىمىزنى پېشانىمىزنىڭ چاچ ئۆنۈپ توختىغان يېرىدىن زاڭاقنىڭ ئاستىغىچە ۋە ئوڭ قۇلاقنىڭ يۇمشىقىدىن سول قۇلاقنىڭ يۇمشىقىغىچە ھەممىنى تولۇق ۋە پاكىز ئۈچ قېتىم يۇيىمىز.

(ساقىلى بار كىشى ساقىلىنىڭ ئارىلىرىنى سۇ بىلەن سىلاپ چىقىدۇ).

قالغان ئۈچ بارماق بىلەن گەدەننى سىلايمىز.

ئاۋۋال ئوڭ، ئاندىن سول پۇتىمىزنى ئوشۇقى بىلەن قوشۇپ يۇيىمىز.

يۇقىرىدا كۆرسىتىلگەن بويىچە تاھارەت ئالغان كىشى تاھارەتنىڭ پەرزلىرى، سۈننەتلىرى، ئەدەبلىرى ۋە پۈتۈن قائىدە – تەرتىپلىرىنى تولۇق ئورۇندىغان بولىدۇ.

مىسۋاك ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتى

مىسۋاك ـ «سالۋادورا پېرسكا» دەپ ئاتىلىدىغان «ئىراك» دەرىخىنىڭ ياش نوتىسىدىن كېسىپ ئېلىنىدىغان ھۆل ياغاچنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ياغاچتىن بىر غېرىچ مىقداردا كېسىپ، ئۇنىڭ ئۇچىنى1 ياكى 2 سانتىمېتىر ئۇچلاپ سۇغا چىلاپ يۇمشىتىش ئارقىلىق قوللىنىلىدۇ. مىسۋاك سۇدا يۇمشىغاندىن كېيىن خۇددى چىش چوتكىسىدەك ھالغا كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەۋسىيە قىلغان مىسۋاك دەل بۇ دەرەخنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ دەرەخ شەرقىي ئافرىقىدىن ھىندىستانغىچە بولغان جايلاردا يېتىشىدۇ.

تولۇق ۋە توغرا سۆزلەشنىڭ بىردىنبىر ۋاستىسى بولغان چىشلارنى ئاسراش ئىنسان ئۈچۈن بەكمۇ ئەھمىيەتلىكتۇر. ئېغىزدا چىشلار تولۇق بولمىغاندا پسىخولوگىيىلىك سەلبىياتلار كۆرىلىدۇ. چىشلارنىڭ ئەڭ چوڭ دۈشمىنى چىشلارنىڭ ئارىلىقىدا تاماقنىڭ قالدۇقلىرىدىن توپلانغان باكتېرىيىلەردۇر. ئېغىز، چىش ۋە چىشلارنىڭ ئەتراپىدىكى گۆشلەرنى باكتېرىيىلەردىن ساقلاش ئۈچۈن چىش چوتكىسىنى قوللىنىش ئەھمىيەتلىكتۇر. بىراق چىش چوتكىسى بىلەن ئىشلىتىلىدىغان چىش پاستىلىرى (ياگولار) نورمالدىن ئارتۇق تەملىك بولغاچقا، ئۇ، ئېغىز تەمىنى بۇزىدۇ. ئەمما مىسۋاك ئۆزىنىڭ نورمال پۇرىقى ۋە ياخشى تەمى بىلەن ئالاھىدە خۇسۇسىيەتكە ئىگە بولغاچقا، ئېغىزنىڭ تەمىنى بۇزمايدۇ. شۇڭا چىش چوتكىسىدىن مىسۋاكنىڭ ئەھمىيىتى كۆپتۇر. بۇنىڭ تېخىمۇ چوڭ ئالاھىدىلىكى، مىسۋاكنى ئادەتتىكى چىش چوتكىسىغا سېلىشتۇرغاندا، مىسۋاكنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئارتۇقچىلىقلىرىنى كۆرىمىز:

1. مىسۋاك دېيىلگەن بۇ ياغاچنىڭ تەركىبىدە باكتېرىيىلەرنى ئۆزلۈكىدىن ئۆلتۈرىدىغان ماددىلار بار.

2. بۇ ياغاچنىڭ ھىدى تۇكۇرۇكنى كۆپەيتىش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولغىنى ئۈچۈن ئېغىزنىڭ ھۆللىكىنى ساقلاپ قالىدۇ. نەتىجىدە ئېغىز قۇرۇپ قالمىغاچقا

پۈرىمايدۇ.

3. بۇ ياغاچ ئادەتتىكى چىش چوتكىسىدىن يۇمشاق ۋە نورمال تەملىك بولغىنىنىڭ ئۈستىگە، ئېغىزنىڭ تەمىنى بوزىدىغان ياكى قۇرىتىدىغان ماددىلاردىن خالىيدۇر.

4. بۇ ياغاچتا چىشنى ئاقارتىدىغان ماددىلار بولغانلىقتىن، چىشنى ئاقارتىدۇ ۋە سارغىيىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.

تاھارەتتە شەكلىنىپ قېلىش

تاھارەتنىڭ بار ياكى يوقلىقىدىن شەكلىنىپ قالغان كىشى قايتا تاھارەت ئالىدۇ. تاھارەتتە يۈيۈلىدىغان ئەزالارنىڭ بەزىسىنى يۇيۇپ - يۇمىغانلىقىدىن شەكلەنگەن كىشى، ئەگەر بۇ تۇنجى قېتىملىق ھادىسە بولسا، شەكلەنگەن ئەزالارنى قايتا يۇيىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ھەمىشە مۇشۇنداق شەكلىنىدىغان ئادىتى بولسا، بۇ شەك ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ. تاھارىتى دۇرۇستۇر.

بىراۋ تاھارەت ئالغىنى ئېسىدە بار، ئەمما ئۇنىڭ بۇزۇلغان ياكى بۇزۇلمىغانلىقىدىن شەكلەنسە تاھارەت بار ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر تاھارەتنىڭ بۇزۇلغانلىقى ئېسىدە بار، ئەمما ئۇنىڭدىن كېيىن تاھارەت ئالغان ياكى ئالمىغانلىقىدا شەكلىنىپ قالسا، ئۇنىڭ تاھارىتى يوق ھېسابلىنىدۇ.

تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار

تاھارەت تۆۋەندىكىلەرنىڭ بىرەرسى بىلەن بۇزۇلىدۇ:

1. ئىنساننىڭ ئالدى ۋە كەينىدىن ئىبارەت ئىككى ئورگىنىدىن سۈيدۈك، چوڭ تەرەت، يەل، سپېرما، ۋەدى، مەزى قاتارلىقلارنىڭ چىقىشى.

2. بەدەننىڭ قايسىبىر يېرىدىن قان، يىرىڭ ۋە سېرىق سۇنىڭ ئېقىشى.

3. ئېغىز توشقىچە قۇسۇش.

4. ئىغىزدىن قان چىقىشى (ئەمما تۈكۈرۈكتىن ئاز بولسا ياكى تۈكۈرۈكنىڭ رەڭگى قىزارمىسا زىيىنى يوق).

5. ھوشىدىن كېتىش.

6. مەست بولۇش.

7. جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش، ھەتتا ئەر – ئاياللارنىڭ جىنسىي ئورگانلىرىنىڭ ئارىدا توساق بولماستىن بىر – بىرىگە تېگىشى بىلەنمۇ تاھارەت بۇزۇلىدۇ.

8. ئۇخلاش. (ئەمما بىر نەرسىگە يۆلەنمەي ئۆرە ياكى ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالغان ئادەمنىڭ تاھارىتى بۇزۇلمايدۇ).

9. نامازدا قاقاقلاپ كۈلۈش. چۈنكى نامازدا تۇرۇپ قاقاقلاپ كۈلۈش نامازنى بۇزۇپلا قالماستىن، تاھارەتنىمۇ بۇزىدۇ[13].

(13) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 6 ـ بەت.

ئاياغقا ياكى پايپاققا مەسھى قىلىش مەسىلىسى

ئاياغقا ياكى پايپاققا مەسھى قىلىش ، تاھارەت ئالغاندا پۇتلارنى يۇيۇشنىڭ ئورنىغا تاھارەت بىلەن كىيىلگەن ئاياغ كىيىملەردىن ئۆتۈك، پىما، مەسە، تۇپلى، ئۇشۇقنى يېپىپ تۇرىدىغان بىتىنكە، قېلىنراق پايپاق قاتارلىقلارنىڭ ئۈستىنى ھۆللەنگەن قول بىلەن سىلاش دېگەنلىكتۇر.

ئاياغقا ياكى پايپاققا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتى تۆۋەندىكىچە:

(1) ئاياغنىڭ ئۇشۇقنى يېپىپ تۇرىدىغان، پايپاقنىڭ قېلىنراق بولۇشى.

(2) ئاياغ ياكى پايپاق تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن كېيىلگەن بولۇشى.

(3) ئاياغ ياكى پايپاقنىڭ ھەر قانداق بىر پاسكىنىلىقتىن پاكىز بولۇشى.

(4) مەسھى قىلغۇچىنىڭ جۇنۇپ بولماسلىقى، يەنى غۇسلى قىلىشى پەرز بولۇپ قالغان كىشىنىڭ مەسھى قىلىشى جائىز ئەمەس. غۇسلى قىلىپ ئايىغىنى ياكى پايپىقىنى پاكىزلىق ئۈستىگە كىيگەن بولسا، ئاندىن ئۇنىڭغا مەسھى قىلسا بولىدۇ.

(5) مەسھىنىڭ مۇددىتىگە رىئايە قىلىش.

مەسھى قىلىش ئۇسۇلى

ئاياغقا ياكى پايپاققا مەسھى قىلىشتا، قوللارنى ھۆل قىلىپ، ئوڭ قولنىڭ بارماقلىرى بىلەن ئوڭ پۇتنىڭ، سول قولنىڭ بارماقلىرى بىلەن سول پۇتنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ پۇتلارنىڭ ئايرىلىدىغان بېغىشلىرىغىچە بىر قېتىم سىلىنىدۇ.

مەسھىنىڭ مۇددىتى

مەسھىنىڭ مۇددىتى يولۇچىلار ئۈچۈن ئۈچ كېچە - كۈندۈز، مۇقىملار ئۈچۈن بىر كېچە – كۈندۈزدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن، يولۇچىلار ئاياغ كىيىملىرىنى تاھارەت

ئۈستىگە كىيگەندىن كېيىن، شۇ تاھارەتنى بۇزۇلغان ۋاقىتتىن باشلاپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز (72 سائەت)، مۇقىملار بىر كېچە كۈندۈز (24 سائەت) ئاياغ كىيىملىرىنى ياكى پايپاقلىرىنى يەشمەستىن، ئۈستىگە مەسھى قىلىدۇ.

مەسھىنى بۇزىدىغان ئامىللار

مەسھىنى بۇزىدىغان ئامىللار تۆۋەندىكىچە:

(1) تاھارەتنى بۇزىدىغان ئامىللار مەسھىنىمۇ بۇزىدۇ. بۇ ۋاقىتتا تاھارەت ئېلىپ، ئاياغ كىيىمىنىڭ ياكى پايپاقىنىڭ ئۈستىگە قايتا مەسھى قىلىنىدۇ.

(2) پۇتلارنىڭ بىرەرسى ياكى ئىككىلىسىنىڭ ئاياغلاردىن ياكى پايپاقلاردىن چىقىپ كېتىشى ياكى چىقىرىلىشى.

(3) مەسھى مۇددىتىنىڭ توگىشى.

(4) ئاياغ ياكى پايپاقلارنىڭ ئىچىدە پۇتلارنىڭ بىرەرسى ياكى ئىككىلىسى سۇ ئۆتۈپ كەتكەنلىكتىن ھۆل بولۇپ كېتىشى.

يۇقىرىقى 2 – 3 – 4 - ھاللاردا پۇتلار تاھارەت ئارقىلىق يۇيۇلغاندىن كېيىن ئاياغ كىيىمى ياكى پايپاق قايتا كىيىلىدۇ.

تېڭىقنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىش مەسىلىسى

يارا، سۇنۇق ۋە چىقىقلارنىڭ ئۈستىگە تېڭىلغان تېڭىقلارنى يېشىپ، ئۇنىڭ ئاستىنى يۇيۇش ياكى ھۆل قىلىش زىيانلىق بولغان ھاللاردا، تېڭىقنىڭ ئۈستىنى ھۆللەنگەن قول بىلەن بىر قېتىم سىلاش يۇيۇشنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. ئاز دېگەندە 3 بارماق بىلەن بىر قېتىم سىلاش شەرتتۇر.

تېڭىقلارنىڭ ئۈستىگە قىلىنغان مەسھىنىڭ مۇددىتى يوقتۇر. يەنى تېڭىلغان ئورگان ساقايغانغا قەدەر باشتا قىلغان بىر قېتىملىق مەسھى يېتەرلىكتۇر. تېڭىقلارغا مەسھى قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ تاھارەتلىك بولغان ھالدا تېڭىلغان

بولۇشى شەرت ئەمەس. شۇنداقلا، تېگىقنى ئالماشتۇرۇش بىلەنمۇ، مەسىھنى يېڭىلاش لازىم كەلمەيدۇ.

ئۆزرىلىك كىشىلەر قانداق قىلىشى كېرەك

توختىماستىن بۇرنى قانايدىغان ياكى تەرىتى توختىمايدىغان ياكى كۆزىدىن ياكى قۇلىقىدىن سېرىق سۇ ئېقىپ تۇرىدىغان كىشىلەر ئۆزرىلىك كىشىلەر دېيىلىدۇ. بۇنداق كىشىلەرنى بۇ ئۆزرىلەر ئىبادەتتىن چەكلىيەلمەيدۇ. بەلكى بۇ ھالەتلەردىمۇ تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيالايدۇ. پەقەت ئۇلار، بىر ۋاخ ناماز ئۈچۈن ئالغان تاھارەت بىلەن يەنە بىر ۋاخ نامازنى ئوقۇيالمايدۇ. بەلكى ھەربىر ۋاخ ناماز ئۈچۈن ئايرىم تاھارەت ئېلىشى لازىم.

ئاياللارغا خاس ھالەتلەر

ئاياللاردا ئۆزلىرىگە خاس ئۈچ ھالەت بار بولۇپ، ئۇلار:

(1) ئايلىق ھالىتى (ھەيزدارلىق ھالىتى).

(2) تۇغۇتلۇق ھالىتى (نىفاسلىق ھالىتى).

(3) ئۆزرىلىك ھالىتى (مۇستەھازىلىك ھالىتى).

ئايالLARنىڭ ئايلىق ھالىتى

ئايالLARنىڭ ئايلىق ھالىتى - ھەيز كۆرۈش يېشىدىكى ئايالLARنىڭ كېسەللىكتىن ئەمەس، بەلكى نورمالدىكى ئايلىق ئادىتى بويىچە بالا ياتقۇلىرىدىن ئايلىق قېنىنىڭ كېلىشى دېگەنلىك بولۇپ، ئەرەب تىلىدا «ھەيز» دەپ ئاتىلىدۇ.

ئايلىق ئادەتنىڭ مۇددىتى

ئاياللاردىكى ئايلىق ئادەت مۇددىتىنىڭ ئېزى ئۈچ كۈن، كۆپى 10 كۈن، نورمال مۇددىتى بەش كۈن بىلەن يەتتە كۈن ئارىسىدا بولىدۇ.

ئايالLARنىڭ تۇغۇتلۇق ھالىتى

ئايالLARنىڭ تۇغۇتلۇق ھالىتى ، تۇغۇتتىن كېيىن، تۇغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلانغۇچىلىك بولغان مەزگىل دېگەنلىك بولۇپ، ئەرەب تىلىدا «نەفاس» دەپ ئاتىلىدۇ.

تۇغۇتلۇق ھالىتىنىڭ مۇددىتى

ئايالLARنىڭ تۇغۇتلۇق ھالىتى تۇغۇتنىڭ قېنىنىڭ تۈگىشى بىلەن تاماملىنىدۇ. قانىنىڭ تۈگەش مۇددىتىنىڭ ئېزى بىرقانچە مىنۇت، كۆپى 40 كۈندۇر. قىرىق كۈندىن ئېشىپ كەتكىنى ئۆزرىلىك ھالىتى ھېسابلىنىدۇ.

ئاياللارغا ئايلىق ۋە تۇغۇتلۇق ھالەتلىرىدە مەنئى قىلىنغان ئىشلار

ئايلىق ئادەتنىڭ ۋە تۇغۇتنىڭ قېنىدىن پاكلانمىغان مۇددەت ئىچىدىكى ئاياللار ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1. ناماز ئوقۇش.

2. روزا تۇتۇش.

3. قۇرئاننى تۇتۇش ۋە ئوقۇش. (ئەگەر قاپچۇقى بىلەن تۇتسا بولىدۇ، شۇنىڭدەك، ئۆگىنىش ياكى ئۆگىتىش ئۈچۈن ئوقۇسا بولىدۇ).

4. مەسجىدكە كىرىش.

5. تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش.

6. ئېتىكاپ قىلىش.

7. كەئبىنى تاۋاپ قىلىش.

8. جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش.

ئاياللارنىڭ قاندىن پاكلانغاندىن كېيىنلا غۇسلى قىلىشى ۋاجىپتۇر.

ئاياللار يۇقىرىقى ھاللار سەۋەبلىك ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. ئەمما تۇتالمىغان رامىزان روزىسىنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: «بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا، ئايلىق ئادىتىمىز كەلگەن ۋاقىتلاردا روزا تۇتمايتتۇق، ناماز ئوقۇمايتتۇق، پاكلانغاندىن كېيىن روزىنىڭ قازاسىنى تۇتۇشقا بۇيرۇلاتتۇق، ئەمما نامازنىڭ قازاسىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلمايتتۇق»[14].

---

(14) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ئاياللارنىڭ ئۆزرىلىك ھالىتى

ئاياللارنىڭ ئۆزرىلىك ھالىتى - ئايلىق ئادەت كۆرۈش مۇددىتى ئىچىدىكى ئاياللارنىڭ ئۈچ كۈندىن ئاز ياكى ئون كۈندىن كۆپ، تۇغۇتلۇق مۇددىتى ئىچىدىكىلەردىن قىرىق كۈندىن كۆپ، قىزلاردىن توققۇز ياشقا تولۇشتىن بۇرۇن ۋە چوڭ ئاياللاردىن ئادەت كۆرۈش يېشىدىن ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، بالا ياتقۇلىرىدىن قان كېلىشى ئاياللارنىڭ ئۆزرىلىك ھالىتى دېيىلىدۇ.

ئاياللار ئۆزرىلىك ھالەتلىرىدە، ئىبادەتلەرنى قىلالايدۇ. ھەتتا قان توختىماي ئېقىپ تۇرسىمۇ، ھەربىر ناماز ئۈچۈن ئايرىم تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇيدۇ. نامازنىڭ ۋاقتى چىقىشى بىلەنلا ئۇلارنىڭ تاھارىتى سۇنغان بولىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «فاتىمە ئىسمىلىك بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، ‹يارەسۇلەللاھ! مەن قېنىم توختىمايدىغان بىر ئايالمەن، بۇسەۋەبلىك نامازنى تەرك ئېتىشىم كېرەكمۇ؟› دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ‹سىزدىكى ھەيزنىڭ قېنى ئەمەس، ئۇ پەقەت تەرگە ئوخشاش سۇ، ئايلىق ئادىتىڭىز كەلگەندە، نامازنى توختۇتۇڭ، ئادىتىڭىز تۈگىگەندىن كېيىن، غۇسلى قىلىپ پاكلىنىپ نامازغا باشلاڭ› دېدى»[15].

ئاياللار ئۆزرىلىك ھالەتلىرىدىمۇ جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولالايدۇ.

ئاياللار ھەيزدار ياكى ئۆزرىلىك ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيدۇ؟

ئاياللار ئايلىق ئادىتىنىڭ قېنى بىلەن ئۆزرىلىك ھالىتىنىڭ قېنىنى ئايرىيالايدۇ. چۈنكى ئايلىق ئادەتنىڭ قېنى قارامتۇل، قويۇقراق كېلىدۇ، ئەمما ئۆزرىلىك ۋاقتىدا كەلگەن قان قېپقىزىل، سۇيۇقراق كېلىدۇ. ئاياللار بۇنىڭغا قاراپ ئۆزىنىڭ ئادەت كۆرگەن ياكى باشقا بىرەر كېسەللىك تۈپەيلى ئۆزرىلىك بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىدۇ ۋە شۇنىڭغا قاراپ ئىش كۆرىدۇ.

---

(15) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار

تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1. ناماز ئوقۇش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: {**لا صَلاةَ لِمَنْ لا وُضُوءَ لَهُ**} يەنى «تاھارەتسىز كىشىنىڭ نامىزى قوبۇل بولمايدۇ» دەپ كۆرسەتكەن[16].

2. قۇرئاننى تۇتۇش. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە: ﴿**لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ**﴾ يەنى (قۇرئاننى پەقەت پاك بولغانلارلا تۇتىدۇ)دەيدۇ[17].

چۈنكى قۇرئاننى ئۇلۇغلاش پەرزدۇر. ئۇنى تاھارەتسىز تۇتۇش ئۇنىڭغا ھۆرمەتسىزلىك قىلغانلىق بولىدۇ. ئەمما «قۇرئان كەرىم»نى قاپچۇقى بىلەن تۇتۇشقا ۋە يادىسىغا ئوقۇشقا بولىدۇ. شۇنىڭدەك، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارنىڭ «قۇرئان كەرىم»نى ئۆگىنىش ياكى يادلاش ئۈچۈن تاھارەتسىز تۇتۇشى ۋە ئوقۇشى جائىزدۇر.

3. كەئبىنى تاۋاپ قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كەئبىنى تاۋاپ قىلىشمۇ نامازدۇر. تاۋاپ ئەسناسىدا سۆزنى ئاز قىلىڭلار»[18].

ئەمما كەئبىنى تاۋاپ قىلىشتا تاھارەتلىك بولۇش پەرز ئەمەس، بەلكى ۋاجىپتۇر. شۇڭا كەئبىنى تاھارەتسىز تاۋاپ قىلىش مەكرۇھ تەھرىمدۇر. ئەمما قىلغان تاۋاپ دۇرۇستۇر.

جۇنۇپ كىشى ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان ئىشلار

جۇنۇب (غۇسلى قىلىشى پەرز بولۇپ قالغان كىشى) ئۈچۈن، تاھارەتسىز كىشىلەر ئۈچۈن مەنئى قىلىنغان يۇقىرىقى ئۈچ ئىش بىلەن بىرلىكتە، تۆۋەندىكى ئىككى ئىش مەنئى قىلىنىدۇ:

4. قۇرئاننى يادىسىغا بولسىمۇ ئوقۇش. جۇنۇپ كىشىنىڭ بىرەر ئايەتنىمۇ

(16) ئىمام ئەھمەد، ئىمام تىرمىزى ۋە نەسائىيلار رىۋايىتى.

(17) ۋاقىئە سۈرىسى79 - ئايەت.

(18) ئىمام ئەھمە، نەسائىي، ئىمام تىرمىزى ۋە ھاكىملار رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

يادىسىغا ياكى قاراپ ئوقۇشى قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ﴿**لاَ تَقْرَإِ الْحَائِضُ، وَلَا الْجُنُبُ شَيْئاً مِنَ الْقُرْآنِ**﴾ يەنى «ھەيز ۋە نىفاستىكى ئاياللار، جۇنۇپ كىشىلەر قۇرئاندىن ھېچنەرسە ئوقۇمىسۇن»[19].

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۇنۇبلىقتىن باشقا ھەر قانداق ۋاقىتتا بىزگە قۇرئان ئوقۇپ بېرەتتى»[20].

ئەمما جۇنۇپلىقى ئېسىدە يوق ئىختىيارسىز قۇرئان ئوقۇپ سالسا گۇناھ بولمايدۇ. شۇنداقلا، جۇنۇپ كىشىنىڭ تائام يېيىش ياكى بىرەر ئىشنى باشلاش ئالدىدا ﴿**بِسْمِ اللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ**﴾ دېيىشى، ئاللاھ تائالاغا شۈكۈر قىلىش نىيىتى بىلەن ﴿**الْحَمْدُ للّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ**﴾ دېيىشى، قاتناشقا ئولتۇرغاندا زىكرى نىيىتى بىلەن: ﴿**سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِيْنَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ**﴾ نى ئوقۇشى، مۇسىبەتتە ﴿**إِنَّا لِلّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعونَ**﴾ دېيىشى، «ئايەتۇلكۇرسى»نى، «فاتىھە» ۋە «ئىخلاس» سۈرىلىرىنى زىكرى مەقستى بىلەن ئوقۇشى ھەنەفىي ۋە شافىئىي مەزھىپىنىڭ ئىتتىپاقى بىلەن جائىزدۇر. چۈنكى ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەممىلا ۋاقىتتا ئاللاھ تائالاغا زىكرى ئېيتاتتى» دەپ كەلگەن. يۇقىرىقى ئەھكاملار ھەيزدار ۋە تۇغۇتلۇق ئاياللارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

5. مەسجىدكە كىرىش ۋە ئۇنىڭدا ئېتىكاپ قىلىش. جۇنۇپ كىشىنىڭ قايسىبىر سەۋەب بىلەن بولسۇن، مەسجىدكە كىرىشى ۋە ئۇنىڭدا ئولتۇرۇشى قەتئىي مەنئى قىلىنىدۇ. ئەمما ئولتۇرماستىن ئۆتۈپ كېتىشكە بولىدۇ.

---

(19) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(20) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس، سبل السلام 1 – توم 88 - بەت.

غۇسلىنىڭ بايانى

غۇسلى - پۈتۈن بەدەننى پاكىز يۇيۇش ئارقىلىق ئومۇمىي چوڭ تازىلىق قىلىش دېيگەنلىكتۇر.

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر تۆۋەندىكىچە:

1. جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش. (گەرچە سپېرما چىقمىغان تەقدىردىمۇ، ئەر - ئايال ھەر ئىككىسى ئۈچۈن غۇسلى قىلىش پەرزدۇر).

2. قايسىبىر سەۋەب بىلەن سپېرمىنىڭ ئېتىلىپ چىقىشى.

3. ئۇيقۇدا قانداقلا بىر كەيپىيات بىلەن بولسۇن، سپېرمىنىڭ چىقىشى.

4. تۇغۇت ۋە ئايلىق ئادەتنىڭ قانلىرىنىڭ توختىشى.

5. مەسلىكتىن، ھۇشسىزلىقتىن ئەسلىگە كەلگەن كىشىنىڭ ئۆزىدە سپېرما جىنسىدىن بىر ھۆللۈكنى بايقىشى.

يۇقىرىقىلار غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەردۇر.

غۇسلىنىڭ تۈرلىرى

غۇسلى ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، بىرى: پەرز بولغان غۇسلى، يەنە بىرى، سۈننەت بولغان غۇسلىدۇر.

پەرز بولغان غۇسلى

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەردىن كېيىن غۇسلى قىلىش پەرزدۇر.

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار

غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدىغان ئىشلار تۆۋەندىكىلەر:

(1) «مەزى»نىڭ چىقىشى. «مەزى» - چوڭ ئەر – ئاياللاردىن چىقىدىغان سېرىقراق، سۈيۇق سۇدۇر. ئۇ، جىنسىي ھەۋەس قوزغالغاندا، ئېتىلماستىن چىقىدۇ. مەزى پەقەت تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، ئەمما غۇسلى قىلىشنى كېرەك قىلمايدۇ. «مەزى» تېگىپ كەتكەن كىيىمنى ۋە بەدەننى سۇ بىلەن يۇيۇپ تازىلاش لازىم كېلىدۇ.

(2) «ۋەدى»نىڭ چىقىشى. «ۋەدى»- سۈيدۈكتىن كېيىن چىقىدىغان دۇغا، ئېقىش، قويۇقراق سۇدۇر. «ۋەدى»ئېغىر نەرسە كۆتۈرگەندە، ئىنجىقلىغاندا چىقىدۇ. «ۋەدى» مۇ خۇددى «مەزى»غا ئوخشاشلا تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ، ئەمما غۇسلىنى كېرەك قىلمايدۇ. «ۋەدى»تېگىپ كەتكەن كىيىمنى ۋە بەدەننى سۇ بىلەن يۇيۇپ تازىلاش لازىم كېلىدۇ.

(3) جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەنلىكنى چۈشىدە كۆرگەن بولسىمۇ، بەدىنى ياكى كىيىمى ھۆل بولمىغان ياكى سېپېرمىنىڭ ئەسىرى تېپىلمىغان بولسا غۇسلى قىلىش لازىم كەلمەيدۇ.

غۇسلىنىڭ پەرزلىرى

غۇسلىنىڭ پەرزى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1 - ئېغىزغا سۇ ئېلىپ تولۇق چايقاش.

2 - بۇرنىغا سۇ ئېلىپ تازىلاش.

3 - پۈتۈن بەدەنىنىڭ ھەممە يېرىگە سۇ تەككۈزۈش ۋە پاكىز يۇيۇش.

غۇسلى قىلىشنىڭ قائىدىسى

غۇسلى قىلىش تۆۋەندىكى تەرتىپ بويىچە ئورۇندىلىدۇ.

1. ئاۋۋال غۇسلى قىلىشنى نىيەت قىلىپ، «بىسمىللاھىر رەھمانىررەھىم » دەيمىز.

2. ئىككى قولىمىزنى پاكىز يۇيۇپ بولۇپ جىنسىي ئەزانى يۇيىمىز، ئاندىن بەدەندە سىپېرما ياكى باشقا نىجاسەتلەر بولسا، ئۇنى تازىلايمىز.

3. يۇقىرىقىلارنى ئورۇندىغاندىن كېيىن، نامازغا تاھارەت ئالغاندەك تاھارەت ئالىمىز. ئەگەر يۇيۇنغان يەر سۇ توپلاشقان يەر بولسا، ئىككى پۇتىمىزنى يۇمايمىز.

4. تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاۋۋال بېشىمىزغا، ئاندىن ئوڭ ۋە سول مۈرىلىرىمىزگە ئاز دېگەندە ئۈچ قېتىم سۇ قۇيۇپ، ھەر قېتىم سۇ قۇيغاندا بەدەنىنىڭ پۈتۈن ئەزالىرىنى ئۇۋۇلاپ يۇيىمىز. بەدەندە يىڭنىنىڭ ئۇچى چاغلىق قورۇق يەر قالماسلىقى شەرتتۇر. بۇنىڭ بىلەن غۇسلىنى تاماملىغان بولىمىز.

ئاقىدىغان سۇ ياكى چوڭ كۆلگە شۇڭغۇش غۇسلىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ.

مۇلاھىزە: غۇسلى قىلغاندا، ئەرلەرنىڭ چاچلىرىنىڭ ھەممە يەرلىرىگە سۇنى يەتكۈزۈشى شەرتتۇر. ئەمما ئاياللارنىڭ ئۆرەلگەن چاچلىرىنى يېشىشى شەرت ئەمەس. پەقەت چاچنىڭ ئاستىغا سۇ يەتكۈزۈشى يېتەرلىكتۇر. ئۆرەلگەن چاچنى ھۆل قىلمىسىمۇ بولىدۇ.

غۇسلىنى مۇشۇ تەرىقىدە قىلغان ئادەم غۇسلىنىڭ پەرز، سۈننەت ۋە ئەدەبلىرىنىڭ ھەممىسىنى تولۇق ئورۇندىغان بولىدۇ.

تەيەممۇمنىڭ بايانى

تەيەممۇم ، سۇ بىلەن تاھارەت ئېلىشقا ياكى غۇسلى قىلىشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا، قوللارنى پاكىز تۇپراققا ئۇرۇپ مەلۇم ئەزالارنى سىلاش ئارقىلىق پاكىزلىق ھۆكمىگە كىرىش دېگەنلىكتۇر.

تەيەممۇمنى كېرەك قىلىدىغان سەۋەبلەر

تۆۋەندىكى شارائىتلاردا تاھارەت ياكى غۇسلى قىلىشنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلىنىدۇ:

1. تاھارەت ياكى غۇسلى ئۈچۈن يېتەرلىك سۇ تېپىلمىسا؛

2. سۇ تېپىلغاندىمۇ:

1. سۇ بار جايدا ھالاكەت بولسا؛

2. سۇ ئەڭ ئاز دېگەندە بىر مىل(1848مېتىر) يىراقلىقتا بولسا؛

3. سۇ قوللىنىش بىلەن كېسەل بولۇش ياكى كېسەلنىڭ ئېغىرلىششى ياكى ساقىيىشىنىڭ كېچىكىشىدىن ئەنسىرىسە؛

4. مەۋجۇت سۇ تاھارەت ياكى غۇسلى ئۈچۈن قوللىنىلسا ئۆزىنىڭ ياكى ھايۋانلىرىنىڭ سۇسىز قېلىشىدىن ئەنسىرىسە؛

5. تاھارەت ئالاي دېسە، جىنازا ۋە ھېيت نامازلىرىغا ئۈلگۈرەلمەسلىكتىن ئەنسىرىسە؛ (چۈنكى بۇ نامازلارغا ئۈلگۈرەلمىسە قايتا ئوقۇيالمايدۇ. ئەمما جۈمە نامىزىغا تەيەممۇم قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى جۈمە نامىزىنى قايتا ئوقۇشقا ئىمكانىيەت تېپىلىدۇ. شۇنىڭدەك، مېيىتنىڭ ئېگىلىرى ئۈچۈن تەيەممۇم قىلىش جائىز بولمايدۇ. چۈنكى ئۇلارنىڭ جىنازا نامىزىنى كېچىكتۈرۈش ھوقۇقى بار).

يۇقىرىقى شارائىتلارنىڭ قايسىبىرىگە دۇچ كەلگەندە، تەيەممۇم قىلىش تاھارەت بىلەن غۇسلىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. تەيەممۇم بىلەن تاھارەتسىز قىلىشقا بولمايدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىشقا بولىدۇ.

تەيەممۇم قىلغاندا قوللاردا ياكى يۈزدە ماي، شام قاتارلىقلارغا ئوخشاش يۈزگە تۇپراقنى تەككۈزۈشكە توسقۇن بولىدىغان نەرسىلەرنىڭ بولماسلىقى شەرتتۇر.

تەيەممۇم قىلىشنىڭ قائىدىسى

تەيەممۇم تۆۋەندىكىچە قىلىنىدۇ:

1. تەيەممۇم قىلىشنى كۆڭلىمىزگە پۈكۈپ ئىككى ئالقىنىمىزنى تۇپراققا بىر قېتىم ئۇرۇپ، ئۇنىڭ بىلەن يۈزىمىزنى سىلايمىز.

2. ئىككى ئالقىنىمىزنى يەنە بىر قېتىم تۇپراققا ئۇرۇپ، ئۇنىڭ بىلەن ئىككى قولىمىزنى چەينىكىمىز بىلەن قوشۇپ سىلاپ چىقىمىز.

تەيەممۇمنىڭ پەرزلىرى

تەيەممۇمنىڭ پەرزى ئىككى بولۇپ، ئۇلار:

1. تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللار بىلەن يۈزنى سىلاش.

2. تۇپراققا ئۇرۇلغان قوللار بىلەن ئىككى قولنى جەينەكلىرىگىچە سىلاش.

تەيەممۇم قىلىشنىڭ قائىدىسى

1. تەيەممۇم قىلىشنى كۆڭلىمىزگە پۈكىمىز.

2. «بىسمىللاھ»نى تولۇق ئوقۇيمىز.

3. ئىككى قولىمىزنىڭ ئالىقىنىنى پاكىز تۇپراق ياكى تۇپراق جىنسىدىن بولغان پاكىز نەرسىلەرگە سۈرتىمىز. بۇ سۈرتۈشتە، ئالىقانلارنى ئاۋۋال ئالدىغا، ئاندىن كەينىگە ماڭدۇرىمىز. ئاندىن ئالىقانلارنى سىلكىۋېتىپ، ئۇلار بىلەن يۈزىمىزنىڭ ھەممە يېرىنى سىلايمىز.

4. ئىككى قولىمىزنىڭ ئالىقىنىنى يەنە تۇپراققا ئۇرۇپ، يۇقىرىقىدەك سۈرتكەندىن كېيىن قوللىرىمىزنى بارماقلىرىمىزنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ، جەينەكلىرىمىزگە قەدەر سىلايمىز. قوللاردا ياكى يۈزدە سىلانمىغان ئازراقمۇ جاي قالماسلىقى شەرتتۇر. بۇنىڭ بىلەن تەيەممۇمنى تاماملىغان بولىمىز.

5. ئالىقانلىرىمىز بىلەن يۈزىمىزنىڭ ھەممە يېرىنى سىلايمىز.

6. ئالىقانلىرىمىزنى يەنە تۇپراققا ئۇرۇپ، يوقىرىقىدەك سۈرتكەندىن كېيىن قوللىرىمىزنى بارماقلىرىمىزنىڭ ئۇچلىرىدىن باشلاپ، جەينەكلىرىمىزگە قەدەر سىلايمىز. قوللاردا ياكى يۈزدە سىلانمىغان ئازراقمۇ جاي قالماسلىقى شەرتتۇر.

تەيەممۇم قىلىشقا بولىدىغان ماددىلار

تەيەممۇمنى تۇپراق بىلەن قىلغانغا ئوخشاش زېمىن جىنسىدىن بولغان تاش،

قۇمغا ئوخشاش پاكىز ماددىلار بىلەن قىلىشقىمۇ بولىدۇ. ئەمما ئوتۇن، كۆمۈر، هاك ۋە كۆيدۈرۈش بىلەن كۈلگە ئايلىنىدىغان ياكى ئېرىيدىغان ماددىلار بىلەن تەيەممۇم قىلىش جائىز ئەمەس.

تاھارەت ۋە غۇسلى بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى تەيەممۇم بىلەنمۇ قىلىشقا بولىدۇ. بىراق تەيەممۇم بىلەن تاھارەت ئىككىسى بىر ۋاقىتتا توپلانمايدۇ. شۇنىڭدەك بەدىنىنىڭ كۆپ قىسمى ياكى يېرىمى يارىلانغان كىشى تاھارەتنىڭ ئورنىغا تەيەممۇم قىلسا بولىدۇ. ئەگەر بەدەنىنىڭ كۆپ قىسمى ساق بولسا، يارىنىڭ ئۈستىگىلا مەسھى قىلىدۇ ۋە تاھارەت ئالىدۇ.

تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار

تەيەممۇمنى بۇزىدىغان ئامىللار ئۈچ بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1. تاھارەتنى بۇزىدىغان ھەرقانداق ئامىللار.

2. سۇنىڭ تېپىلىشى.

3. سۇنى قوللىنىشقا توسالغۇ بولغان ئۆزرىنىڭ يوقىلىشى.

يۇقىرىقىلارنىڭ قايسىبىرى تېپىلسا، تەيەممۇم بۇزۇلىدۇ.

ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى

بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتلىرى

ئىسلام دىنىدا مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ ناماز كېچە ۋە كۈندۈزنىڭ بەلگىلىك بەش ۋاقتىغا بەلگىلەنگەن. بۇ ۋاقىتلار تۆۋەندىكىچە:

1. بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى

بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى: ئىككىنچى تاڭنىڭ ئاقىرىشى بىلەن باشلىنىپ، كۈن چىققانغا قەدەر داۋاملىشىدۇ. بىرىنچى تاڭ ئاقارغان ۋاقىتتا بامدات نامىزىنى ئوقۇش جائىز ئەمەستۇر. بىرىنچى تاڭدىكى ئاقلىق بىرئازدىن كېيىن يوقىلىدۇ. ئۇ، كېچىنىڭ ئاخىرىدا، ئاسماندا ئۇزۇنىسىغا كۆرۈنگەن ئاقلىق بولۇپ، ئۇ سۇبھى كازىب (يالغان تاڭ) دېيىلىدۇ. ئىككىنچى تاڭ بولسا، ئاسماندا توغرىسىغا كۆرۈنگەن ئاقلىق بولۇپ، ئۇ سۇبھى سادىق (ھەقىقي تاڭ) دېيىلىدۇ. بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى سۇبھى سادىقتىن باشلىنىپ، كۈن چىقىش ئالدىدا ئاخىرلىشىدۇ.

كۈن چىقىشتىن بۇرۇن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلىگەن كىشى نامىزىنى داۋاملاشتۇرىدۇ ۋە بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلغان بولىدۇ. شۇنىڭدەك، كۈن پېتىشتىن بۇرۇن ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرەلىگەن كىشى ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلغان بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى كۈن چىقىشتىن ئاۋۋال بامدات نامىزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرسە، بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ. كىمكى كۈن پېتىشتىن ئاۋۋال ئەسىر نامىزىدىن بىر رەكئەت ئوقۇشقا ئۈلگۈرسە، ئۇ ئەسىر نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇغان بولىدۇ»[21].

2. پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى

پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى: كۈن كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەندىن باشلاپ، ھەر نەرسىنىڭ سايىسى ئۆزىنىڭ بىر ياكى ئىككى ھەسسىسىگە قەدەر ئۇزارغان

(21) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ۋاقتىقىچە داۋاملىشىدۇ.

3. ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى

ئەسىر نامىزىنىڭ ۋاقتى: پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلىنىپ، كۈن پاتقانغا قەدەر داۋاملىشىدۇ.

4. شام نامىزىنىڭ ۋاقتى

شام نامىزىنىڭ ۋاقتى: كۈن پاتقاندىن باشلىنىپ، كۈن پاتقان يەردىكى قىزىللىق (ياكى ئاقلىق) يوقالغانغا قەدەر داۋاملىشىدۇ.

5. خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى

خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى: شام نامىزىنىڭ ۋاقتى چىققاندىن باشلىنىپ، ئىككىنچى تاڭ ئاقارغانغا (بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتىغا) قەدەر داۋاملىشىدۇ.

ۋىتىر نامىزىنىڭ ۋاقتى

خۇپتەندىن كېيىن باشلىنىپ، بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتىغىچە داۋاملىشىدۇ.

ناماز ۋاقىتلىرى ھەققىدە ئىجتىھاد قىلىش

ھاۋانىڭ بۇلۇتلۇق بولۇشى ياكى قاراڭغۇ ئۆيدە مەھبۇس بولۇپ قېلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش شارائىتلاردا باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈشنىڭ يوللىرى كېسىلگەن، يېنىدا ۋاقىتنى بىلىدىغان بىرەر كىشىنىڭ بولمىغانلىقى، ياكى ۋاقىتنى بەلگىلەيدىغان سائەتنىڭ بولمىغانلىقى ۋە ئەزاننىڭ ئاڭلانماسلىقى سەۋەبىدىن نامازنىڭ ۋاقىتنى بىلەلمىگەن كىشى ئىجتىھاد قىلىدۇ (يەنى ئۆز قانائەتىگە تايىنىپ ۋاقىتنى بەلگىلەيدۇ). ئەگەر مۇنداق كىشى نامازنى كەينىگە سۈرۈپ كۈتكەن تەقدىردىمۇ، ناماز ۋاقىتنى بىلىش ئىمكانىيىتىگە ئېرىشىشتىن پۈتۈنلەي ئۈمىدسىز بولسا، ئۇنىڭ ئۆز ئىجتىھادى بىلەن ۋاقىت بەلگىلەپ ناماز ئوقۇشى ۋاجىپتۇر.

ئەگەر كىشى ۋاقتىنىڭ كىرگەن ياكى كىرمىگەنلىكى توغرىسىدا ئىككىلىنىپ قالسا، ۋاقتىنىڭ كىرگەنلىكىگە ئېنىق قانائەت ھاسىل بولغۇچىلىك نامىزىنى كېچىكتۈرىدۇ. ئېنىق قانائەت ھاسىل بولغاندا نامىزىنى ئوقۇيدۇ. پەقەت بۇنداق شارائىتتا نامازنى كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. بۇنىڭدىكى سەۋەب ناماز ۋاقتىغا كۆچلۈكرەك قانائەت ھاسىل قىلىش ئۈچۈندۇر. ئەگەر ئۇ كىشى ناماز ۋاقتىنىڭ ئۆتۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرىسە، ئۇ چاغدا نامىزىنى كېچىكتۈرمەسلىكى لازىم.

ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار

ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار بەش بولۇپ، قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنئى قىلىنغان ۋاقىت ئۈچ ۋە نەپلە ناماز ئوقۇشقا مۇناسىپ بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنئى قىلىنغان ۋاقىت ئىككىدۇر.

1. قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار:

(1) كۈن چىقىۋاتقان ۋاقىت بولۇپ، كۈن نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ.

(2)كۈن قىيام بولغان(يەنى كۈن ئاسماننىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا كەلگەن ۋاقىت) بولۇپ، كۈن پېتىش تەرەپكە ئېگىلگەنگە قەدەر ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ.

(3) كۈن سارغايغان ۋاقىت بولۇپ، كۈن پاتقانغا قەدەر ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ.

يۇقىرىقى ئۈچ ۋاقىتتا، مەيلى پەرز بولسۇن، مەيلى ۋاجىپ بولسۇن، مەيلى سۈننەت بولسۇن، مەيلى نەپلە بولسۇن، مەيلى قازا ناماز بولسۇن، مەيلى جىنازا نامىزى بولسۇن، قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش مەنئى قىلىنىدۇ. بۇنداق ۋاقىتلاردا ئوقۇلغان ناماز قوبۇل بولمايدۇ.

ئەمما ھازىر قىلىنىپ بولغان جىنازا نامىزىنى ئوقۇش، شۇ كۈننىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش ۋە شۇ ۋاقىتتا ئوقۇلغان سەجدە ئايىتىنىڭ تىلاۋەت سەجدىسىنى

قىلىش جائىزدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھازىر قىلىنىپ بولغان جىنازا نامىزىنى كېچىكتۈرۈشتىن مەنئى قىلغان. بىراق بۇ ۋاقىتتا ئوقۇلغان ناماز مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. شۇ كۈنىنىڭ ئەسىر نامىزىنى مەكرۇھ بولغان شۇ ۋاقىتتا بولسىمۇ ئوقۇۋالمىغاندا، ئۇ قازا بولۇپ كېتىدۇ. تىلاۋەت سەجدىسىمۇ سەجدە ئايىتى ئوقۇلغان شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ۋاجىپ بولۇپ گەدەنگە يۈكلەنگەنلىكى ئۈچۈن، گەرچە بۇ ۋاقىت ناماز ئوقۇش مەكرۇھ بولغان ۋاقىت بولسىمۇ، تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش جائىزدۇر.

2. نەپلە ناماز ئوقۇشقا مۇناسىپ بولمىغانلىقى سەۋەبلىك مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار:

(1) بامدات نامىزىدىن كېيىن، كۈن نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر.

(2) ئەسىر نامىزىدىن كېيىن، كۈن پاتقانغا قەدەر.

بۇ ئىككى ۋاقىتتا قانداقلا بىر نەپلە ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنىدۇ. بىراق ئوقۇسا مەكرۇھلۇق بىلەن ئادا تاپىدۇ. ئەمما بۇ ئىككى ۋاقىتتا قازا نامازلارنى ئوقۇش، قازا بولغان تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش ۋە جىنازا نامىزى ئوقۇش مەكرۇھسىز جائىزدۇر. لېكىن ئەسىر نامىزىدىن كېيىن قازا ناماز ئوقۇشنىڭ شەرتى كۈن سارغىيىشتىن بۇرۇن ئوقۇلۇشىدۇر. كۈن سارغايغاندىن كېيىن ، گەرچە شۇ كۈنىنىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بولمىغان بولسىمۇ ، قازا ياكى نەپلە ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ.

شۇنىڭدەك، كۈن سارغايغان ياكى پېتىۋاتقان ۋاقىتتا، شۇ كۈنىنىڭ ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش جائىزدۇر. شۇنداقلا، بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇيالمىغان كىشى ئۇنى پەرزىدىن كېيىن ئوقۇسا بولىدۇ.

ئەزاننىڭ بايانى

ئەزان - ناماز ۋاقتىنىڭ كىرگەنلىكىنى ئېلان قىلىش دېگەنلىكتۇر.

ئەزان ئوقۇشنىڭ ھۆكمى

بەش ۋاخ ناماز بىلەن جۈمە نامىزىنى ئەرلەرنىڭ جامائەت بولۇپ ئوقۇشى ئۈچۈن ئەزان ئوقۇش تەكىتلىك سۈننەتتۇر. ھېيت ۋە جىنازا نامازلىرى ۋە باشقا پەرز بولمىغان نامازلار ئۈچۈن ئەزان ئوقۇشقا ھاجەت يوقتۇر. مەيلى ئادا (ۋاقتىدا ئوقۇلغان ناماز) بولسۇن، مەيلى قازا (ۋاقتىدا ئوقۇيالماي ۋاقتى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئوقۇلغان ناماز) بولسۇن، سەپەر ئۈستىدە بولسۇن ياكى ئۆز يۇرتىدا بولسۇن، ھەر قانداق شارائىتتا، پەرز نامازلار ئۈچۈن ئەزان ئوقۇش سۈننەتتۇر.

ئەزاننىڭ تېكستى

ئەزاننىڭ تېكستى تۆۋەندىكىلەر:

اَللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰهُ أَكْبَرُ-ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

اَللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰهُ أَكْبَرُ-ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ ئەشھەدۇ ئەنلائىلاھە ئىللەللاھ.

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ ئەشھەدۇ ئەنلائىلاھە ئىللەللاھ.

أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰهِ-ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.

أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰهِ-ئەشھەدۇئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ-ھەييە ئەلەسسالاھ.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ-ھەييە ئەلەسسالاھ.

حَيَّ عَلىَ الْفَلَاحِ-ھەيیە ئەلەلفەلاھ.

حَيَّ عَلىَ الْفَلَاحِ-ھەيیە ئەلەلفەلاھ.

اَللّٰہ أَكْبَرُ اَللّٰہ أَكْبَرُ -ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰہ - لائىلاھە ئىللەللاھ.

يۇقىرىقىسى بامدات نامىزىدىن باشقا پۈتۈن پەرز نامازلارنىڭ ۋاقىتلىرى ئۈچۈن ئوقۇلىدىغان ئەزاننىڭ تېكىستى. ئەمما بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى ئۈچۈن ﴿حَيَّ عَلىَ الْفَلَاحِ﴾ يەنى (ناماز ئارقىلىق نىجات تېپىشقا ئالدىراڭلار) دېگەن جۈملىدىن كېيىن ۋە ئاخىرقى ﴿اَللّٰہ أَكْبَرُ﴾يەنى(ئاللاھ ھەممىدىن چوڭدۇر) دېگەن جۈملىدىن ئاۋۋال ﴿اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ، اَلصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ﴾ يەنى (ناماز ئۇيقۇدىن ياخشىدۇر) دېگەن جۈملىلەر ئوقۇلىدۇ.

ئەزان ئوقۇشنىڭ شەرتلىرى

ئەزاننىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) ناماز ۋاقتىنىڭ كىرىشى.

(2) ئەزاننىڭ ئەرەب تىلىدا ئوقۇلۇشى.

(3) ئەزاننىڭ ئۈنلۈك ئوقۇلۇشى.

(4) ئەزان تېكىستلىرىنىڭ ھەممىسى بىر مۇئەززىن تەرىپىدىن ئوقۇلۇشى.

(5) مۇئەززىننىڭ مۇسۇلمان، ئەر، ئاقىل، بالىغ بولۇشى.

(6) ئەزاندا ئوقۇلىدىغان تېكىستلەرنىڭ تەرتىپلىرىگە رىئايە قىلىش.

ئەزان ئوقۇلۇۋاتقاندا نېمە قىلىش كېرەك؟

ئەزاننى ئاڭلىغان كىشىنىڭ مۇئەززىننىڭ ئىبىتقانلىرىنى قايتىلىشى يەنى مۇئەززىن

ئېيتقان ئەزان تېكستىنىڭ ھەممىسىنى مۇئەززىن ئوقۇغانغا ئوخشاش شەكىلدە قايتىلاپ ئوقۇشى، پەقەت {حَيَّ عَلىَ الصَّلَاةِ، حَيَّ عَلىَ الْفَلَاحِ} دېگەندە، {لَاحَوْلَ وَلَاقُوَّةَ اِلَّا بِاللهِ} يەنى (ئاللاھنىڭ ياردىمىسىز قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ)، دەپ ئىككى قېتىم قايتىلىشى مۇستەھەپتۇر.

ئەزاندىن كېيىن قايسى دۇئا ئوقۇلىدۇ؟

{اَللَّهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلاةِ الْقائِمَةِ آتِ مُحَمَّداً الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَاماً مَحْمُوداً الَّذِي وَعَدْتَهُ } يەنى «ئى مۇشۇ ئۇلۇغ چاقىرىقنىڭ ۋە ئوقۇلىدىغان نامازنىڭ ئىگىسى ئاللاھ! پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا شاپائەت قىلىش پەزلىنى بەرگىن ۋە ئۇنى سەن ۋەدە قىلغان ئالىي ماقامغا ئېرىشتۈرگىن»[22].

تەكبىر ۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرى

تەكبىر-ئەزاندىن كېيىن، پەرز نامازلارنى ئوقۇش ئالدىدا، نامازنىڭ باشلىنىدىغانلىقىنى ئېلان قىلغان ھالدا ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاش دېگەنلىكتۇر.

تەكبىر ئېيتىشنىڭ ھۆكمى

تەكبىرنىڭ ھۆكمى ئەزاننىڭ ھۆكمىگە ئوخشاشتۇر. يەنى پەرز نامازلار ئۈچۈن، مەيلى ئادا بولسۇن، مەيلى قازا بولسۇن، مەيلى يول ئۈستىدە بولسۇن، مەيلى ئۆز يۇرتىدا بولسۇن پۈتۈن ھاللاردا ئەرلەرنىڭ تەكبىر ئېيتىشى سۈننەتتۇر. تەكبىرنىڭ ئەزانغا ئوخشىمايدىغان تەرەپلىرى تۆۋەندىكىچە:

(1) ئەزان پەرز نامازلارنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىش ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ. تەكبىر بولسا جامائەت بىلەن ئوقۇلسۇن ياكى يالغۇز ئوقۇلسۇن پۈتۈن پەرز نامازلار ئۈچۈن ئوقۇلىدۇ.

(2) تەكبىر تەكبىردىكى ھەرپلەر بىلىنىدىغان رەۋىشتە تېزرەك ئوقۇلىدۇ.

---

(22) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

(3) تەكبىرنى ئەزاننىڭ ئەكسىچە، مۇناردا ۋە مۇنارغا ئوخشاش ئېگىز جايدا ياكى مىكروفوندا ئوقۇش شەرت ئەمەس.

تەكبىرنىڭ تېكستى

تەكبىرنىڭ تېكستى تۆۋەندىكىدەك بولىدۇ:

اَللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰه أَكْبَر-ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

اَللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰه أَكْبَرُ-ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلَّا اللّٰه -ئەشھەدۇ ئەنلائىلاھە ئىللەللاھ.

أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلَّا اللّٰه- ئەشھەدۇ ئەنلائىلاھە ئىللەللاھ.

أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰهِ-ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.

أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللّٰه -ئەشھەدۇئەننە مۇھەممەدەن رەسۇلۇللاھ.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ-ھەييە ئەلەسسالاھ.

حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ-ھەييە ئەلەسسالاھ.

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ- ھەييە ئەلەلفەلاھ.

حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ -ھەييە ئەلەلفەلاھ.

قَدْ قَامَتْ الصَّلَاةُ-قەد قامەتىسسالاھ،

قَدْ قَامَتْ الصَّلَاةُ-قەد قامەتىسسالاھ،

اَللّٰهُ أَكْبَرُ اَللّٰهُ أَكْبَرُ-ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ -لائىلاھە ئىللەللاھ.

ئەۋرەت جايلارنى يېپىشنىڭ بايانى

ئەۋرەت ـ ئىنساننىڭ ئېچىلىپ قالسا ئەيىب بولىدىغان ۋە ئۇنىڭغا قاراشتىن ھايا قىلىنىدىغان ئەزالىرى دېگەنلىك بولۇپ، ئىسلام ئاتالغۇسىدا: نامازدا يۆگەشكە تېگىشلىك بولغان ۋە ئۇنىڭغا قاراش ھارام بولغان ئەزالارنىڭ ھەممىسى ئەۋرەت دېيىلىدۇ. ناماز ئوقۇغاندا، ئەۋرەت ئەزالارنى يۆگەش نامازنىڭ مۇھىم شەرتلىرىدىن بىرىدۇر.

ئەرنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنىڭ چەك_چېگرىسى

ئەرنىڭ ئەۋرەت سانىلىدىغان ئەزاسى ئۇنىڭ كىندىكى بىلەن ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىدىكى جايلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەرنىڭ كىندىكى بىلەن ئىككى تىزىنىڭ ئارىلىقى ئەۋرەتتۇر»[23] دەپ كۆرسەتكەن. ئەرنىڭ بۇنىڭدىن باشقا ئەزالىرى ئەۋرەت ئەمەس. ئەرلەرنىڭ ئەۋرەت سانالغان ئەزالىرىنى مەيلى نامازدا بولسۇن ياكى ئادەتتىكى ۋاقىتلاردا بولسۇن، ھەمىشە يېپىپ يۈرۈشى پەرزدۇر.

ئايالنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنىڭ چەك_چېگرىسى

ئايالنىڭ ئەۋرىتى ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ: بىرىنچىسى، ئايالنىڭ يات ئەر ۋە مۇسۇلمان ئەمەس ئاياللار ئالدىدا ئەۋرەت سانىلىدىغان جايلىرى، ئىككىنچىسى، ئايالنىڭ مەھرەملىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى ئۈچىنچىسى، ئايالنىڭ مۇسۇلمان ئايال جىنسلىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرىدۇر. بۇلارنىڭ تەپسىلاتى تۆۋەندىكىچە:

ئايالنىڭ يات ئەرلەر ۋە مۇسۇلمان ئەمەس ئاياللار ئالدىدا ئەۋرەت سانىلىدىغان جايلىرى

ئايالنىڭ يات ئەرلەر، مۇسۇلمان ئەمەس ئاياللار ۋە مۇسۇلمانلاردىن بولغان دىيانەت ۋە ئەخلاقتىن نېسىۋىسى بولمىغان ئاياللار ئالدىدا يۈزى، ئىككى ئالىقىنى ۋە ئىككى پۇتىدىن باشقا پۈتۈن بەدىنى ئەۋرەتتۇر.

---

(23) داراقۇتنى، بەيھەقىي رىۋايىتى

چۈنكى مۇسۇلمان يات ئەرنىڭ، مۇسۇلمان ئەمەس ئەر ياكى ئايالنىڭ مۇسۇلمان ئايالنىڭ ئەۋرەت سانىلىدىغان جايلىرىنى كۆرۈشى توغرا ئەمەس. ھەتتا بەزى دىيانەتسىز ۋە ئەخلاقسىز ئاياللارنىڭ دىندار ئايالنىڭ ئەۋرەت جايلىرىنى كۆرۈشى توغرا ئەمەس. ئۇلارنىڭ ئەرلەرگە سۈپەتلەپ بېرىشى ياكى ھازىرقى پەن-تېخنىكا ئەسرىدە ئۇنىڭ يات ئەرلەر ئۈچۈن ئەۋرەت سانالغان جايلىرىنى رەسىمگە تارتىۋېلىپ، يامان نىيەتلىك ئادەملەرگە تارقىتىش ئېھتىمالى كۆپ. شۇ سەۋەبتىن مۇسۇلمان ئايال ئۆزىنىڭ ئىپپەت، نومۇسىنى قوغداش يۈزىسىدىن مۇنداق ئەخلاقسىز ئاياللارغا ئەۋرەت جايلىرىنى ئاچماسلىقى لازىم.

ئەمما ئايالنىڭ مەجبۇر بولۇپ قالغاندا ياكى دوختۇرغا كۆرۈنۈش ئۈچۈن بەزى جايلىرىنى ئېچىشى رۇخسەت قىلىنغان ئىشلار قاتارىدىن سانىلىدۇ. چۈنكى ئىسلام قانۇنىدا: «زۆرۈرىيەت مەنئى قىلىنغان ئىشلارغا يول قويىدۇ» دەيدىغان پىرىنسىپ بار.

ئايالنىڭ مەھرەملىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى

ئايالنىڭ مەھرەملىرى (نىكاھى باغلانمايدىغان تۇغقانلىرى) ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى ئۇنىڭ قورسىقى، دۈمبىسى، ئىككى ئۇياتلىق ئورگىنى، ئىككى تىزى بولۇپ، بۇلاردىن باشقا جايلىرى ئەۋرەت سانالمايدۇ. ئۇلارغا بىلەكلىرىنى، پۇتلىرىنى، بويۇنلىرىنى ۋە چېچىنى ئاچسا گۇناھ بولمايدۇ»[24].

ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، ئايال ئۆزىنىڭ مەھرەملىرى ئالدىدا نورمالدا ئۆي ئىچىدە ئېچىپ يۈرسە ئەيىبكە بۇيرۇلمايدىغان جايلىرىنى ئېچىپ يۈرسە بولىدۇ[25].

ئايالنىڭ دىنداش ئايال جىنسلىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى

ئايالنىڭ مۇسۇلمان يات ئاياللار ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرى ئۆزىنىڭ مەھرەملىرى ئالدىدا ئەۋرەت سانالغان جايلىرىنىڭ ئۆزىدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن ھازىرغىچە داۋاملىشىپ كەلگەن ئىسلامىي ئادەت مۇشۇ بولۇپ، مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ئىش ئورۇنلىرىدا، ئۆي ئىچىدە ۋە مۇسۇلمان

(24) دوكتور يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ نۇتقىدىن.
(25) دوكتور يۈسۈپ ئەل قەرداۋىينىڭ پەتۋالىرىدىن.

ئاياللارنىڭ ئارىسىدا بېشىنى، بويۇنلىرىنى، پۇت ۋە قوللىرىنى، شۇنداقلا ئېچىپ يۈرسە ئادەتتە ئەيىب سانالمايدىغان جايلىرىنى ئوچۇق قويۇپ يۈرۈشى جائىزدۇر[26].

مۇسۇلمان ئاياللارنىڭ ھەمىشە كەڭ، ئازادە ۋە ئۇزۇن كىيىملەرنى كىيىشى، يۈزى، ئىككى قولى ۋە ئىككى پۇتىغا ئوخشىغا ئادەتتە ئوچۇق تۇرىدىغان ئەزالىرىدىن باشقا جايلىرىنى يېپىپ يۈرۈشى ئىسلامىي گۈزەل ئەخلاقنىڭ جۈملىسىدىن سانىلىدۇ.

ئەمما تېخى ھەيز كۆرۈش يېشىغا يەتمىگەن نارىسىدە قىزلارنىڭ نامازدا بولسۇن، ياكى ناماز سىرتىدىكى نورمال ۋاقىتلاردا بولسۇن، بەزى ئەۋرەت ئەزالىرى ئېچىلىپ قالسىمۇ، ئۇلارغا گۇناھ بولمايدۇ ۋە ئوقۇغان نامازلىرىمۇ بۇزۇلمايدۇ.

---

(26) سەئۇدى ئەرەبىستان پەتىۋا كومىتېتىنىڭ پەتىۋاسىدىن.

نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىش

قىبلىگە يۈزلىنىش_ نامازدا يۈزنى ۋە پۈتۈن ۋۇجۇدنى مەسجىدى ھەرەمدىكى كەئبە تەرەپكە قارىتىش دېگەنلىكتۇر.

كەئبىنى كۆرۈپ تۇرىدىغان ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا تۇرغان كىشىلەرنىڭ يۈزنى ۋە كۆكسىنى كەئبىگە قارىتىپ تۇرۇشى، كەئبىنىڭ ئۆزىنى كۆرەلمەيدىغان ۋە يىراقلاردىكى كىشىلەرنىڭ كەئبىنىڭ تەرىپىگە يۈزلىنىپ تۇرۇشى نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتلىرىدىن بىرىدۇر.

قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيەت بولمىغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟

كېسەللىك، ئۇرۇش مەيدانىدا بولغانلىق، دۈشمەندىن ئېھتىيات قىلغانلىق، قاتناش قوراللىرىنىڭ ئۈستىدە بولغانلىق سەۋەبلەردىن قىبلىگە قاراپ ناماز ئوقۇشقا ئىمكانىيەت بولمىغان شارائىتلاردا، پىيادە بولسۇن ياكى قاتناش قوراللىرىدا بولسۇن، شۇ ۋاقىتتىكى شارائىتقا قاراپ، ئىمكانقەدەر قىبلىگە قاراپ، ئىمكانىيەت بولمىسا قايسىبىر تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇسا بولۇۋېرىدۇ.

يۇقىرىقى شارائىتلار سەۋەبىدىن قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيىتى بولمىغان كىشىلەرنىڭ قايسىبىر تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇشى قىبلىنىڭ ئورنىدا بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

قىبلىنى تاپالمىغان چاغدا قانداق قىلىش كېرەك؟

سەپەر ئۈستىدە قاراڭغۇلۇق ياكى ھاۋانىڭ بۇلۇتلۇق بولغانلىقى سەۋەبتىن قىبلە تەرىپىنى بىلەلمىگەن كىشى قىبلىنى سوراپ بىلىشكە ئادەم تاپالمىغان ياكى كومپاسقا ئوخشاش تەرەپلەرنى كۆرسەتكۈچ سايمانلىرىمۇ بولمىغان شارائىتتا، قىبلىنى تېپىش ئۈچۈن ئىزدىنىپ ئۆز قانائىتىگە كۆرە قىبلە تەرەپنى بەلگىلەپ ناماز ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭ بۇ ۋاقىتتىكى نامىزى دۇرۇس بولىدۇ. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ «قىبلە» دەپ قاراپ ناماز ئوقۇغان تەرىپى قىبلە ئەمەسلىكى ئېنىقلانغان ھالدىمۇ، ئۇنىڭ ئوقۇغان نامىزى دۇرۇستۇر. ئۇنى قايتا ئوقۇمايدۇ.

ئەمما ئۇ كىشى ئۆز كۆڭلىدە قىبلە دەپ بەلگىلەپ ئۇنىڭغا قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقان ئەسنادا، قاراپ ناماز ئوقۇۋاتقان بۇ تەرەپنىڭ قىبلە ئەمەسلىكى ئېنىقلىنىپ، ھەقىقىي قىبلە ئۇ كىشىگە ئايان بولغان شارائىتتا، ئۇ كىشى نامىزىنى بۇزماستىن، نامازدا تۇرۇپ، «قىبلە» دەپ بىلىنگەن تەرەپكە چۆرۈلىدۇ. ئەگەر قىبلىنى تېپىش ئۈچۈن ھېچبىر ئىزدەنمەستىن، تىرىشماستىن، قايسىبىر تەرەپنى «قىبلە» دەپ گۇمان قىلىپ ناماز ئوقۇغان بولۇپ، كېيىن ئۇ كىشى قاراپ ناماز ئوقۇغان تەرەپنىڭ قىبلە ئەمەسلىكى بىلىنسە، ئۇنىڭ نامىزى بىكار بولۇپ كېتىدۇ، بۇ نامازنى قايتا ئادا قىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ئەدەپلىرى

ناماز ئوقۇغاندا، كۆكسىنى ۋە يۈزىنى قىبلە تەرەپكە قاراتقان كىشى، ئەلۋەتتە كۆڭلىنىمۇ، دۇنيالىق مەنپەئەتلەردىن، نەپسى ھەۋەسلەردىن ئازاد قىلغان ھالدا، ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا يۈزلەندۈرۈشى ۋە ئەقلىنى، پىكرىنى شۇنداقلا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئۆزى مۇناجات قىلماقچى بولغان ئىگىسى ئاللاھ تائالاغا بېغىشلىشى قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ئەدەپلىرىدىن سانىلىدۇ.

نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ھېكمىتى

نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىشنىڭ ھېكمەتلىرىدىن بەزىسى تۆۋەندىكىچە:

1. نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىقتۇر. چۈنكى بىزنى قىبلىگە يۈزلىنىشكە بۇيرۇغان زات - ئاللاھ تائالادۇر.

2. ناماز ئوقۇغان كىشى يۈزىنى كەئبە تەرەپكە قارىتىش بىلەن ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى كەئبە تەرەپكە يۈزلىنىپ تۇرىدۇ. نەتىجىدە، قەلب ئاللاھ تائالادىن ئەيمەنگەن ھالدا تۇرۇپ، نامازنىڭ ئاللاھ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ئۆز رولىنى كۆرستىدۇ. چۈنكى يۈز بىلەن بەدەن مۇئەييەن بىر تەرەپكە يۈزلەنمەستىن، ئۆز ھالىغا قويۇپ بېرىلىدىغان بولسا، ئىنساننىڭ بارچە ئورگانلىرى خالىغانچە ھەرىكەت قىلىشى، جۈملىدىن كۆز ھەر تەرەپكە قارىشى بىلەن كۆڭۈلمۇ شۇلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ كېتىپ، نامازنىڭ دۇرۇس يوسۇندا ئادا قىلىنىشىغا ئەلۋەتتە تەسىر يەتكۈزىدۇ. شۇڭا نامازدا قىبلىگە يۈزلىنىش پەرز قىلىنغان.

3. نامازدا قبىلگە يۈزلىنىش بىلەن ئىنساننىڭ قەلبى ئارام تاپىدۇ ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا قېرىنداش ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ. چۈنكى يەر شارىدىكى پۈتۈن مۇسۇلمانلار نامازدا شۇ كەئبە تەرەپكە يۈزلىنىدۇ. بۇ ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشىگە ئۆزىنىڭ يالغۇز ئەمەسلىكىنى ۋە بۇ ئىبادەتتە پۈتۈن دۇنيا مۇسۇلمانلىرى بىلەن ئورتاق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ.

4. قىبلىگە قاراش ئارقىلىق دىلنى، ئەقلنى ۋە پۈتۈن ئەزالارنى ئاللاھقا بەندىچىلىك قىلىشتىن ئىبارەت بۇ ئۇلۇغۋار مەقسەتكە قارىتىش بىلەن ئىبادەتنىڭ جەۋھىرى بولغان ئىخلاسنى ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ.

5. قىبلىگە يۈزلىنىش مۇسۇلمانلارنى گەرچە ئۇلار مۇساپە جەھەتتىن بىر - بىرىدىن يىراقتا بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ دىلى ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەت ئورتاق مەقسەتتە بىر ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇرىدۇ.

نىيەتنىڭ بايانى

نىيەت ـ قەلبتىكى مەقسەت دېگەنلىكتۇر.

نامازنىڭ نىيىتى ـ ئاللاھ تائالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ناماز ئوقۇۋشنى كۆڭۈلگە پۈتۈش دېگەنلىكتۇر. نىيەتنىڭ ئورنى قەلب بولغاچقا، ناماز ئوقۇماقچى بولغان كىشىنىڭ قايسى نامازنى ئوقۇماقچى بولغانلىقىنى كۆڭلىگە كەلتۈرۈشى شەرتتۇر. نىيەتنى تىل بىلەن سۆزلەش شەرت ئەمەس. ناماز ۋە باشقا ئىبادەتلەرنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكى ھەققىدە كەلگەن ئايەتلەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلاردىن ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزى: **وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ** ﴾ يەنى ، ئۇلار دىننى ئاللاھقا خاس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا پەقەت ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىشقا، نامازنى مۇكەممەل ئادا قىلىشقا، زاكاتنى بېرىشكە بۇيرۇلغان ئىدى. ئەنە شۇ توغرا دىندۇر .[27].

ئىبادەتنى ئاللاھقىلا خالىس قىلىشتىن ئىبارەت بولغان ئىخلاس_ قەلبتە شۇنىلا نىيەت قىلىش بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەمەللەرنىڭ دۇرۇس بولۇشى ئۈچۈن نىيەتنىڭ شەرت ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: {**إِنَّما الأعْمَالُ بالنِّيات، وإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِىءٍ ما نَوَى**} يەنى «ئەمەللەر پەقەت نىيەتلەرگە باغلىقتۇر. ھەركىم ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ»[28].

ئىمام بۇخارى بۇ ھەدىسنى ئوچۇقلاپ، بۇ ھەدىس ئىمان، ناماز، زاكات، روزا، ھەج ۋە باشقا ھەرقانداق بىر ئەمەلنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدا قوبۇل بولۇش پىرىنسىپىنى ئوچۇقلىغان مۇھىم ھەدىستۇر، دەيدۇ.

نىيەت ھەر قانداق ئەمەل ـ ئىبادەتنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن شەرتتۇر. نىيەتنىڭ ئورنى قەلبتۇر. ئۇنى ئورۇنداش ھېچكىمگە قىيىن كەلمەيدۇ. شۇڭا نىيەت ئىشىدا ئۆزرە قوبۇل قىلىنمايدۇ.

---

(27) بەييىنە سۈ رىسى 5 ـ ئايەت.

(28) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

ئىككىنچى بۆلۈم

ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە – تەرتىپلىرى

- بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى

- نامازنىڭ پەرزلىرى

- ناماز ئوقۇشنىڭ قائىدە - تەرتىپلىرى

- نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار

- نامازغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلەر

- سەجدە سەھۋى ھەققىدىكى مەسىلىلەر

- تىلاۋەت سەجدىسى ھەققىدىكى مەسىلىلەر

- قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر

- نامازلارنى جەمئى قىلىش مەسىلىسى

- كېمە، ئايروپىلان ۋە ماشىنىدا ناماز ئوقۇش مەسىلىسى

بەش ۋاخ نامازنىڭ رەكئەتلىرى

بەش ۋاخ نامازدىكى رەكئەتلەرنىڭ بايانى تۆۋەندىكىچە:

بامدات نامىزى ئىككى رەكئەت، پېشىن نامىزى تۆت رەكئەت، ئەسىر نامىزى تۆت رەكئەت، شام نامىزى ئۈچ رەكئەت، خۇپتەن نامىزى تۆت رەكئەتتۇر.

يۇقىرىقىلار كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرزلىرى بولۇپ، ئاللاھ تائالا بۇيرىغان بەش ۋاخ ناماز مۇشۇلاردۇر. بۇلارنى بارلىق شەرتلىرىگە، پەرزلىرىگە، ۋاجىپلىرىغا ۋە جىمى قائىدە - تەرتىپلىرىگە تولۇق رىئايە قىلغان ھالدا، كامىل ئادا قىلغان كىشى ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان بەش ۋاخ نامازنى ئادا قىلغان بولىدۇ.

ئەمما ئىنسان ئەقىل، ئىرادە ۋە بىلىم جەھەتتە قانچىلىك يېتىشكەن بولسىمۇ، بەرىبىر كەمچىلىكلەردىن، خاتالىقلاردىن ۋە نۇقسانلاردىن خالىي بولالمايدۇ. بۇ سەۋەبتىن ھېچكىم نامازلىرىنى ئاللاھ تائالا تەلەپ قىلغان رەۋىشتە تولۇق ئادا قىلدىم دەپ ئېيتالمايدۇ. شۇڭا بەش ۋاخ نامازنى سۈننەتلىرى بىلەن قوشۇپ ئوقۇشقا زور ئېھتىياجلىقمىز. چۈنكى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى پەرزدە سادىر قىلىنغان كەمچىلىكلەرنى تولۇقلايدۇ ۋە ئايرىم ساۋابقا ئېرىشتۈرىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئىككى مەقسەتنى كۆزلىگەنلىكتىن بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشنى تەكىتلىك سۈننەت قىلىپ بېكىتكەن.

خۇپتەن نامىزىدىن بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرگۈچىلىك بولغان ئارىلىقتا ۋىتىر نامىزى ئوقۇش تەكىتلىك سۈننەتتۇر[29] (ھەنەفىي مەزھىپىدە ۋاجىپتۇر).

رەكئەت دېگەن نېمە؟

رەكئەت ؛ نامازغا كىرگەندىن باشلاپ، قىيام، قىرائەت، رۇكۇ ۋە ئىككى سەجدىنى تاماملىغۇچىلىك بولغان ھەرىكەتلەرنىڭ ھەممىسى رەكئەت دېيىلىدۇ. يەنى ئاللاھۇ ئەكبەر دەپ نامازغا باشلاپ ئۆرە تۇرۇشىمىز، بۇ ئارىدا، قۇرئاندىن ئايەتلەرنى ئوقۇشىمىز، ئاندىن رۇكۇغا ئېگىلىشىمىز، ئاندىن رۇكۇدىن تۇرۇپ، ئىككى قېتىم سەجدە قىلىشىمىز، ھەممىسى بولۇپ بىر رەكئەت ھېسابلىنىدۇ.

(29) شافىئىي، ھەنبەلىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىدە ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇش تەكىتلىك سۈننەتتۇر.

بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىپى

بەش ۋاخ نامازنىڭ ئوقۇلۇش تەرتىپى تۆۋەندىكىچە:

بامدات نامىزى: ئاۋۋال ئىككى رەكئەت سۈننەت، كېيىن ئىككى رەكئەت پەرز ئوقۇلىدۇ.

پېشىن نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت سۈننەت، كېيىن تۆت رەكئەت پەرز، ئەڭ ئاخىرىدا ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇلىدۇ.

ئەسىر نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت تەكىتسىز سۈننەت، كېيىن تۆت رەكئەت پەرز ئوقۇلىدۇ.

شام نامىزى: ئاۋۋال ئۈچ رەكئەت پەرز، كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇلىدۇ.

خۇپتەن نامىزى: ئاۋۋال تۆت رەكئەت تەكىتسىز سۈننەت، ئاندىن تۆت رەكئەت پەرز، كېيىن ئىككى رەكئەت سۈننەت، ئەڭ ئاخىرىدا ئۈچ رەكئەت ۋىتىر نامىزى ئوقۇلىدۇ.

بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇشنىڭ ئەھمىيىتى

بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى تولۇق ئوقۇشنىڭ ئەھمىيىتى زور، پايدىسى چوڭ، پەزىلىتى كۆپ ۋە ساۋابى ئارتۇقتۇر. بۇلارنىڭ قىسقىچە بايانى تۆۋەندىكىچە:

1. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەمەلىي رەۋىشتە ئەگەشكەنلىكتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاياتىدا بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئۈزرىسىز ھېچ تەرك ئەتمىگەن. شۇڭا بۇ سۈننەتلەر تەكىتلىك سۈننەت دەپ تونۇلغان. دۇنيادا ھېچقانداق مۇسۇلمان بۇ سۈننەتلەرنى تولۇق ئوقۇشتىن بىھاجەت بولالمايدۇ. چۈنكى ئۇلار پەرز نامازلىرىنى قانچىلىك تولۇق ۋە كامىل ئادا قىلالىدىم دېگەندىمۇ ھەرگىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدەك ئادا قىلالمايدۇ.

بۇ سۈننەتلەردىن بەھرىمەن بولۇش مۇمكىن بولمىغان بولسا ئىدى، ئالدى بىلەن ئاۋۋالقى ۋە ئاخىرقى پۈتۈن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنغان، چوڭ - كىچىك بارلىق گۇناھ ۋە كەمچىلىكلەردىن پاك بولغان، مەسۇم زات؛ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بەھرىمەن بولغان بولمىغان بولار ئىدى. لېكىن ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بۇ سۈننەتلەرنى داۋاملاشتۇرغان.

2. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش جەننەتتە قەسىرگە ئىگە بولۇشنىڭ كاپالىتىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىگە تەشەببۇس قىلىپ مۇنداق دېگەن: «كىمكى، كۈندە ئون ئىككى رەكئەت سۈننەت ئوقۇيدىكەن، بۇلار بىلەن ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر قەسىر بىنا قىلىنىدۇ»[30].

بۇ ھەدىستىكى ئون ئىككى رەكئەت سۈننەت كۈندىلىك بەش ۋاخ نامازنىڭ تەكىتلىك سۈننەتلىرىدۇر. چۈنكى بامداتنىڭ ئىككى رەكئەت، پېشىنىنىڭ ئالتە رەكئەت، شامنىڭ ئىككى رەكئەت ۋە خۇپتەننىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنىڭ ھەممىنى قوشقاندا ئون ئىككى رەكئەت بولىدۇ.

3. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىقتۇر. چۈنكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىش ئاللاھ تائالاغا ئىتائەت قىلغانلىق ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە: ﴿**مَّنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ**﴾ يەنى [كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ ئاللاھقا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ] دەيدۇ[31].

4. بەش ۋاخ نامازلارنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلىش مۇسۇلماننىڭ ئەمەللىرىنىڭ زاپىسىدۇر. بۇ خۇددى بانكىدا زاپاس پۇل قويۇپ ساقلىغانغا ئوخشاشتۇر. بانكىدا پۇل قويغان ئادەم ئۇنىڭغا ھاجىتى چۈشكەندە دەرھال ئۇنى ئېلىپ خەجلىيەلەيدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، مۇسۇلمان كىشى پەرز ئەمەللىرىنى ئادا قىلغانىنىڭ سىرتىدا، ئىختىيارىي ئەمەللەرنى كۆپ قىلسا، ئۇنى ئاخىرەت ئۈچۈن زاپاس ساقلىغان

(30) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(31) نىسا سۈرىسى 80 - ئايەت.

بولدۇ - دە، مال – دۇنيا ۋە پەرزەنتلەر ئەسقاتمايدىغان قىيامەت كۈنىدە بۇ ئەمەللىرىنىڭ پايدىسىنى چوقۇم كۆرىدۇ.

5. بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرى پەرزنى ئادا قىلىشتىكى نۇقسانلارنى تولۇقلايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « ئىنسانلارغا دىندا ئەڭ ئاۋۋال پەرز قىلىنغان ئىبادەت نامازدۇر. ئەڭ ئاخىرغىچە داۋاملىشىدىغان ئىبادەتمۇ نامازدۇر. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان ئەمەلمۇ نامازدۇر. ئاللاھ ‹ بەندەمنىڭ نامىزىغا قاراڭلار› دەيدۇ. ئەگەر ئۇ كىشىنىڭ نامىزى تولۇق بولغان بولسا، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەمەللىرى تولۇق بولغان بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ نامىزى كەمچىل (ناقىس) بولسا، ئاللاھ ‹ قاراڭلار بۇ بەندەمنىڭ نەپلە (پەرزدىن تاشقىرى ئۆز ئىختىيارى بىلەن ئوقۇغان) نامىزى بارمىكەن› دەيدۇ. ئەگەر نەپلە ئىبادەتلىرى بولغان بولسا، شۇ نەپلە ئىبادەت بىلەن پەرزنىڭ نۇقسانلىرى تولۇقلىنىدۇ»[32].

6 - بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنى ئادا قىلماسلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن ۋە ئۇنىڭ مۇھەببىتىدىن يۈز ئۆرۈگەنلىك بولۇپ قېلىش قورقۇنچىسى بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە دىندا ئۈلگە بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ بارلىق ئىش – ئىزلىرىنى ئۆزىمىزگە ئۈلگە قىلىپ، ئۇنىڭغا ھەقىقىي رەۋىشتە ئەگىشىشىمىز بىزنىڭ مۇسۇلمانلىقىمىزنىڭ تەقەززاسىدۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاللاھ تائالا بىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ يولىغا ئەگىشىشكە بۇيرىغان. ﴿**وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ**﴾ يەنى[پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، ئۇ چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار، ئاللاھتىن قورقۇڭلار، ھەقىقەتەن ئاللاھنىڭ ئازابى قاتتىقتۇر][33].

ۋىتىر نامىزىمۇ ئەھمىيەتلىك سۈننەت ئەمەللىرىدىن بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئەھمىيىتىنى بايان قىلىپ: «ئاللاھ سىلەرگە بىر ناماز

(32) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.
(33) ھەشر سۈرىسى 7 - ئايەت.

بلەن مەدەت بېرىدۇ. ئۇ نامازنى ئوقۇش سىلەر ئۈچۈن قىزىل تۆگىدىنمۇ[34] ياخشىدۇر. ئۇ ۋىتىر نامىزى بولۇپ، ئۇنىڭ ۋاقتى خۇپتەندىن بامداتقىچىلىكتۇر»[35] دەپ كۆرسەتكەن.

ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇسا ساۋاب بولىدۇ، ئەگەر ئوقۇمىسا گۇناھكار بولمايدۇ[36]. (ھەنەفىي مەزھىپىدە ۋىتىر نامىزى ئوقۇش ۋاجىپ بولغانلىقتىن، ئۇنى ئوقۇمىسا گۇناھ بولىدۇ، دەپ قارىلىدۇ).

نامازنىڭ پەرزلىرى

نامازنىڭ پەرزلىرى ئالتە بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەر:

1. تەكبىر تەھرىمە (نامازنى باشلاش تەكبىرى)

2. قىيام (نامازدا ئۆرە تۇرۇش)

3. قىرائەت (نامازدا قۇرئان سۈرىلىرىدىن ئوقۇش)

4. رۇكۇ (قولنى تىزغا قويۇپ يەرگە ئېگىلىش)

5. سەجدە (نامازدا باشنى يەرگە قويۇش)

6. قەئدە ئاخىر(نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش)

(34) ئەرەبلەر قىزىل تۆگىنى دۇنيانىڭ ئەڭ كاتتا بايلىقى دەپ قارايتتى. بۇ ھەدىس شۇنىڭغا ماسلاشقان ھالدا كەلگەن.

(35) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(36) سەئۇدى ئەرەبىستان پەتىۋا كومىتېتىنىڭ (54/-6/54) نومۇرلۇق پەتىۋاسى.

نامازنىڭ بىرىنچى پەرزى

تەكبىر تەھرىمە

تەكبىر_ ئاللاھ تائالانى ئۇلۇغلاش دېگەنلىك بولۇپ، {الله أكبر} (ئاللاھۇ ئەكبەر) دېگەن جۈملىدە ئىپادىسىنى تاپىدۇ. تەكبىر تەھرىمە نامازنىڭ بىرىنچى پەرزى بولۇپ، ئۇنىڭسىز ناماز بولمايدۇ. تەكبىرنى{الله أكبر} دەپ ئەرەب تىلى بىلەن ئېيتىش شەرت. ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇماقچى بولغان ئادەمنىڭ تەكبىرنى ئۆزى ئىشىتكىچىلىك ئاۋازدا ئېيتىشى يېتەرلىكتۇر. ئەمما ئىمام بولغان كىشىنىڭ جامائەت ئىشىتكىچىلىك ئۈنلۈك ئاۋازدا ئېيتىشى مۇستەھەبتۇر. تىلسىز كىشىلەردىن تەكبىر ساقىتتۇر، يەنى ئۇلارنىڭ تەكبىرسىز ئوقۇغان نامازلىرى دۇرۇس بولىدۇ.

ئوڭ قولنى سول قولنىڭ ئۈستىگە قويۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرغىنىدا ئوڭ قولىنى سول قولىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇراتتى»[37].

نامازدا مەيلى ئىككى قولىمىزنى كىندىك ئاستىدا تۇتايلى، مەيلى كۆكسىمىزدە تۇتايلى، مۇھىم بولغىنى ئاللاھ تائالاغا ئەڭ ئالىي ئېھتىرام بىلدۈرۈشتۇر. بەلكى بىزلەرگە نىسبەتەن، ئىككى قولىمىزنى كىندىكىمىز ئاستىدا تۇتۇپ تۇرۇش ئەڭ ئالىي ئېھتىرامنى ئىپادىلىشى مۇمكىن. شۇڭا بىزدە بىراۋغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۇرغاننى «قول باغلاپ تۇردى»دەيدۇ. قول باغلاپ تۇرۇش ، ئىككى قولنى كىندىك ئاستىدا تۇتۇپ، باشنى ساڭگىلىتىپ تۇرۇش دېگەنلىكتۇر. مانا بۇ، نامازدا ئەڭ ئوبرازلىق ھالدا ئىپادىسىنى تاپىدۇ.

(37) ئىمام مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

سانا ئوقۇش

{سُبْحَانَكَ اَللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتبَارَكَ اسْمُكَ، وَتعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إلٰهَ غَيْرُكَ}

يەنى «ئى رەببىمىز! بىز سىنى جىمى نۇقسانلاردىن پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز. پۈتۈن ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر. نامىڭ ئۇلۇغ، شەنىڭ ئۈستۈندۇر ۋە سەندىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر»[38].

(38) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم»سەھىھ«دېگەن ھەدىس.

نامازنىڭ ئىككىنچى پەرزى

قىيام

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ﴾ يەنى [ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار][39] دېگەن ئەمرىگە ئاساسەن، ھەرقانداق نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇيتتى. نامازدا ئۆرە تۇرۇش كەيپىيتى قولنى سوزسا تىزغا يەتمەيدىغان شەكىلدە تىك تۇرۇشتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام : «نامازنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغىن، ئەگەر ئۆرە تۇرۇشقا كۈچۈڭ يەتمىسە ئولتۇرۇپ ئوقۇغىن، ئولتۇرۇشقىمۇ كۈچۈڭ يەتمىسە يېتىپ ئوقۇغىن»[40] دەپ تەلىم بەرگەن.

ئۆرە تۇرۇشقا ماجالى يوق كىشىنىڭ ناماز ئوقۇش مەسىلىسى

پەرز نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا ماجالى يوق كېسەلنىڭ ئۇنى ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىزدۇر. شۇنداقلا ئۇ گەرچە ئولتۇرۇپ ئوقۇسىمۇ، خۇددى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغان نامازلىرىغا ئوخشاش تولۇق ساۋابقا ئېرىشىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا بەندىلىرىنى ئۇلارنىڭ كۈچى يەتمەيدىغان ئىشلارغا بۇيرىغان ئەمەس. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:«بەندە كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغانلىق ياكى سەپەر ئۈستىدە بولۇپ قالغانلىق سەۋەبتىن ئىبادەتلەرنى بەلگىلەنگەن بويىچە تولۇق ئادا قىلالمىسىمۇ، ئۇنىڭغا تېنى ساق، سەپەردە بولمىغان چاغلىرىدا قىلغان ئىبادەتلىرىنىڭ ساۋابى يېزىلىدۇ»[41] دەپ كۆرسەتكەن. «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى كېسىلىدە نامازلارنى ئولتۇرۇپ ئوقۇغان ئىدى»[42].

---

(39) بەقەرە سۈرىسى 238 - ئايەت.

(40) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

(41) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى

(42) ئىمام ئەھمەد ۋە ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى، «سەھىھ» دەپ باھالانغان ھەدىس.

نامازنىڭ ئۈچىنچى پەرزى

قىرائەت

قىرائەت يەنى نامازدا قۇرئان سۈرىلىرىدىن خالىغاننى ئوقۇش ھەرقانداق سۈننەت، نەپلە، ۋاجىپ نامازلارنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىدە، ئىككى رەكئەتلىك پەرز نامازلارنىڭ ھەممە رەكئىتىدە ۋە ئىككى رەكئەتتىن كۆپ پەرز نامازلارنىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئىتىدە پەرزدۇر. ناماز ئوقۇغۇچى مەيلى ئىمام بولسۇن ياكى ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇسۇن، ئۇنىڭ يۇقىرىقى نامازلارنىڭ پۈتۈن رەكئەتلىرىدە قۇرئاندىن خالىغان سۈرە ياكى ئايەتلەرنى ئوقۇشى ئوخشاشلا پەرزدۇر.

قىرائەتنىڭ ئەڭ ئاز مىقدارى قىسقا ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەت ياكى ئۇزۇن ئايەتلەردىن ئۈچ ئايەتكە تەڭ كېلىدىغان بىر ئايەت ئوقۇشتۇر. بۇنىڭدىن ئاز قۇرئان ئوقۇغان كىشىنىڭ نامىزى قوبۇل بولمايدۇ. كۆپ ئوقۇشنىڭ چېكى يوقتۇر.

ئەمما ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشىلەردىن قىرائەت ساقىت بولىدۇ. چۈنكى ئىمامنىڭ ئوقۇغىنى ئۇلار ئۈچۈن كۇپايىدۇر. بىراق فاتىھە سۈرىسى ساقىت بولمايدۇ، ئۇنى ھەربىر كىشىنىڭ ئوقۇشى پەرزدۇر.

فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش مەسىلىسى

«فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمىغان كىشىنىڭ نامىزى دۇرۇس ئەمەس»(43). «كىمكى ناماز ئوقۇپ ئۇنىڭدا فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمايدىكەن، ئۇنىڭ نامىزى ناقىستۇر»(44).

بۇ ھەدىسلەرگە بىنائەن، نامازدا فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇش پەرزدۇر. ئۆزى يالغۇز ناماز ئوقۇغان كىشىنىڭ ھەر قانداق نامازنىڭ ھەممە رەكئەتلىرىدە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇشى پەرزدۇر.

ئىمامغا ئىقتىدا قىلغان كىشى بامدات، شام، خۇپتەن، جۈمە ۋە ھېيت نامازلىرىغا

(43) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(44) ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى.

ئوخشاش قىرائەتنى ئۈنلۈك ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئىمامنىڭ ئوقۇغىنىغا كۇپايە قىلىپ فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمايدۇ. (بەزى مەزھەپلەردە جامائەت فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇمىسا بولمايدۇ دەپ قارايدۇ). ئەمما پىشىن، ئەسىرگە ئوخشاش قىرائەتنى مەخپىي ئوقۇلىدىغان نامازلاردا جامائەت فاتىھە سۈرىسىنى ئۆز ئالدىغا ئوقۇيدۇ.

فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇيالمايدىغان كىشىنىڭ مەسىلىسى

ئىمام خەتتابىي مۇنداق دېگەن: «ئەسلىدە فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇماستىن ناماز ئادا تاپمايدۇ. ئەگەر بىراۋ فاتىھە سۈرىسىنى بىلمىسە ياكى توغرا ئوقۇيالمىسا، «قۇرئان كەرىم»نىڭ باشقا سۈرىلىرىدىن بىرەر سۈرىدىن يەتتە ئايەت مىقداردا ئوقۇسا كۇپايە قىلىدۇ.

ئەگەر ئۇ تىلى كەلمىگەنلىك ياكى ياشىنىپ قالغانلىق ياكى ئۇنتۇغاقلىقى سەۋەبى بىلەن «قۇرئان كەرىم»دىن ھېچ نەرسە ئۆگىنەلمىسە، «سۇبھانەللاھ»، «ئەلھەمدۇ لىللاھ» ۋە «ئاللاھۇ ئەكبەر» قاتارلىقلارنى ئوقۇسا كۇپايىدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:«قۇرئاندىن قالسا ئەڭ ئەۋزەل زىكىر ‹سۇبھانەللاھ›، ‹ئەلھەمدۇ لىللاھ›، ‹لائىلاھە ئىللەللاھۇ ئەللاھۇ ئەكبەر›دۇر». ئۇ يەنە بىر ئادەمگە ناماز ئوقۇشنى ئۆگىتىپ مۇنداق دېگەن:«قۇرئان ئوقۇيالىساڭ ئوقۇغىن. ئەگەر ئوقۇيالمىساڭ ئاللاھقا تەسبىھ، تەھلىل ۋە تەكبىر ئېيتقىن»[45].

ئامىن دېيىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىمام ﴿ئامىين﴾ دېگەندە سىلەرمۇ ﴿ئامىين﴾ دەڭلار. بىراۋنىڭ ﴿ئامىين﴾ دېگىنى پەرىشتىلەرنىڭ ﴿ئامىين﴾ دېگىنىگە ئۇدۇل كېلىپلا قالسا، ئۇنىڭ ئۆتكەنكى بارلىق گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»[46].

ئامىين - ئىجابەت قىلغىن دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

(45) ئىمام ئەبۇداۋۇد، ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى

(46) ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم، نەسائىي ۋە دارىمىي رىۋايىتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن بەزىدە ئۇزۇن سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى، بەزىدە، خۇسۇسەن سەپەر ئۈستىدە بولغان، مىجەزى ياخشى بولالمىغان ۋاقىتلاردا، مەسجىدتە كىچىك بالا يىغلىغاندا قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى بامدات نامىزىدا ئەڭ قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇدى. نامازدىن كېيىن ساھابىلەر – يارەسۇلەللاھ! سىز بەك قىسقا سۈرە ئوقۇدىڭىزغۇ؟ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام { بىر كىچىك بالىنىڭ يىغىسىنى ئاڭلاپ قېلىپ، ئۇنىڭ ئانىسى مەسجىدتە بىز بىلەن بىرگە نامازغا تۇرغان بولسا، ئانىسى تېزرەك بالىسىغا بارسۇن دەپ قىسقا سۈرىلەرنى ئوقۇدۇم } دېدى»[47].

(47) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى، «سەھىھ»ھەدىس.

نامازنىڭ تۆتىنچى پەرزى

رۇكۇ

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىرائەتتىن پارىغ بولغىنىدا، بىر ئاز تۇراتتى»، «ئاندىن ئىككى قولىنى خۇددى نامازغا باشلاش تەكبىرىدىكىدەك كۆتۈرەتتى»، «تەكبىر ئېيتاتتى»، «رۇكۇغا باراتتى»[48].

رۇكۇ؛ باش بىلەن دۈمبىنى قوللار تىزلارغا ئازادە يەتكىچىلىك ئېگىش دېگەنلىك بولۇپ، رۇكۇدا بويۇن بىلەن دۈمبە تەكشى ھالدا باراۋەر بولۇشى شەرتتۇر. رۇكۇدا باشنى كۆتۈرىۋېلىش ياكى ساڭگىلىتىۋېلىشقا بولمايدۇ، ئىككى قولنىڭ بارماقلىرى ئېچىلغان ھالدا تىزلارنى تۇتۇپ تۇرىدۇ. رۇكۇدا ئەرلەر جەينەكلىرىنى قورسىقىغا تەككۈزمەيدۇ. ئەمما ئاياللار جەينەكلىرىنى قورسىقىغا چاپلاپ تۇرىدۇ[49].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ قىلغىنىدا ئىككى ئالىقىنىنى ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى»، «باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇيتتى»، «ئىككى قولىنى ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويغىنىدا، خۇددى ئىككى تىزىنى قاماللاپ تۇتقاندەك تۇراتتى»[50].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى نۇقسانلىق بىلەن ئوقۇغان بىرىگە تەلىم بېرىپ:«رۇكۇ قىلغىنىڭدا، ئىككى ئالىقىنىڭنى ئىككى تىزىڭنىڭ ئۈستىگە قويغىن، ئاندىن بارماقلىرىڭنىڭ ئارىسىنى ئاچقىن، ئاندىن ھەربىر ئورگان ئۆز ئورنىغا چۈشۈپ بولغانغا قەدەر تۇرغىن»[51] دېگەن.

(48) ئالدىنقى ھەدىسنى ئەبۇداۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان، قالغانلىرىنى ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(49) فتح القدير 1- توم 193 - بەت.

(50) بىرىنچىسى بىلەن تۆتىنچىسىنى ئىمام بۇخارى ۋە ئەبۇداۋۇد، ئۈچىنچىسىنى ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(51) ئالدىنقىسىنى ھاكىم رىۋايەت قىلغان، ئەبۇداۋۇد «سەھىھ»ھەدىسلەر توپلىمىدا قەيت قىلغان، كېيىنكىسىنى ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئىبنى ھىببانلار «سەھىھ»ھەدىسلەر تولاملىرىدا قەيت قىلغان.

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا تۇرغىنىدا، بىلەكلىرىنى يان تەرەپلىرىدىن يىراق تۇتاتتى»، «رۇكۇدا دۈمبىسىنى تۈپتۈز تۇتاتتى»، «ھەتتا دۈمبىسىگە سۇ تۆكسىمۇ ئورنىدىلا تۇرۇپ قالغۇدەك تۈز تۇتاتتى»[52].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا بېشىنى دۈمبىسىدىن تۆۋەنمۇ ئەمەس، يۇقىرىمۇ ئەمەس»، «بەلكى ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا تۇتاتتى»[53].

رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ بىلەن سەجدىنى تەمكىنلىك بىلەن قىلىشنىڭ پەرزلىكى توغرۇلۇق مۇنداق دېگەن: «رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلىڭلار، جېنىم ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سىلەرنىڭ مېنىڭ كەينىمدە تۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدە قىلغىنىڭلارنى كۆرۈپ تۇرىمەن»[54].

بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىلىرىدىن بىرى بولۇپ، نامازغىلا خاستۇر. ئۇنىڭ ناماز سىرتىدا ئارقىسىدىكىلەرنى كۆرەلەيدىغانلىقى توغرۇلۇق دەلىل يوق[55].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا تۇرۇپ بىر ئادەمنىڭ رۇكۇنى تولۇق ئادا قىلمىغان، سەجدىلەرنى خۇددى توخۇ دان چوقۇغاندەك قىلغانلىقىنى كۆرۈپ «بۇ ئادەم ئەگەر مۇشۇ ھالىتى بىلەن ئۆلسە مۇھەممەدنىڭ ئۈممىتى بولمىغان ھالەتتە ئۆلىدۇ. رۇكۇنى تولۇق ئادا قىلمايدىغان، سەجدىلەرنى توخۇ دان چوقۇغاندەك قىلىدىغان كىشى بىر ياكى ئىككى تال خورمىنى ئالدىراپ يېيىش بىلەن ئاچلىقىنى قاندۇرالمىغان كىشىگە ئوخشاشتۇر» دېگەن[56].

---

(52) ئالدىنقىسىنى ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ۋە ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ»دېگەن، كېيىنكىسىنى ئىمام بۇخارى ۋە بەيھەقىي، ئاخىرقىسىنى تەبەرانىي ۋە ئىبنى ماجەلەر رىۋايەت قىلغان.

(53) ئالدىنقىسىنى ئىمام بۇخارى ۋە ئەبۇ داۋۇد، كېيىنكىسىنى ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان.

(54) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(55) ئەللامە ئەلبانىي.

(56) بەيھەقى، تەبەرانىي رىۋايەت قىلغان، ئىبنى خۇزەيمە «سەھىھ»دېگەن ھەدىس.

رۇكۇدا ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە زىكىرلەر

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدا تۆۋەندىكى ھەر تۈرلۈك دۇئا ۋە زىكىرلەردىن ھەر قېتىمدا خالىغانلىرىنى ئېيتاتتى:

﴿**سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ**﴾ (ئۈچ قېتىم)[57].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق ئېيتاتتى.

رۇكۇ قىلىش مىقدارى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇ قىلىشى، رۇكۇدىن كېيىنكى تۇرۇشى، سەجدىلىرى ۋە ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئولتۇرۇشى ئۇزۇنلۇقتا بىر - بىرىگە ئاساسەن ئوخشاپ كېتەتتى»[58].

رۇكۇدىن تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئومۇرتقىسىنى رۇكۇدىن كۆتۈرگەن ھالدا: ﴿**سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ**﴾ يەنى «ئاللاھ ئۇنىڭغا ھەمدۇسانا ئېيتقاننى ئاڭلىغۇچىدۇر»دەيتتى. نامازنى ناقىس ئوقۇغان بىرىگە ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ مۇنداق دېگەن: «تەكبىر ئېيتىپ ئاندىن رۇكۇ قىلمىغىچە ۋە رۇكۇدىن تۈزلەنگىچىلىك ﴿**سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ**﴾ دېمىگىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»[59].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرگىنىدە ھەربىر ئەزا ئۆز جايىغا بېرىپ بولغانغا قەدەر ئۆرە تۈپتۈز تۇراتتى»[60].

ئۇ مۇنداق دەيتتى: «ئىمام ئىقتىدا قىلىنىش ئۈچۈن تۇرىدۇ. ئىمام: ﴿**سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ**﴾ دېگەندە، سىلەر: ﴿**رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ**﴾ دەڭلار. ھەقىقەتەن كىمنىڭ سۆزى پەرىشتىلەرنىڭ سۆزىگە ئۇدۇل كېلىدىكەن، ئۇنىڭ ئۆتكەن بارلىق

(57) ئىمام ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

(58) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(59) ئالدىنقىسى ئىمام بۇخارى بىلەن ئىمام مۇسلىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايىتى.

(60) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»[61].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن تۇرۇشتا تەكبىر ئېيتقىنىدا، ئىككى قولىنى خۇددى نامازنى باشلاش تەكبىرىدە كۆتۈرگەن شەكىلدە كۆتۈرەتتى»[62].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇدىن كېيىن ئۆرە تۇرۇپ تۆۋەندىكى دۇئالادىن خالىغانلىرىنى ئوقۇيتتى:

﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ﴾ يەنى «رەببىم! ساڭا كۆپلەپ ھەمدۇسانا ئېيتىمەن» دەيتتى[63].

نامازنىڭ تۆتىنچى پەرزى

سەجدە

سەجدە ؛ پېشانىنى يەرگە قويۇش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئاللاھ تائالا ئالدىدىكى خارلىقىنى، ئاجىزلىقىنى ۋە كەمتەرلىكىنى ئىزھار قىلىش دېگەنلىكتۇر. پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملار سەجدىنىڭ يەتتە ئەزانى يەرگە تەكشى قويۇش بىلەن تولۇق ئادا تاپىدىغانلىقىغا ئىتتىپاقتۇر. بۇ ئەزالار: پېشانە، بۇرۇن، ئىككى قول، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۇتتىن ئىبارەت. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسى بىلەن سابىت بولغان بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دىگەن: { **أُمِرْتُ أن أسجُدَ على سَبعةِ أَعظُمٍ: على الجَبهةِ. وأشارَ بيدهِ على أنفهِ. واليَدَينِ والرُّكبتَينِ وأطرافِ القَدَمَينِ**} يەنى «مەن يەتتە چوڭ ئەزا بىلەن سەجدە قىلىشقا بۇيرۇلدۇم. (قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ دەيدۇ) ئۇلار: پېشانە، بۇرۇن، ئىككى قول، ئىككى تىز ۋە ئىككى پۇتتۇر»[64].

---

(61) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.
(62) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.
(63) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.
(64) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ئىككى سەجدە ئارىلىقىدىكى ئولتۇرۇشتا، ئەرلەر سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرىدۇ ۋە ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ ئىككى پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتىدۇ، بارماقلارنىڭ ئاستىنى يەرگە بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئەمما ئاياللار ئىككى پۇتىنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ، پاقالچىقىنى بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئالدىرىماي ئولتۇرۇش ۋاجىپتۇر[65].

سەجدىنىڭ كەيپىيتى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىگە بېرىشتا تەكبىر ئېيتاتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيتتى: «رۇكۇدىن تۇرۇشتا ﴿**سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ**﴾ دېمىگىچە، ئاندىن ئۆرە تۈپتۈز تۇرمىغىچە، ئاندىن ﴿**اللهُ أَكْبَرْ**﴾ دەپ تەكبىر ئېيتىپ سەجدىگە بارمىغىچە ۋە سەجدىدە بوغۇملىرى ئورنىغا چۈشۈپ ئارام ئالغىچىلىك ئالدىرىماي تۇرمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»[66].

سەجدىنى ئالدىرىماي قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلىشقا بۇيرۇيتتى. ھەتتا بۇ ئىككىسىنى تولۇق ئادا قىلمىغۇچىلارنى ئاچلىقتىن بىر ياكى ئىككى خورمىنى ئالدىراپ يېگەن بولسىمۇ ئاچلىقى قامدالمىغان كىشىگە ئوخشاتقان ۋە مۇنداق دېگەن: «ئوغرىلارنىڭ ئەڭ يامىنى ئۆزىنىڭ نامىزىنى (رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تولۇق ئادا قىلماسلىق بىلەن) ئوغرىلايدىغان كىشىدۇر»[67].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە ئۇمۇرتقىسىنى تۈز تۇتالمىغان كىشىنىڭ نامىزىغا نەزەر سالمايدۇ»[68].

---

(65) رد المحتار 1 - توم 432 – بەت.

(66) ئالدىنقىسى ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان ۋە ھاكىم«سەھى» دېگەن ھەدىس.

(67) تەبەرانى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان، ھاكىم»سەھىھ«دېگەن ھەدىس.

(68) ئىمام ئەھمەد، تەبەرانىي رىۋايىتى.

سەجدىدە ئوقۇلىدىغان تەسبىھلەر

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدە قىلغىنىدا، تۆۋەندىكى كۆپلىگەن ھەرتۈلۈك دۇئا ۋە زىكىرلەردىن تاللاپ بەزىدە ئۇنى، بەزىدە بۇنى ئوقۇيتتى:

{سُبْحَانَ رَبِّيَ ٱلأَعْلَىٰ} (ئۈچ قېتىم) [69].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «بەزىدە {سُبْحَانَ رَبِّيَ ٱلأَعْلَىٰ}نى ئۈچ قېتىمدىن كۆپرەك ئېيتاتتى» (بۇھەدىسلەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنىڭ مىقدارىنى ئوخشاش قىلىدىغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ).

{سُبْحَانَ رَبِّيَ ٱلأَعْلَىٰ وَبِحَمْدِهِ} (ئۈچ قېتىم) [70].

{سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ}[71].

سەجدىدە قۇرئان ئوقۇماسلىق

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رۇكۇ ۋە سەجدىلەردە قۇرئان ئوقۇشنى مەنئى قىلاتتى. بۇ ئىككىسىدە دۇئانى كۆپ قىلىشقا بۇيرۇيتتى ۋە مۇنداق دەيتتى: «بەندىنىڭ ئاللاھقا ئەڭ يېقىن بولىدىغان ۋاقتى دەل ئۇنىڭ سەجدە قىلىۋاتقان ۋاقتىدۇر. سەجدىدە دۇئانى كۆپ قىلىڭلار»[72].

سەجدىنى ئۇزۇن قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىنى ئۇزۇن قىلىشتا رۇكۇغا يېتىشىپ قالاتتى. بەلكى بەزىدە بەزىبىر سەۋەپلەر تۈپەيلى سەجدىنى رۇكۇدىنمۇ ئۇزۇنراق قىلاتتى.

ئابدۇللاھ ئىبنى شەدداد ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن: «بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نەۋرىلىرىدىن ئىمام ھەسەن

(69) ئىمام ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە، ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى.

(70) ئىمام ئەھمەد، تەبەراني، ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى.

(71) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(72) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ياكى ئىمام ھۇسەيىنى كۆتۈرگىنىچە بىزگە پېشىن ياكى ئەسىر نامىزىنى ئوقۇپ بېرىشكە چىقىپ، مېھرابقا ئۆتتى، ئۇنى ئوڭ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى. ئاندىن تەكبىر ئېيتىپ نامازغا باشلىدى. سەجدىنى شۇنداق ئۇزۇن قىلدىكى، بېشىمنى كۆتۈرۈپ قاراپ سالدىم ۋە ھېلىقى كىچىك بالىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈمبىسىگە مىنىپ ئويناۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئاندىن ھامان سەجدىگە قايتتىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ساھابىلەر ‹يا رەسۇلەللاھ! سەجدىلەرنىڭ بىرىنى بەكمۇ ئۇزۇن قىلدىڭىزكى، بىز بىرەر ئىش يۈزبەرگەنمىدۇ ياكى ۋەھى كەلگەنمىدۇ، دەپ قالدۇق› دېيىشتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا جاۋاب بېرىپ ‹سىلەر گۇمان قىلغانلارنىڭ ھېچقايسىسى يۈز بەرمىدى. ئەمما بالام ئۈستۈمگە مىنىۋالغانىدى، ئۇنىڭ ئويۇنى تۈگىمەستىن تۇرۇپ كېتىشنى ياقتۇرمىدىم› دېدى»[73].

بۇ ھەدىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەزىدە سەجدىنى شۇنچىلىك ئۇزۇن قىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلىگەندەك، ئۇ زاتنىڭ ئىنتايىن مېھرى – شەپقەتلىك، خۇشخۇي، كىچىك بالىلارغا بەكمۇ مېھرىبان ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. كۆپىنچە دىندارلارنىڭ قوپاللىقى ۋە رەھىمسىزلىكىگە ھەيرانمەن. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گۈزەل ئەخلاقىغا ئەگەشمەستىن، ئۇنىڭ ئىبادەتلىرىگىلا ئەگىشىشكە بۇيرۇلغانمۇ؟ ياق! گۈزەل ئەخلاق ئىماننىڭ ئالامىتى ۋە ئەمەل – ئىبادەتلەرنىڭ جەۋھىرىدۇر.

سەجدىدىن تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بېشىنى سەجدىدىن تەكبىر ئېيتقان ھالدا كۆتۈرەتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېگەن: «سەجدىنى بوغۇملىرى ئۆز ئورنىغا تولۇق كېلىپ ئارام تاپقۇچىلىك ئالدىرىماي قىلمىغىچە، ئاندىن تەكبىر ئېيتىپ، سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ تولۇق ئورنىشىپ ئولتۇرمىغىچە ھېچكىمنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»[74].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەجدىدىن تۇرۇشتا بەزىدە تەكبىر بىلەن بىرگە

(73) نەسائى ۋە ئىبنى ئەساكىر رىۋايىتى، ھاكىم«سەھىھ»دېگەن ھەدىس.
(74) ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى، ھاكىم»سەھىھ«دېگەن.

ئىككى قولنى كۆتۈرەتتى»[75].

ئاندىن «سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى ۋە ئوڭ پۇتنى تىكلەيتتى»، «ئوڭ پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتاتتى»[76].

ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇشتا ھەربىر سۆڭەك ئۆز ئورنىغا تولۇق چۈشۈپ بولغىنىدىن خاتىرجەم بولغۇچىلىك ئولتۇراتتى» ۋە باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيتتى: «شۇنداق قىلمىغىچە ھېچبىرىڭلارنىڭ نامىزى تولۇق بولمايدۇ»[77].

ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا زىكىر ئېيتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى سەجدە ئارىسىدىكى ئولتۇرۇشتا تۆۋەندىكى زىكىرلەرنى ئېيتاتتى:

{رَبِّ اِغْفِرْلِي، رَبِّ اِغْفِرْلِي} يەنى «ئى رەببىم! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ئى رەببىم! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن»[78].

{اَللَّهُمَّ اغْفِرْلِي وَارْحَمْنِي وَاهْدِنِي وَاجبُرْنِي وعاَفِنِي وَارْزُقنِي وَارْفَعْنَي} يەنى «ئى ئاللاھ! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا رەھىم قىلغىن، مېنى توغرا يولغا ھىدايەت قىلغىن، مېنى ياخشى ئىشلارغا مۇيەسسەر قىلغىن، ماڭا ساقلىق ۋە كەڭ رىزىق ئاتا قىلغىن، مەرتىۋەمنى يۇقىرى قىلغىن»[79].

---

(75) ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس.

(76) ئالدىنقىسىنى ئىمام بۇخارى، كېيىنكىسىنى نەسائىي رىۋايەت قىلغان.

(77) ئالدىنقىسى ئەبۇ داۋۇد بىلەن بەيھەقىي، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىسلەر.

(78) ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

(79) ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم ۋە باشقىلار رىۋايىتى.

ئىككىنچى سەجدىگە بېرىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكبىر ئېيتىپ ئىككىنچى سەجدىگە باراتتى»[80].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەكبىر بىلەن بىرگە بەزىدە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى»[81].

ئاندىن «سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرەتتى ۋە تەكبىر ئېيتاتتى»، «بەزىدە ئىككى قولىنى كۆتۈرەتتى»[82].

سەجدىدىن رەكئەتكە تۇرۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەرگە تايانغان ھالدا ئىككىنچى رەكئەتكە تۇراتتى»[83].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتكە تۇرۇشتا ئىككى قولىغا تايىنىپ تۇراتتى»[84].

بىرىنچى تەشەھھۇدتا ئولتۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا خۇددى ئىككى سەجدە ئارىلىقىدىكى ئولتۇرۇشقا ئوخشاش «سول پۇتىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇراتتى»[85].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

(80) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(81) ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس.

(82) ئالدىنقىسى ئەبۇ داۋۇد بىلەن ھاكىم، كېيىنكىسى ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىسلەر.

(83) ئىمام بۇخارى ۋە شافىئىي رىۋايىتى.

(84) ئەبۇ ئىسھاق، بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس.

(85) نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس.

مېنى ئىتتىك ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇشتىن مەنئى قىلغان ئىدى»[86].

ئەبۇ ئۇبەيدە ۋە باشقىلار «ئىتتىك ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇش»نى چۈشەندۈرۈپ مۇنداق دېگەن: «ئىتتىك ئولتۇرغىنىدەك ئولتۇرۇش ، ئەرنىڭ ساغرىسىنى يەرگە چاپلاپ، ئىككى پۇتىنى تىكلەپ ۋە ئىككى قولىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرۇشىدۇر»

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەشەھھۇدتا («ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇشقا) ئولتۇرغىنىدا، ئوڭ ئالىقىنىنى ئوڭ تىزىنىڭ ئۈستىگە، سول ئالىقىنىنى سول تىزىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، بارماقلىرىنى يىغىپ ئولتۇراتتى»[87].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ نامازدا سول قولىغا تايىنىپ ئولتۇرغىنىنى كۆرۈپ، ئۇنى مۇنداق ئولتۇرۇشتىن مەنئى قىلغان ۋە «ئۇ يەھۇدىيلارنىڭ ئولتۇرۇشىدۇر»دېگەن»[88].

تەشەھھۇد ئوقۇش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر قانداق نامازنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىن تەشەھھۇد(ئەتتەھىياتۇ) ئوقۇيتتى»[89].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىن تەشەھھۇد ئوقۇشنى ئۇنۇتسا، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلاتتى»[90].

تەشەھھۇد ئوقۇغاندا كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى مىدىرلىتىش مەسىلىسى

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەشەھھۇدتا ئولتۇرغىنىدا، سول قولىنىڭ ئالىقىنىنى يايغان ھالدا، سول تىزىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى، ئوڭ قولىنىڭ بارماقلىرىنى ئاچمايتتى، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلاتتى

---

(86) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.
(87) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.
(88) بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان ۋە ھاكىم «سەھىھ»دېگەن ھەدىس.
(89) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.
(90) ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

ۋە كۆزنى ئۇنىڭغا تىكەتتى»[91].

«كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن قىبلىگە ئىشارەت قىلغىنىدا، باش بارمىقىنى ئوتتۇرا بارمىقىنىڭ ئۈستىگە قوياتتى»[92].

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئىككى تەشەھھۇدنىڭ ھەممىسىدە قىلاتتى»[93].

نامازنىڭ ئالتىنچى پەرزى

قەئدە ئاخىر

قەئدە ئاخىر (نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش)دا خۇددى ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا ئولتۇرغاندەك ئولتۇرىلىدۇ. نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشنىڭ پەرز بولغان مىقدارى تەشەھھۇدنىڭ مىقدارىدۇر (يەنى ئەتتەھىياتۇنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىتتۇر). ئۇنىڭدىن ئارتۇقى سۈننەتتۇر. ئەمما «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇش ۋاجىپتۇر.

تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىنلا، قايسىبىر سەۋەب بىلەن نامازدىن چىقىشقا بولىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمر ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ «ئىمام سەجدىدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ، تەشەھھۇد مىقدارى (تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت) ئولتۇرغاندىن كېيىن، جامائەت سۆزلىسىمۇ ياكى بىر نەرسە يېسىمۇ ئۇنىڭ نامىزى تامام بولغان بولىدۇ» دېگەن سۆزىنى رىۋايەت قىلغان[94].

شۇنداقلا، جامائەت تەشەھھۇد مىقدارى ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمامدىن بۇرۇن نامازدىن چىقسىمۇ ئۇلارنىڭ نامىزى تاماملانغان بولىدۇ[95].

---

(91) ئىمام مۇسلىم، ئىبنى خۇزەيمە ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى.

(92) ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ ئەۋانە رىۋايىتى.

(93) نەسائىي ۋە بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ» ھەدىس.

(94) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(95) تحفة الفقهاء 47 ـ بەت.

تەشەھھۇد دېگەن نېمە؟

تەشەھھۇد ؛ نامازدا تەھىيات دۇئاسىنى ئوقۇش دېگەنلىكتۇر. تەھىيات(ئەتتەھىياتۇ) دۇئاسى ئاللاھ تائالانىڭ بىرلىكى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقلىقىنى جاكارلىغان شاھادەت كەلىمىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغانلىقى ئۈچۈن«تەشەھھۇد» (گۇۋاھلىق بېرىش) دەپ ئاتالغان.

تەشەھھۇدنىڭ تېكستى

تەشەھھۇد ئوقۇش نامازنىڭ ۋاجىپلىرىدىن سانىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا ھەرتۈرلۈك تەشەھھۇدلارنى ئۆگەتكەن بولۇپ، ئەڭ ئۈلگىلىك تەشەھھۇد ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ئۆگەتكەن تەشەھھۇدتۇر.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ قولۇمنى ئىككى ئالقىنىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ تۇرۇپ ماڭا مۇنۇ تەشەھھۇدنى خۇددى قۇرئان سۈرىلىرىنى ئۆگەتكەندەك ئۆگەتكەن ئىدى:

{اَلتَّحِيّاتُ لِلّهِ وَالصَلَوَاتُ والطيِّباتُ: السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّها النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ الله وَبرَكَاتهُ، السَّلَامَ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ الله الصَالِحِين، أَشْهَدُ أنْ لَا إلَهَ إلّا اللّه، وأشهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ} يەنى «جىمى مەدھىيەلەر، بەش ۋاخ ناماز ۋە باشقا جىسمانىي ئىبادەتلەر، ياخشى ئەمەللەر ئاللاھقا خاستۇر. ئاللاھنىڭ سالامى، رەھمىتى ۋە بەرىكىتى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر! بىز(نامازغا ھازىر بولغان بارلىق جامائەت ۋە پەرىشتىلەر)گە ۋە ئاللاھنىڭ ياخشى بەندىلىرىگە ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بولغاي. ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە چىن قەلبىمدىن گۇۋاھلىق بېرىمەن»[96].

«ئەتتەھىياتۇ» دىن كېين دۇرۇد ئوقۇش

نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىياتۇ»نى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ ئەھمىيىتى ناھايىتى چوڭدۇر. بۇ

(96) ئىمام بۇخارى، ئىمام مۇسلىم ۋە باشقا بارلىق ھەدىسشۇناسلار رىۋايەت قىلغان ھەدىس.

ھەنەفىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، سۈننەتتۇر[97].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتماستىنلا دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «بۇ كىشى ئالدىراپ كەتتى»دېگەن، ئاندىن ئۇنىڭغا ۋە باشقىلارغا خىتاب قىلىپ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىدا، ئالدى بىلەن ئاللاھقا ھەمدۇسانا، پەيغەمبەرگە دۇرۇد ئېيتسۇن، ئاندىن خالىغان دۇئاسىنى قىلسۇن»[98].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ئادەمنىڭ نامازدا ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتقانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «دۇئا قىلغىن ئىجابەت بولىدۇ، سورىغىن ئېرىشىسەن» دېگەن[99].

دۇئا قىلغاندا، ئالدى بىلەن ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇسانا، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىشنىڭ زۆرۈرلىكى نامازدىكى دۇئالارغىلا خاس ئەمەس، بەلكى قانداقلا بىر ۋاقىتتا قىلىنغان دۇئالارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

دۇئادىن ئاۋۋال تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «سىلەر نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇشتا تەشەھھۇدنى ئوقۇپ بولغىنىڭلاردىن كېيىن، ئاللاھقا سىغىنىپ مۇنۇ تۆت نەرسىدىن پاناھ تىلەڭلار: **{اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ}** يەنى «ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ دوزاخ ئازابىدىن، قەبرى ئازابىدىن، ھايات ۋە ماماتلىقنىڭ پىتنىسىدىن، دەججالنىڭ پىتنىسىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن.«ئاندىن ئۆزۈڭلار ئۈچۈن خالىغان دۇئالىرىڭلارنى قىلىڭلار»[100].

---

(97) الفقه الإسلامي وأدلته 1 - توم 665 - بەت.

(98) ئىمام ئەھمەد، ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىبنى خۇزەيمە رىۋايىتى.

(99) ئىمام نەسائىي رىۋايەت قىلغان «سەھىھ»ھەدىس.

(100) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

سالام بېرىشتىن بۇرۇن دۇئا قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا كۆپلىگەن ھەرخىل دۇئالاردىن گاھ ئۇنى، گاھ بۇنى ئوقۇيتتى ۋە « ناماز ئوقۇغۇچىنى بۇ دۇئالاردىن خالىغانلىرىنى ئوقۇشقا بۇيرۇيتتى»[101].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سالام بېرىشتىن ئاۋۋال ئوقۇغان دۇئالار تۆۋەندىكىلەر:

{اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَفِتْنَةِ الْمَمَاتِ، اَللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ} يەنى « ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ قەبرى ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن، دەججالنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن، ساڭا سىغىنىپ ھايات ۋە ماماتلىقنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! ساڭا سىغىنىپ گۇناھكار بولۇشتىن ۋە قەرزدارلىقتىن پاناھ تىلەيمەن»[102].

سالام بېرىش

«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوڭ تەرىپىگە **{اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ}** دەپ سالام بەرگىنىدە، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ ئوڭ تەرىپىدىكى ئاقلىقنى كۆرگىلى بولاتتى، ئۇ سول تەرىپىگە **{اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ}** دەپ سالام بەرگىنىدە، ئۇنىڭ يۈزىنىڭ سول تەرىپىدىكى ئاقلىقنى كۆرگىلى بولاتتى»[103]. «بەزىدە بىرىنچى سالامدا**{وَبَرَكَاتُهُ}**نى قوشۇپ ئېيتاتتى»[104].

نامازدىن ئىككى تەرەپكە سالام بېرىش بىلەن چىقىش ھەنەفىي مەزھىپىدە ۋاجىپتۇر[105]. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيتتى: «نامازنىڭ ئاچقۇچى تاھارەت، بېشى تەكبىر ۋە ئاخىرى سالامدۇر»[106].

(101) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(102) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(103) ئىمام مۇسلىم، ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ئىمام نەسائىي رىۋايىتى.

(104) ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(105) الفقه الإسلامي وادلته 1 – توم 671 - بەت.

(106) ئىمام ئەبۇ داۋۇد، ئىمام تىرمىزى ۋە ھاكىم رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس.

نامازنى ئوقۇشنىڭ قائىدە – تەرتىپلىرى

بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشى

نامازنىڭ شەرتلىرىنى ھازىرلاپ بولغاندىن كېيىن، تاھارەت بىلەن پاكىز يەرگە بارىمىز. ئەگەر يەرنىڭ پاكىز بولماسلىق ئېھتىمالى بولسا، جايناماز ئىشلىتىمىز. جاينامازنىڭ يۆنىلىشىنى قىبلىگە قارىتىپ سېلىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە كېلىپ، قىبلىگە يۈزلەنگەن ھالدا تۈپتۈز ئۆرە تۇرۇپ ئىچىمىزدە «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلدىم» دەپ نىيەت قىلىمىز ۋە ﴿اَللّٰهُ اَكْبَرْ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئىككى قولىمىزنى ئىككى قۇلاقنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرىمىز. ئالقانلارنى قىبلىگە قارىتىمىز.

ئاياللار تەكبىردە ئىككى قولنى ئىككى مۈرىسىگىچە كۆتۈرىدۇ. ئالقانلىرىنى

ئەرلەرگە ئوخشاش قىبلىگە قارىتىدۇ.

تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن ئوڭ قولىمىزنىڭ ئالقىنىنى سول قولىمىزنىڭ ئالقىنىنىڭ دۈمبىسىگە ئېلىپ، ئىككى قولىمىزنى كىندىكىمىزنىڭ ئاستىغا ياكى ئۇنىڭ ئۈستىگە ياكى كۆكسىمىزگە ياكى كۆكسىمىزنىڭ ئاستىغا قويۇپ تۇرىمىز، كۆزلەر سەجدىگاھقا قاراپ تۇرىدۇ، ئوڭ - سولغا ياكى يۇقىرى - تۆۋەنگە قاراشقا بولمايدۇ. شۇنداقلا كۆزلەرنى يۇمۇۋېلىشقىمۇ بولمايدۇ. ئىككى پۇتنىڭ ئارىلىقى ئاز دېگەندە تۆت بارماق سىغقۇدەك كەڭلىكتە ئوچۇق قالدۇرىلىدۇ. تىزلارنى ئەگمەستىن تىك تۇتىمىز، باش گەۋدە ئوڭ - سولغا تەۋرەنمەستىن بىر ئاز ساڭگىلاپ تۇرىدۇ.

ئاياللار قول باغلاشتا، قوللىرىنى كۆكرەكلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ تۇرىدۇ. ئوڭ قوللىرى سول قوللىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇلىدۇ. كۆزلىرىنى سەجدىگاھقا قارىتىپ، پۇتلىرىنى ھەم جۈپلەشتۈرىدۇ، تىزلىرى تىك تۇرىـــــدۇ.

تەكبىر ئېيتىپ قول باغلىغاندىن كېيىن، مۇنۇ سانانى ئوقۇيمىز: ﴿سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا اِلَهَ غَيْرُكَ﴾ (سۇبھانەكەللاھۇممە ۋەبىھەمدىكە ۋە تەبارەكەسمۇكە ۋەتەئەلا جەددۇكە ۋەلا ئىلاھە غەيرۇك)، ئاندىن ﴿أَعُوذ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ﴾ (ئەئۇزۇ بىللاھى مىنەششەيتانىر رەجىيم)، ﴿بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيْمِ﴾ (بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم) دەيمىز.

ئاندىن فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇيمىز.

فاتىھە سۈرىسى: ﴿الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ الرَّحْمـنِ الرَّحِيمِ • مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ • إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ • اهدِنَــــا الصِّراطَ المُستَقِيمَ • صِراطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلَا الضَّالِّيْنَ﴾ ئوقۇلۇشى: «ئەلھەمدۇ لىللاھى رەببىل ئالەمىين. ئەررەھمانىر رەھىيم. مالىكى يەۋمىددىين. ئىيياكە نەئبۇدۇ ۋە ئىيياكە نەستەئىين. ئىھدىنەس ـ سىراتەل مۇستەقىيم، سىراتەللەزىينە ئەنئەمتە ئەلەيھىم غەيرىل مەغزۇبى ئەلەيھىم ۋەلەززاللىين» ئامىين!

فاتىھە سۈرىسى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، يەنە بىر سۈرە ياكى ئاز دېگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇيمىز، مەسىلەن: مائۇن سۈرىسى: ﴿أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ • فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ • وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ • فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّيْنَ • الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ • الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ • وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ﴾ ئوقۇلۇشى: «ئەرە ئەيتەللەزى يۇكەززىبۇ بىددىين. فەزالىكەللەزى يەدۇئئۇل يەتىيم. ۋەلا يەھۇززۇ ئەلا تەئامىل مىسكىين. فەۋەيلۇن لىلمۇسەللىين. ئەللەزىينە ھۇم ئەن سالاتىھىم ساھۇۇن. ئەللەزىينە ھۇم يۇرائۇۇن. ۋە يەمنەئۇنەل مائۇۇن».

ئۇنىڭدىن كېيىن ﴿اَللهُ اَكْبَرْ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ رۇكۇ قىلىمىز. رۇكۇدا ئىككى قولىمىز بىلەن ئىككى تىزىمىزنى تۇتۇپ باش بىلەن بەل قىسمىنى ئوخشاش تەكشىلىكتە تۈز ئېگىمىز.

ئاياللار يېرىم ئېگىلىدۇ. قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىدە تۇز تۇتىدۇ.

رۇكۇدا ئۈچ قېتىم ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيْمِ﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەزىيم) دەيمىز.

رۇكۇدىن تۇرۇشتا ﴿سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهُ﴾ (سەمىئەللاھۇلىمەن ھەمىدەھ) دەپ تۇرىمىز. رۇكۇدىن تۇرۇپ ئۆرە تۈپتۈز بولغاندىن كېيىن ﴿رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ﴾ (رەببەنا ۋەلەكەل ھەمدۇ) دەيمىز ۋە بىر ئاز تۇرىمىز.

ئاندىن ﴿اَللّٰهُ اَكْبَرْ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ سەجدىگە بارىمىز. سەجدە قىلىشتا ئاۋۋال تىزلىرىمىزنى، ئاندىن قوللىرىمىزنى، ئاندىن پىشانىمىزنى، ئەڭ ئاخىرىدا بۇرنىمىزنى يەرگە تەككۈزىمىز. پىشانە ئىككى قولنىڭ ئوتتۇرىسىغا توغرىلىنىدۇ. جەينەكلەر يەرگە تەگمەيدۇ، يوتىلار قورسىقىمىزغا تەككۈزۈلمەيدۇ.

ئىككى پۇتىمىزنى بىر - بىرىگە جۈپلەشتۈرۈپ تۇرىمىز. قول ۋە پۇت بارماقلىرىمىز قىبلىگە قارىتىلىدۇ.

ئاياللار پۇتلىرىنى ئوڭ تەرەپكە يانتۇ قىلىپ ياتقۇزىدۇ. جەينەكلىرى يەرگە تەككۈزىلىدۇ. ئىزلىرىنى قورساقلىرىغا چاپلاپ تۇرىدۇ.

سەجدە ئەسناسىدا، ئۈچ قېتىم ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا) دەيمىز ۋە ﴿اَللّٰهُ اَكْبَرْ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ باشنى كۆتۈرۈپ ئولتۇرىمىز. سەجدىدىن تۇرۇشتا ئاۋۋال يۈز، ئاندىن قوللار، ئاندىن ئىزلار كۆتۈرىلىدۇ. ئىككى سەجدە ئوتتۇرىسىدىكى ئولتۇرۇشتا ئەڭ ئاز دېگەندە «سۇبھانەللاھ» دېگۈچىلىك ۋاقىت ئولتۇرىمىز، (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئارىدا{رَبِّ اغْفِرْلِي، رَبِّ اغْفِرْلِي } (رەببىغفىرلىي، رەببىغفىرلىي﴾ دەپ ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەيتتى). ئاندىن قايتا ﴿اَللّٰهُ اَكْبَرْ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر بىلەن يەنە سەجدىگە بارىمىز. سەجدىدە يەنە ئۈچ قېتىم ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەلا) دەيمىز.

ئىككىنچى سەجدىدىن كېيىن يەنە ﴿اَللّٰهُ اَكْبَرْ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئۆرە تۇرىمىز ۋە ئىككىنچى رەكئەتكە باشلايمىز. ئىككىنچى رەكئەتتە

«بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىيم» نى ئوقۇيمىز. ئاندىن فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولۇپ، «ئامىن» دەيمىز. ئاندىن قۇرئاندىن خالىغان سۈرىدىن بىرىنى ياكى ئاز دىگەندە ئۈچ ئايەت ئوقۇيمىز. مەسىلەن: كەۋسەر سۈرىسى ﴿**إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ. فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ. إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ**﴾ ئوقۇلۇشى: «ئىننا ئەئتەينا كەلكەۋسەر. فەسەللى لىرەببىكە ۋەنھەر. ئىننە شانىئەكە ھۇۋەل ئەبتەر».

ئاندىن خۇددى بىرىنچى رەكئەتتە قىلغىنىمىزغا ئوخشاش رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تاماملاپ بولۇپ، ﴿**اَللّٰهُ اَكْبَرْ**﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ ئولتۇرىمىز.

ئەرلەرنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى

نامازدا ئولتۇرغاندا، ئەرلەر ئوڭ پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە قارىتىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەرلەر ئوڭ پۇتىنى تىك تۇتىدۇ، سول پۇتىنى ئوڭ تەرەپكە ياتقۇزۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە بېسىپ ئولتۇرىدۇ. ئىككى قولىنى بارماقلىرىنى ئەركىن ئاچقان ھالدا ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ ۋە كۆزىنى قۇچىقىغا قارىتىدۇ.

ئاياللارنىڭ ئولتۇرۇش شەكلى

ئاياللار ئىككى پۇتىنى ئوڭ تەرىپىگە ياتقۇزۇپ، پاقالچىقىنى بېسىپ ئولتۇرىدۇ. قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، كۆزلىرىنى ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىغا قارىتىدۇ.

ئولتۇرغاندا ئاۋۋال تەھىيات «ئەتتەھىياتۇ» دۇئاسى ئوقۇلىدۇ.

تەھىيات دۇئاسى

{اَلتَّحِيّاتُ لِلّهِ وَالصَلَوَاتُ والطيِّباتُ، السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّها النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبرَكَاتهُ، السَّلاَمَ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَالِحِيَن أَشْهَدُ أنْ لَا إِلهَ إلّا اللّه، وأشهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ}.

ئوقۇلۇشى:«ئەتتەھىياتۇ لىللاھى ۋەسسەلەۋاتۇ ۋەتتەييىباتۇ ئەسسالامۇ ئەلەيكە، ئەييۇھەننەبىييۇ ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرەكاتۇھۇ، ئەسسالامۇئەلەينا ۋەئەلا ئىبادىللاھىس - سالىھىين. ئەشھەدۇ ئەن لائىلاھە ئىللەللاھۇ ۋە ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن ئەبدۇھۇ ۋە رەسۇلۇھۇ».

يەنى «جمى مەدھىيەلەر، بەش ۋاخ ناماز ۋە باشقا جسمانىي ئىبادەتلەر، ياخشى ئەمەللەر ئاللاھقا خاستۇر. ئاللاھنىڭ سالامى، رەھمىتى ۋە بەرىكىتى سىزگە بولسۇن ئى ئۇلۇغ پەيغەمبەر! بىز(نامازغا ھازىر بولغان بارلىق جامائەت ۋە پەرىشتىلەر)گە ۋە ئاللاھنىڭ ياخشى بەندىلىرىگىمۇ ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بولغاي. ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە بەرھەق پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىگە چىن قەلبىمدىن گۇۋاھلىق بېرىمەن».

ئاندىن «ئاللاھۇممە سەللى» ۋە «ئاللاھۇممە بارىك»،«رەببەنا»لار ئوقۇلىدۇ:

ئاللاھۇممە سەللى ئەلا دۇرۇتى

{اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلىَ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلىَ إبرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إبرَاهِيْمَ إنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ}.

ئوقۇلۇشى:«ئەللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن ۋەئەلا ئالى مۇھەممەدىن كەما سەللەيتە ئەلا ئىبراھىيمە ۋەئەلا ئالى ئىبراھىيمە ئىننەكە ھەمىدۇن مەجىد».

يەنى «ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت ئاتا قىلغاندەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھمەت ئاتا قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن مەدھىيەگە لايىق ئۇلۇغ زاتسەن».

ئاللاھۇممە بارىك ئەلا دۇرۇتى

{اَللَّهُمَّ بَارِكَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إبرَاهِيمَ وَعَلَى آل إبرَاهِيْمَ إنَّك حَمِيدٌ مجَيِدٌ }.

ئوقۇلۇشى:«ئاللاھۇممە بارىك ئەلا مۇھەممەدىن ۋە ئەلا ئالى مۇھەممەدىن كەما بارەكتە ئەلا ئىبراھىيمە ۋە ئەلا ئالى ئىبراھىيمە ئىننەكە ھەمىدۇن مەجىد».

يەنى «ئى ئاللاھ! ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنىڭ شەنىنى كۆتۈرگىنىڭدەك مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئائىلىسىنىڭ شەنىنى يۇقىرى قىلغىن. سەن ھەقىقەتەن مەدھىيەگە لايىق ئۇلۇغ زاتسەن».

رەببەنا دۇئاسى

﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾.

ئوقۇلۇشى: «رەببەنا ئاتىنا فىددۇنيا ھەسەنەتەن ۋەفىل ئاخىرەتى ھەسەنەتەن ۋەقىنا ئەزابەننار».

يەنى «ئى ئاللاھ! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن. بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن».

يۇقىرىقىلار ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، باشنى ئاۋۋال ئوڭ تەرەپكە سىلىق چۆرۈپ ﴿اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ﴾ (ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھ) دەيمىز، ئاندىن باشنى سول تەرەپكە سىلىق چۆرۈپ ﴿اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ﴾ (ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمە تۇللاھ) دەپ سالام بېرىمىز.

بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلۇشى

بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلۇشىمۇ، خۇددى ئۇنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشىغا ئوخشاشتۇر. پەقەت نىيەت پەرقلىق بولىدۇ. چۈنكى سۈننەتكە سۈننەت، پەرزگە پەرز دەپ نىيەت قىلىش كېرەك. يەنە بىر پەرقى شۇكى، بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇش ئالدىدا ئەرلەر ئۈچۈن تەكبىر ئېيتىش سۈننەتتۇر. (ئاياللارغا كېرەك ئەمەس). بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە«ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بامدات نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلدىم»دەپ نىيەت قىلىنىدۇ.

پېشىن نامىزىنىڭ ئوقۇلۇشى

پېشىننىڭ ئاۋۋالقى سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال پېشىننىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇش ئۈچۈن نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ئوقۇپ ئولتۇرىمىز. ئولتۇرغاندا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيمىز، ئاندىن ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلەرنىمۇ ئاۋۋالقى ئىككى رەكئەتكە ئوخشاش شەكىلدە ئوقۇپ بولۇپ، ئولتۇرىمىز. بۇ ئولتۇرۇشتا «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا»لارنى تولۇق ئوقۇيمىز. ئاندىن ئىككى تەرەپكە سالام

بىرىپ نامازدىن چىقىمىز.

پېشىننىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلۇشى

ھەر قانداق پەرز نامازغا باشلاشتىن بۇرۇن، ئەرلەر ئىنىڭ تەكبىر ئېيتىشى سۈننەتتۇر. تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن پېشىننىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز ۋە ﴿اَللهُ اَكْبَرْ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ نامازغا باشلايمىز. دەسلەپكى ئىككى رەكئەت خۇددى بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاش ئوقۇلىدۇ. ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىن ئولتۇرىمىز. ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇيمىز ۋە ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلەردە پاتىھە سۈرىسىدىن كېيىن سۈرە ئوقۇمايمىز. تۆتىنجى رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرۇپ «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا» لارنى ئوقۇيمىز ۋە ئىككى تەرەپكە سالام بىرىمىز.

پېشىننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئەت سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال پېشىننىڭ ئاخىرقى ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىگە ئوخشاش ئوقۇيمىز.

ئەسىر نامىزىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئەسىر نامىزىنىڭ تەكتىسىز تۆت رەكئەت سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال ئەسىر نامىزىنىڭ تەكتىسىز سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بۇ سۈننەتنى خۇددى پېشىن نامىزىنىڭ ئالدىنقى تۆت رەكئەت سۈننىتىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، ئەسىر نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن، ئۇنى خۇددى پېشىن نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

شام نامىزىنىڭ ئوقۇلۇشى

شام نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، شام نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. شام نامىزىنىڭ پەرزى ئۈچ رەكئەت بولۇپ، ئۇ، بامدات نامىزىنىڭ پەرزىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئولتۇرىلىدۇ. بۇ ئولتۇرۇشتا، «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇپ ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى رەكئەتتە فاتىھە سۈرىسىنىلا ئوقۇيمىز، ئاندىن رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئولتۇرۇپ، «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە«رەببەنا»لارنى ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىمىز.

شام نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال شام نامىزىنىڭ ئىككى رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇشنى نىيەت قىلىمىز، ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئوقۇيمىز.

خۇپتەن نامىزىنىڭ ئوقۇلۇشى

خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال تەكبىر ئېيتىپ بولغاندىن كېيىن، خۇپتەن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى، خۇددى پېشىن نامىزىنىڭ پەرزىنى ئوقۇغانغا ئوخشاش ئوقۇيمىز.

خۇپتەن نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال خۇپتەن نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن ئۇنى خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاشلا ئوقۇيمىز.

ۋىتىر نامىزى ۋە ئۇنىڭ ئوقۇلۇشى

ۋىتىر نامىزى خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر نامىزىنىڭ ئەڭ ئېزى بىر رەكئەت،

كۆپىنىڭ چېكى يوقتۇر[107]. ئەمما ھەنەفىي مەزھىپىدە ۋىتىر ئۈچ رەكئەت ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر نامىزى يالغۇز ئوقۇلىدۇ. رامىزاندا تەراۋىھ نامىزىدىن كېيىن جامائەت بىلەن ئوقۇلىدۇ. ۋىتىر نامىزى رامىزاندىن باشقا ۋاقىتلاردا جامائەت بولۇپ ئوقۇش مەكرۇھتۇر.

ۋىتىر نامىزىنىڭ ئوقۇلۇشى

ئاۋۋال ۋىتىر نامىزىنى ئوقۇشقا نىيەت قىلىمىز. ئاندىن بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىگە ئوخشاش ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئولتۇرىمىز. بۇ ئولتۇرۇشتا «تەھىيات» دۇئاسىنىلا ئوقۇپ، ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرىمىز. ئۈچىنچى رەكئەتتە «بىسمىللاھىرەھمانىرەھىم» دەيمىز، ئاندىن فاتىھە سۈرىسىنى ئوقىيمىز، ئاندىن بىر سۈرە ئوقۇپ بولۇپ، قوللارنى تۆۋەنكى ئىككى يانغا قويۇپ بەرگەن ھالدا، ﴿اللهُ اَكْبَرْ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىپ قولىمىزنى قۇلاق ئېگىزلىكىدە يۇقىرى كۆتۈرىمىز. ئاندىن قوللارنى قايتىدىن كىندىك ئاستىغا قويۇپ تۇرۇپ، «قۇنۇت» دۇئاسىنى ئوقۇيمىز.

قۇنۇت دۇئاسى

{اَللّهُمَّ اِنَّاَ نَسْتَعِيْنُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَ نَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيرَ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ مَنْ يَفْجُرُكَ. اَللّٰهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِدُ نَرْجُوْ رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ}.

ئوقۇلۇشى:«ئاللاھۇممە ئىننا نەستەئىينۇكە ۋە نەستەغفىرۇكە ۋە نۇئمىنۇ بىكە ۋە نەتەۋەككەلۇ ئەلەيكە ۋە نۇسنى ئەلەيكەل خەيرە، نەشكۇرۇكە ۋەلا نەكفۇرۇكە ۋە نەخلەئۇ مەن يەفجۇرۇكە. ئاللاھۇممە ئىيياكە نەئبۇدۇ ۋە لەكە نۇسەللى ۋە نەسجۇدۇ ۋە ئىلەيكە نەسئا ۋە نەھفىدۇ نەرجۇ رەھمەتەكە ۋە نەخشا ئەزابەكە، ئىننا ئەزابەكە بىل كۇففارى مۇلھىق».

يەنى «ئى ئاللاھ! سەندىن ياردەم سورايمىز، سەندىن مەغپىرەت تىلەيمىز،

(107) سەئۇدى ئەرەبىستان پەتىۋا كومىتېتىنىڭ (7/173) نومۇرلۇق پەتىۋاسى.

ساڭا ئىشىنىمىز، ساڭا تەۋەككۇل قىلىمىز، سېنى ياخشى تەرىپلەر بىلەن مەدھىيەلەيمىز، ساڭا شۈكۈر قىلىمىز، ناشۈكۈرلۈك قىلمايمىز ۋە ساڭا ئاسىيلىق قىلغاندىن يۈز ئۆرۈيمىز. ئى ئاللاھ! ساڭىلا ئىبادەت قىلىمىز، سەن ئۈچۈنلا ناماز ئوقۇيمىز ۋە سەجدە قىلىمىز، سېنىڭ رازىلىقىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن تىرىشىمىز ۋە ئالدىرايمىز، رەھمىتىڭنى ئۈمىد قىلىمىز ۋە ئازابىڭدىن قورقىمىز. ھەقىقەتەن سېنىڭ ئازابىڭ كۇففارلارغا يەتكۈچىدۇر».

بۇ ھەنەفىي مەزھىپىنىڭ كۆزقارىشى بولۇپ، باشقا مەزھەپلەردە ئۇنى شام نامىزىغا ئوخشاش ئوقۇمايدۇ. سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ كاتتا ئۆلىمالىرىدىن ئەللامە ئىبنى ئۇسەيمىن ۋىتىر نامىزىنىڭ ئوقۇلۇشى ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «بىراق ۋىتىر نامىزىنى ئۈچ رەكئەت قىلىپ ئوقۇماقچى بولسا، ئۇنىڭ ئالدىدا ئىككى خىل ئۇسۇل بار بولۇپ، يا ئۈچ رەكئەتنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇپ بولۇپ ئاخىرىدا بىرلا تەشەھھۇدتا ئولتۇرىدۇ ۋە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىپ نامازنى تاماملايدۇ، ياكى ئىككى رەكئەتنى ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىپ بولۇپ، ئۈچىنچى رەكئەتنى ئايرىم ئوقۇيدۇ»[108].

(108) ئىبنى ئۇسەيمىن پەتىۋالىرى (14/117) نومۇرلۇق پەتىۋادىن.

نامازدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان دۇئالار

{اَسْتَغفِرُاللّٰه اَسْتَغفِرُاللّٰه اَسْتَغفِرُاللّٰه، اَللّٰهُمّ اَنْتَ السّلَامُ، وَ مِنْكَ السَلَامُ، تَبارَكْتَ يَاذَا الْجَلَالَ وَالإِكْرَامُ}

يەنى «ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەيمەن. ئى ئاللاھ! سەن تىنچلىق بەرگۈچىسەن، تىنچلىق سەندىن كېلىدۇ. ئى ئۇلۇغلۇق ۋە پەزلى ـ كەرەم ئىگىسى ئاللاھ سەن ھەقىقەتەن كاتتىلارنىڭ كاتتىسىسەن»[109]

{لاَ إِلَهَ إِلّا اللهُ وَحْدَهُ لَاشَرِيْكَ لَهُ، اَللّٰهُمَّ لَامَانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ، وَلَامُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَايَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ}

يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر. ئى ئاللاھ! سەن ئاتا قىلغاننى توسۇۋالغۇچى يوق ۋە سەن توسقاننى بەرگۈچى يوق، سىنىڭ دەرگاھىڭدا بايلارنىڭ بايلىقى ئەسقاتمايدۇ»[110]

{لَا إِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لاحولَ ولا قوةَ إلا بالله، لَا نَعْبُدُ إِلاَّ إِيَّاهُ، لَهُ المَنُّ، وَلَهُ النِّعْمَة، وَلَهُ الفَضْلُ وَالثَّنَاءُ الْحَسَنُ، لَا إِلٰهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ، وَلُو كَرِهَ الْكَافِرُونَ}.

يەنى «بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇسانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر. كۈچ - قۇۋۋەت پەقەت ئاللاھتىندۇر. بىز پەقەت ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىمىز، ئۇ نېمەت ۋە پەزلى - كەرەم ئىگىسىدۇر، ئۇ ئەڭ ئېسىل ھەمدۇسانالارغا لايىقتۇر. ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر. كاپىرلار يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ، بىز ئىبادەتنى ئاللاھقا خاس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلىمىز»[111].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىسىدە، «بۇنى ھەر نامازدىن كېيىن ئوقۇغان كىشىنىڭ دېڭىزنىڭ كۆپۈكىدەك كۆپ گۇناھى بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دەپ

(109) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
(110) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان
(111) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

كۆرسەتكەن[112].

{اَللَّهُمَّ أعِناً عَلىَ ذَكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنٍ عِبادَتِكَ}.

يەنى «ئى ئاللاھ! بىزگە سېنى ياد ئېتىش، ساڭا شۈكۈر قىلىش ۋە ياخشى ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن مەدەت بەرگىن».

{سُبْحَانَ اللهِ ، اَلْحَمْدُ لِلّهِ ، اَللّهُ أَكْبَرُ}

ئوقۇلۇشى: «سۇبھانەللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ، ئاللاھۇ ئەكبەر (33 قېتىمدىن)»[113].

يەنى «ئاللاھ پاكتۇر، ھەمدۇسانا ئاللاھقا خاستۇر، ئاللاھ ئەڭ بۈيۈكتۇر»

﴿بِسْمِ اللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ، قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ. اللَّهُ الصَّمَدُ. لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ. وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُواً أَحَدٌ﴾.

يەنى ﴿ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، (ئى پەيغەمبەر! سەندىن سورىغانلارغا) ئېيتقىنكى، (سىلەر بىلمەكچى بولغان) ئۇ ئاللاھ يەككە - يېگانىدۇر. ئاللاھ ھېچكىمگە موھتاج ئەمەس، ئەكسىچە، ھەممە ئۇنىڭغا موھتاجدۇر. ئۇ بالىلىق بولغانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس. ھېچكىم ئۇنىڭغا تەڭداش بولالمايدۇ﴾[114].

﴿بِسْمِ اللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ، قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ. مِن شَرِّ مَا خَلَقَ. وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ. وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ. وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ﴾.

يەنى ﴿ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن. (ئى پەيغەمبەر! سەن) «مەخلۇقاتنىڭ يامانلىقىدىن، قاراڭغۇلۇقتا تولغان كېچىنىڭ يامانلىقىدىن، چىگىكلەرگە دەم سالىدىغان سېھرىگەرلەرنىڭ يامانلىقىدىن، ھەسەتخورنىڭ ھەسەت قىلغان چاغدىكى يامانلىقىدىن سۈبھىنىڭ

(112) ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(113) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

(114) ئىخلاس سۈرىسى.

رەببى (بولغان ئاللاھ) گە سغىنىپ پاناھ تىلەيمەن» دېگىن﴾ [115].

﴿بِسْمِ اللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ، قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. مَلِكِ النَّاسِ. إِلَهِ النَّاسِ. مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ. الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ. مِنَ الْجِنَّةِ وَ النَّاسِ﴾.

يەنى ﴿ ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن، (ئى پەيغەمبەر! سەن) «ئىنسانلارنىڭ رەببى، ئىنسانلارنىڭ پادىشاھى، ئىنسانلارنىڭ ئىلاھى (بولغان ئاللاھ) غا سغىنىپ، كىشلەرنىڭ دىللىرىدا بەزىدە ۋەسۋەسە قىلىپ، بەزىدە يوشۇرۇنۇۋالىدىغان جىن شەيتانىنىڭ ۋە ئادىمي شەيتانىنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن» دېگىن﴾ [116].

يۇقىرىقى سۈرىلەر ھەر نامازدىن كېيىن بىر قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ. پەقەت بامدات بىلەن شام نامازلىرىدىن كېيىن3 قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ.

﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاء وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾.

يەنى {بىر ئاللاھتىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر؛ ئاللاھ ھەمىشە تىرىكتۇر. ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر؛ ئۇ مۈگدەپ قالمايدۇ، ئۇنى ئۇيقۇ باسمايدۇ؛ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدۇر؛ ئاللاھنىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ ئۇنىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن؛ ئۇ بەندىلىرىنىڭ قىلغانلىرىنى ۋە قىلىدىغانلىرىنى بىلىپ تۇرىدۇ؛ ئۇنىڭ بىلدۈرگەنلىرىنىڭ سىرتىدا، ھېچكىم ئۇنىڭ ئىلمىدىن بىر نەرسە بىلمەيدۇ. ئۇنىڭ كۇرسىي[117] ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇلارنى كۆزىتىپ ساقلاش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلمەيدۇ. ئۇ يۇقىرى مەرتىۋىلىكتۇر، ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر} [118] ھەر نامازدىن كېيىن بىر قېتىم ئوقۇلىدۇ.

---

(115) فەلەق سۈرىسى.

(116) ناس سۈرىسى.

(117) كۇرسى- ئورۇندۇق دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئۇنىڭ كەيپىيتىنى ئاللاھ تائالادىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. («ئەتتەفسىرۇل مۇيەسسەر» بىرىنچى توم، 245-بەت.)

(118) بەقەرە سۈرىسى 255- ئايەت.

﴿لاَ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِ وَيُمِيْتُ بِيَدِهِ الْخَيرُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾.

يەنى « بىر ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ يالغۇزدۇر، ئۇنىڭ ھېچ شېرىكى يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇسانالار ئۇنىڭغا خاستۇر. ئاللاھ ئۆلتۈرىدۇ، تىرىلدۈرىدۇ، ياخشىلىق ئۇنىڭ ئىلكىدىدۇر. ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر»(119) بامدات ۋە شام نامازلىرىدىن كېيىن 10 قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ. باشقا نامازلاردىن كېيىن بىر قېتىمدىن ئوقۇلىدۇ.

﴿اللّٰهُمَّ إنّي أَسْأَلُكَ عِلْماً نافِعاً، وَرِزْقاً طَيِّباً، وَعَمَلًا مُتَقَبَّلًا﴾.

يەنى «ئى ئاللاھ! سەندىن مەنپەئەتلىك ئىلىم، ھالال رىزىق ۋە دەرگاھىڭدا قوبۇل بولىدىغان ئەمەلگە مۇيەسسەر قىلىشىڭنى تىلەيمەن»(120).

يۇقىرىقى دۇئالارنى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. بىراق بۇلارنى ئوقۇش نامازنىڭ شەرتلىرىدىن ئەمەس. بەلكى مۇستەھەبتۇر. دۇئالار ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ ئۆزىمىزنىڭ تىلەكلىرىنى ئاللاھ تائالادىن تىلەيمىز(121).

(119) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.
(120) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغانلىقىنى ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان.
(121) ئىمام نەۋەۋىينىڭ»الأذكار«ناملىق ئەسىرىدىن.

نامازنى بۇزىدىغان ئامىللار

1. نامازدا گەپ قىلىش (باشقىلارغا گەپ قىلىش ياكى نامازغا مۇناسىۋەتلىك بولمىغان سۆزلەرنى سۆزلەش ياكى باشقىلارغا سالام قىلىش ياكى باشقىلارنىڭ سالىمىنى سۆز بىلەن قايتۇرۇش ياكى قول ئېلىپ كۆرۈشۈش ياكى بىراۋنى چاقىرىش، ياكى ناماز سىرتىدىكى بىراۋنىڭ قىرائىتىگە لوقما سېلىش).

2. نامازدا ئۆزىگە ئاڭلانغىدەك ئاۋازدا كۈلۈش. ئەمما نامازدا باشقىلار ئاڭلىغىدەك ئاۋازدا كۈلۈش بىلەن ناماز ۋە تاھارەت ھەر ئىككىلىسى بۇزۇلىدۇ.

3. نامازدا ئاھ - ئۇھ، ۋاي - ۋۇي دېيىش.

4. نامازدا دۇنيالىق ئىشلار ئۈچۈن ئاۋازلىق ھالدا يىغلاش.

5. نامازدا تۇرۇپ ھەرقانداق بىر سوئالغا ياكى چاقىرغۇچىغا سۆز بىلەن جاۋاب بېرىش.

6. نامازدا كۆكسىنى قىبلە تەرەپتىن باشقا تەرەپكە چۆرۈش.

7. نامازدا باشقىلارنىڭ قولىدىن بىر نەرسە ئېلىش.

8. نامازدا قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن بىر نەرسە يېيىش ۋە ئىچىش، سېغىز چايناش. ئەمما چىشلارنىڭ ئارىلىقىدا قالغان تاماق قالدۇقلىرىدىن نوقۇت مىقدارىدىن كىچىك نەرسىنى يۇتۇپ سېلىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

9. ئۆزرىسىز ھالدا گالنى قىرىش. ئەمما ئىختىيارسىز ياكى ئېھتىياج (ئىمامنىڭ خاتالىقىنى ئەسكەرتىش ياكى ئۆزىنىڭ نامازدا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش) يۈزىسىدىن گالنى قىرىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

10. نامازدا ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق بىر يەرلىرىنى قاشلاش ياكى سىلاش.

11. ھەر قانداق بىر ئاغرىق ئۈچۈن ئاۋاز بىلەن ئاھ تارتىش.

12. نامازدا قايسبىر سەۋەپ بىلەن تاھارەتنىڭ بۇزۇلۇشى.

13. نامازدا كىچىك ھەرىكەتلەرنى كۆپ قىلىش. ئەمما بىر قول بىلەن كىيىمنى تۈزەش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

14. سەجدىدە ئىككى پۇتنىڭ بىراقلا يەردىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى.

15. ئەرنىڭ يالغۇز يات ئايال بىلەن بىللە تۇرۇپ ياكى ئۇنىڭغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇشى. ئەمما ئەرنىڭ ئۆزىنىڭ ئايالىغا ياكى بىرگە نىكاھى باغلانمايدىغان ئايال تۇغقانلىرىدىن بىرەرسىگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇشى جائىزدۇر.

17. قەستەن ھالدا بىرەر پائالىيەتنى ئىمامدىن بۇرۇن قىلىش. مەسىلەن: ئىمامدىن بۇرۇن رۇكۇ ياكى سەجدىگە ئۆتكەنگە ئوخشاش. ئەمما سەھۋەنلىكتىن قىلىپ سېلىپ دەرھال قايتىپ ئىمامغا ئەگەشسە ناماز بۇزۇلمايدۇ.

18. نامازدا كىشىلەر بىلەن سۆزلەشكەندەك دۇئا قىلىش.

19. جاۋاب مەقستى بىلەن قۇرئاندىن بىرەر ئايەت ئوقۇش.

20. نامازدا ئەۋرەت جايلارنىڭ مەنئى قىلىنىدىغان دەرىجىدە ئېچىلىپ قېلىشى.

21. نامازدا ئايەتلەرنى مەنىسى بۇزۇلىدىغان دەرىجىدە خاتا ئوقۇش.

22. نامازدا ھوشىنى يوقىتىپ قويۇش.

23. ئايالالارنىڭ ناماز ئۈستىدە ئايلىق قېنىنى كۆرۈشى.

24. نامازدا پەرز دېيىلگەن ئىشلاردىن بىرەرسىنى قەستەن قىلماسلىق. مەسىلەن: سەجدىنى ياكى رۇكۇنى قىلمىغانغا ئوخشاش.

نامازغا مۇناسىۋەتلىك بەزى مەسىلىلەر

نامازنى توختىتىش ياكى كەيىنگە سۈرۈشنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر

1. بىرەر زالىمنىڭ ياكى يىرتقۇچ ھايۋاننىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچراش، سۇغا چۆكۈپ كېتىش، بوغۇلۇپ قېلىش، ئوت ئىچىدە قېلىش تۈپەيلى ھالاكەتلىك ئەھۋالدا قېلىپ ياردەم تەلەپ قىلغانلارغا ياردەم بېرىش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلسا، نامازنى دەرھال توختىتىش ۋاجىپتۇر.

2. ئاتا - ئانىسىنىڭ بىرەرسى جىددىي ياردەمگە ئېھتىياج بولۇپ چاقىرغان بولسا، پەرز نامازدا تۇرغان بولسىمۇ ئۇنى توختىتىش ۋاجىپتۇر.

ئەمما ئادەتتىكى ئىشلار ئۈچۈن چاقىرغان بولسا، پەرز نامازدىن باشقا نامازلارنى توختىتىشقا بولىدۇ.

3. بالىسىنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى ياكى بېشىغا بىرەر ھادىسە كېلىشىدىن قورققان ئاتا - ئانىنىڭمۇ نامازنى توختىتىشى ياكى كەيىنگە سۈرۈشى ۋاجىپتۇر.

4. يىرتقۇچلارنىڭ ماللارغا ھۇجۇم قىلىدىغانلىقىنى ياكى بىرەر ئەمانىڭ قۇدۇققا ياكى تامدىن تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتىدىغانلىقىنى ئېنىق تەخمىن قىلغان كىشىنىڭ ئۇنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىشى ۋاجىپتۇر.

ئەمما ھالاكەت ئېھتىمالى كۈچلۈك بولمىسا، نامازنى توختىتىش ۋاجىپ ئەمەس، بەلكى جائىز بولىدۇ، يەنى خالىسا توختىتىدۇ، خالىسا توختاتمايدۇ.

نامازنى توختىتىش ياكى كەيىنگە سۈرۈشنى جائىز قىلىدىغان سەۋەبلەر

1. مال - مۈلكىنىڭ ئوغۇرلىنىشىدىن ئەنسىرىگەن كىشىنىڭ (گەرچە مال باشقىلارنىڭ بولسىمۇ) نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر.

2. ئوغرىدىن، قاراقچىدىن، كەلكۈندىن قورققان يولۇچىنىڭ ناماز ۋاقتىنى كەيىنگە سۈرۈشى جائىزدۇر.

3. قازنى قايناپ تېشىپ كېتىشىدىن ياكى تاماقنىڭ كۆيۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەن ئايالنىڭ نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر.

4. قېچىپ كېتىۋاتقان هايۋاننى تۇتۇۋېلىپ ئىگىسىگە قايتۇرۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىش جائىزدۇر.

5. نامازدا تەرتىپ قىستاپ قالغان كىشىنىڭ، يېڭىدىن تاھارەت ئېلىپ نامازنى قايتىدىن ئوقۇش ئۈچۈن نامازنى توختىتىشى جائىزدۇر.

6. نەپلى نامازلارنى ئاتا – ئانىسىدىن بىرەرسىنىڭ قانداقلا بىر ئىش ئۈچۈن چاقىرىشى بىلەن توختىتىش جائىزدۇر.

7. ئوغرى ياكى قاراقچىنىڭ شەپىسىنى هېس قىلغان مۇساپىرنىڭ نامىزىنى توختىتىشى جائىزدۇر.

نامازدا شەكلىنىپ قېلىش

نامازنى قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى بىلەلمەي، ئىككىلىنىپ قالغان كىشى، ئەگەر بۇ هالەت ئۇنىڭدا تۇنجى قېتىم ياكى قىسمەن يۈز بەرگەن بولسا، نامازنى قايتىدىن ئوقۇشى كېرەك. مۇبادا، بۇ هالەت ئۇ كىشى ئۈچۈن كۆپ قېتىم يۈز بەرگەن ياكى ئۇ هەمىشە شۇنداق ناماز رەكئەتلىرىدە خاتالىشىدىغان كىشى بولسا، ئۇ ۋاقىتتا كۆڭلىدە قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىغا هۆكۈم قىلسا شۇ رەكئەت هېسابقا ئېلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار نامىزىدا(قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقى توغرۇلۇق) شەك قىلىپ قالسا، توغرىسىنى ئېنىقلاپ شۇنىڭغا ئاساسەن نامىزىنى تاماملىسۇن، ئاندىن سەجدە سەھۋى قىلسۇن»[122].

ئەگەر قانچە رەكئەت ئوقۇغانلىقىنى كۆڭلىدىمۇ بەلگىلىيەلمىسە، ئازنى هېسابقا ئالىدۇ. مەسىلەن: تۆت رەكئەتلىك نامازدا، بىر رەكئەت ئوقۇدىمۇ ياكى ئىككى رەكئەت ئوقۇدىمۇ، بۇنى بىلەلمىسە، ئوقۇغىنىنى بىر رەكئەت دەپ هېسابلاپ، يەنە ئۈچ رەكئەت ئوقۇشى لازىم. ئىككى رەكئەت ئوقۇدىمۇ ياكى ئۈچ رەكئەتمۇ

(122) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

بىلەلمىسە، ئوقۇغىنىنى ئىككى رەكئەت دەپ ھېسابلاپ، يەنە ئىككى رەكئەت ئوقۇيدۇ. بۇ ھالەتتىكى كىشى پەرز ياكى ۋاجىپ بولغان ئولتۇرۇشنى (نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش پەرز. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇش ۋاجىپتۇر) تاشلىۋەتمەسلىك ئۈچۈن ھەر رەكئەتنىڭ ئاخىرىدا ئولتۇرىدۇ ۋە ناماز ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىسىدە مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار نامىزىدا ئۈچ رەكئەت ئوقۇدۇممۇ ياكى تۆت رەكئەتمۇ؟ دەپ شەكلىنىپ قالسا، شەكنى تاشلاپ ئازنى ھېسابقا ئالسۇن، ئاندىن سالامدىن ئاۋۋال سەجدە سەھۋى قىلسۇن»[123].

شۈبھە ناماز ئارىلىقىدا ئەمەس، سالامغا ئولتۇرغاندىن ياكى سالامدىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ قالسا، بۇنىڭغا ئەھمىيەت بېرىلمەيدۇ. نامىزى دۇرۇستۇر. سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن سىرتتىن بىرسى ئۇنىڭ نامازنى كەم ئوقۇغانلىقىنى ئېسىگە سالسا، ئۆزى تولۇق ئوقۇغانلىقىدا قانائەتلىك بولسا، ئۇ كىشىنىڭ سۆزىگە ئەھمىيەت بېرىلمەيدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ نامازنى كەم ئوقۇغانلىقىنى ئېسىگە سالغان كىشىلەر ئىككىدىن كۆپ بولسا، ئۇلارنىڭ سۆزىنى قوبۇل قىلىشى كېرەك.

نامازنى كەم ئوقۇغانلىق ھەققىدە ئىمام بىلەن جامائەت ئوتتۇرىسىدا ئىختىلاپ چىقىپ، ئىمام تولۇق ئوقۇغانلىقىغا ئىشەنچىسى كامىل بولسا، جامائەتنىڭ سۆزى نەزەرگە ئېلىنمايدۇ. ئەگەر ئىمامنىڭمۇ ئىشەنچىسى كامىل بولمىسا جامائەتنىڭ دېگىنى ھېساب بولىدۇ. جامائەت ئىچىدە ئىختىلاپ چىقسا ئىمام قوشۇلغان تەرەپنىڭ سۆزى ھېساب بولىدۇ[124].

---

(123) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(124) تحفة الفقهاء 68 ـ بەت.

سەجدە سەھۋىنىڭ بايانى

سەجدە سەھۋى_ نامازدا سەھۋەنلىكتىن سادىر بولغان نۇقسانلارنى تولۇقلاش ئۈچۈن نامازنىڭ ئاخىرىدا قىلىنىدىغان ئىككى سەجدە، بىر ئولتۇرۇش ۋە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىشتىن ئىبارەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﴿**لِكُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ**﴾ يەنى «ھەرقانداق نۇقسان سالامدىن كېيىن ئىككى سەجدە قىلىش بىلەن تولۇقلىنىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن[125].

سەجدە سەھۋىنىڭ ھۆكمى

سەجدە سەھۋى قىلىش ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە ۋاجىپ، شافىئىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە سۈننەت ۋە ھەنبەلىي مەزھىپىگە كۆرە ناماز بۇزۇلىدىغان دەرىجىدە خاتالىق ئۆتكۈزگەن كىشى ئۈچۈن ۋاجىپ، نامازنى بۇزمايدىغان دەرىجىدىكى خاتالىق ئۆتكۈزگەن كىشى ئۈچۈن مۇستەھەبتۇر.

سەجدە سەھۋىنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر

سەجدە سەھۋى نامازنىڭ پەرزلىرىدىن بىرەرسىنى ئۆز ئورنىدىن كېچىكتۈرۈپ قويۇش ياكى ۋاجىپلاردىن بىرەرسىنى سەھۋەنلىكتىن تەرك ئېتىش ياكى كېچىكتۈرۈپ قويۇش تۈپەيلى قىلىنىدۇ. بۇنداق ھاللاردا سەجدە سەھۋى قىلىش ۋاجىپتۇر.

سەجدە سەھۋى پەقەت سەھۋەنلىكتىن نامازدا كەمچىلىك سادىر قىلغانلىق ئۈچۈنلا قىلىنىدۇ. سەجدە سەھۋى كېرەك بولغان ھاللاردا ئۇنى قىلىش ۋاجىپتۇر. ئەگەر كىشى سەجدە سەھۋىدە خاتالىق سادىر قىلسا ئۇنىڭغا قايتا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك ئەمەس. سەجدە سەھۋى كېرەك بولغان ھاللاردا بۇ سەجدىنى ؛ ئۆزرىسىز تۇرۇپ ، قىلمىغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. بىراق ئۇنىڭ نامىزى باتىل بولمايدۇ. بەلكى نامىزى دۇرۇستۇر. خۇددى ھەجدە ئېھرام باغلىغان كىشىگە ئېھرامدا مەنئى قىلىنغان ئىشلارنى سادىر قىلىش بىلەن ھەج پائالىيىتىگە خىلاپلىق قىلغانلىق گۇناھىنى يۇيۇش ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش

(125) ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى.

ۋاجىپ بولغاندەك، نامازدا ئۆتكۈزۈلگەن خاتالىقلارنى يۇيۇش ئۈچۈنمۇ سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. سەجدە سەھۋى بىلەن ناماز كەمچىلىكلەردىن تولۇقلىنىپ كامىل بولغان بولىدۇ.

پەرزنىڭ كېچىكتۈرۈلگەنلىكىگە مىسال

1. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ بولغان پەرز، ۋاجىب ۋە سۈننەت نامازلىرىنىڭ ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشىدا «تەھىيات» دۇئاسىدىن كېيىن، «سەللى ۋە بارىك» دۇرۇدلىرىدىن بىرەر جۈملە(مەسىلەن: ئاللاھۇممە سەللى ئەلا مۇھەممەدىن) ئوقۇلسا، ئۈچىنچى رەكئەتنىڭ پەرزى بولغان قىيام كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ.

2. نامازنىڭ ئاخىرىدىكى ئولتۇرۇش نامازنىڭ پەرزلىرىدىن سانىلىدۇ. سەھۋەنلىكتىن بۇ ئولتۇرۇشتا ئولتۇرماي بەشىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ كەتكەن كىشى فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغىچىلىك ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئېسىگە كېلىپ ئولتۇرسا، پەرز بولغان بۇ ئولتۇرۇشنى كېچىكتۈرگەن بولىدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش ھاللاردا سەجدە سەھۋى قىلىش كېرەك بولىدۇ. ئەگەر تۇرغان رەكئەتنىڭ سەجدىسىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئېسىگە كەلگەن بولسا، يەنە بىر رەكئەت قوشۇپ ئوقۇيدۇ. ئارتۇق بولغان بۇ ئىككى رەكئەت نەپلە نامىزى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ ۋاقىتتىمۇ سەجدە سەھۋى كېرەك بولىدۇ.

ۋاجىبنىڭ سەھۋەنلىكتىن تەرك قىلىنىشىغا مىسال

1. فاتىھە سۈرىسى ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.

2. فاتىھەدىن كېيىن بىر سۈرە ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.

3. ۋىتىر نامىزىدا قۇنۇت ئوقۇشنى ياكى ئۇنىڭ تەكبىرىنى تەرك ئېتىش.

4. قىرائىتى ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردا قىرائەتنى (قۇرئان سۈرىلىرىنى) مەخپىي ئوقۇش ياكى مەخپىي ئوقۇلىدىغان نامازلاردا ئاشكارا ئوقۇش.

5. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشنى تەرك ئېتىش.

6. نامازنىڭ ئاخىردىكى ئولتۇرۇشتا «ئەتتەھىياتۇ» ئوقۇشنى تەرك ئېتىش.

7. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ پەرز نامازلارنىڭ ئىككىنچى رەكئىتىدىن كېيىنكى رەكئەتلىرىدە فاتىھەدىن كېيىن سۈرە ئوقۇش.

8. نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن بىرەرسىنى ئارتۇق قىلىش. مەسىلەن: بىر رەكئەتتە بىر قېتىم رۇكۇ قىلىشنىڭ ئورنىغا ئىككى قېتىم رۇكۇ قىلغانغا ئوخشاش.

9. سەجدە ئايىتىنى ئوقۇپ بولغان ھامان تىلاۋەت سەجدىسى قىلماسلىق.

01. ھېيت نامازلىرىنىڭ تەكبىرلىرىنىڭ ھەممىسىنى ياكى بەزىسىنى تەرك ئېتىش.

يۇقىرىقى خاتالىقلارنىڭ قايسىبىرىنى سادىر قىلغان كىشى ئۇچۇن سەجدە سەھۋى قىلىش ۋاجىپتۇر.

ۋاجىپنىڭ سەھۋەنلىكتىن كېچىكتۈرۈلگىنىگە مىسال

1. فاتىھە سۈرىسىنى باشقا سۈرىدىن كېيىن ئوقۇش. بۇ ۋاقىتتا فاتىھەنى سۈرىدىن بۇرۇن ئوقۇشتىن ئىبارەت ۋاجىپ كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ.

2. ئىككى رەكئەتتىن كۆپ نامازلاردىكى ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنكى ئولتۇرۇشتا ئولتۇرۇش نامازنىڭ ۋاجىپلىرىدىندۇر. سەھۋەنلىكتىن بۇ ئولتۇرۇشنى ئولتۇرماستىن، ئۈچىنچى رەكئەتكە تۇرۇپ فاتىھە سۈرىسىنى ئوقۇپ بولغۇچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن ياكى رۇكۇدىن بۇرۇن ئولتۇرسا، بۇ ئولتۇرۇش يەنى (ئىككىنچى رەكئەتتىن كېيىنلا ئولتۇرۇش) كېچىكتۈرۈلگەن بولىدۇ. بۇ سەۋەبتىن، نامازنىڭ ئاخىرىدا سەجدە سەھۋى قىلىش لازىم كېلىدۇ. ئەگەر تۇرغان ھامان بىر نەرسە ئوقۇماستىنلا ئېسىگە كېلىپ ئولتۇرۇۋالغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا سەجدە سەھۋىگە كېرەك قالمايدۇ.

سەجدىنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەھۋەنلىكنىڭ تەكرارلىنىشى

بىر نامازدا بىر قانچە قېتىم سەجدە سەھۋىنى كېرەك قىلىدىغان خاتالىقلار يۈز بەرگەن بولسىمۇ، ھەممىسى ئۈچۈن بىر قېتىملا سەجدە سەھۋى قىلىش يېتەرلىكتۇر. بۇ مەسىلىدە پۈتۈن فىقھشۇناس ئالىملار بىردەك ئىتتىپاقتۇر.

سەجدە سەھۋىنىڭ قىلىنىش ئۇسۇلى

نامازنىڭ ئاخىرقى ئولتۇرۇشىدا «تەھىيات» دۇئاسى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىنلا ئوڭ تەرەپكە سالام بېرىپ بولۇپ، ئادەتتىكىدەك ئىككى قېتىم سەجدە قىلىنىدۇ، ئاندىن ئولتۇرۇپ، «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك»، «رەببەنا» لارنى ئوقۇپ ئىككى تەرەپكە سالام بېرىلىدۇ.

سەجدە سەھۋى كەچۈرۈم قىلىنىدىغان ھاللار

1. بامدات نامىزىنىڭ ئاخىرىدا سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن، سەجدە سەھۋىنى قىلىشتىن بۇرۇن كۈننىڭ چىقىشى.

2. ئەسىر نامىزىنىڭ ئاخىرىدا سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن، سەجدە سەھۋى قىلىشتىن بۇرۇن كۈننىڭ قىزىرىشى. چۈنكى كۈن چىقىۋاتقان ۋە قىزارغان ۋاقىتلاردا ناماز ئوقۇلمايدۇ. شۇڭا سەجدىمۇ نامازنىڭ مۇھىم بىر ئاساسى بولغاچقا بۇ ۋاقىتلاردا سەجدە سەھۋىمۇ قىلىنمايدۇ. نامازدىكى خاتالىقلارمۇ كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. قىلالمىغان سەجدە سەھۋىنىڭ قازاسى قىلىنمايدۇ.

3. سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن نامازنى داۋاملاشتۇرۇشقا توسقۇن بولىدىغان ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشى. مەسىلەن: تاھارەت سۇنغانغا ئوخشاش.

سۇترە ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈش مەسىلىسى

سۇترە – ناماز ئوقۇۋاتقان كىشىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچىلەرگە قارشى توساق دېگەنلىكتۇر. سۇترە ئەڭ كەم دېگەندە بىر گەز(47 سانتىمېتىر) ئېگىزلىكتە بولۇشى شەرت. ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئادەم ئۆتۈش ئېھتىمالى بولغان يەرلەردە دەرەخنىڭ، مومىننىڭ ئارقىسىدا ئوقۇش ياكى ئالدىغا خادا تىكلەش ياكى ئورۇندۇق قويۇش لازىم. ئەگەر يەر قاتتىق بولۇپ خادىنى قاداش مۇمكىن بولمىسا، خادىنى ياتقۇزۇپ قويۇش، تىكلىگىدەك خادا تېپىلمىسا ئالدىغا بىر سىزىق سىزىپ قويۇش كېرەك. بۇنىڭدىن مەقسەت نامازنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇش ۋە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ سۇترەنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى نەرسىلەرگە قاراپ كۆڭلىنى بۆلۈۋەتمەسلىكى ئۈچۈن ئىدى.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا، پەقەت ئىمامنىڭ ئالدىغىلا سۇترە قاداش يېتەرلىكتۇر. ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈلمەيدۇ. ئۆتۈلگەن تەقدىردە ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ نامىزىغا زىيان بولمايدۇ. قەستەن ئۆتكۈچىلەر گۇناھكار بولىدۇ. ئۆتكۈچىلەرنى توسۇش ئۈچۈن ئەرلەرنىڭ قىرائەتنى ئاۋازلىقراق ئوقۇشى، ئاياللار بولسا، ئوڭ قولى بىلەن سول قولىغا ئۇرۇشى جائىز كۆرۈلگەن[126].

قىرائەت خاتالىقلىرى

نامازدا ئوقۇلىدىغان سۈرىلەر مەنىسى ئۆزگىرىپ كەتكىدەك دەرىجىدە خاتا ئوقۇلسا ناماز بۇزۇلىدۇ. ئەمما ئىككى ھەرپ ئارىسىدا مەخرەج بىرلىكى ۋە يېقىنلىق بولمىسىمۇ، ئاۋام ئۈچۈن بۇلارنى بىر – بىرىدىن ئايرىش قىيىن بولسا، بىرىنىڭ ئورنىغا يەنە بىرىنى ئوقۇپ سېلىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ. مەسىلەن: ﴿ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ نى ﴿ۋەلەززاللىين﴾ ياكى ﴿ۋەلەددالليىن﴾ دەپ ئوقۇغانغا ئوخشاش ياكى ھەرپلەرنىڭ تەلەپپۇزىنى ئالماشتۇرۇپ قويۇپ، ﴿ض﴾ ھەرپىنى﴿ذ﴾ دەپ، ﴿ظ﴾ ھەرپىنى ﴿ز﴾ دەپ ئوقۇپ سالغانغا ئوخشاش. بۇنداق ئۆزرىلەر يېزىش ۋە ئوقۇشنى بىلمەيدىغان ئاۋام خەلقتىنلا قوبۇل قىلىنىدۇ. ئەمما ئوقۇمۇشلۇق كىشىلەر ئۆگىنىپ توغرىسىنى ئوقۇشى لازىم.

(126) تحفة الفقهاء 24 - بەت.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بايانى

تىلاۋەت سەجدىسى - سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ياكى ئاڭلىغان ياكى ئاڭلاش نىيىتى بىلەن بولمىسىمۇ ئىشتىپ قالغان سەۋەبتىن قىلىنىدىغان سەجدە دېگەنلىكتۇر.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ بۇيرۇلىشى

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە قۇرئان ئوقۇلغاندا سەجدە قىلمىغۇچىلارنى سۆكۈپ مۇنداق دېگەن: ﴿وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لاَ يَسْجُدُونَ﴾ يەنى { ئۇلارغا قۇرئان ئوقۇپ بېرىلگەن چاغدا نېمىشقا سەجدە قىلمايدۇ؟} [127].

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە سەجدە ئايىتى بار سۈرىنى ئوقۇپ بەرگىنىدە سەجدە قىلاتتى ۋە بىزمۇ بىرگە دەرھال سەجدە قىلاتتۇق، ھەتتا سەجدە قىلىش ئۈچۈن پىشانىمىزنى قويغىلى يەر تاپالماي قالىدىغان چاغلارمۇ بولاتتى» [128].

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ ھۆكمى

تىلاۋەت سەجدىسىنى كېرەك قىلغان ھاللاردا بۇ سەجدىنى قىلىش ھەنەفىي مەزھىپىگە كۆرە ۋاجىپتۇر. ئەمما باشقا كۆپ سانلىقى مەزھەپ ئالىملىرىنىڭ نەزىرىدە تىلاۋەت سەجدىسى سۈننەتتۇر [129].

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشقا سالاھىيەتلىك بولۇشنىڭ شەرتلىرى خۇددى نامازنىڭ شەرتلىرىنىڭ ئۆزىدۇر، يەنى مۇسۇلمان، بالىغ، ئاقىل بولۇش، تاھارەتسىزلىك، جۇنۇپلۇق ۋە پاسكىنىلىقلاردىن خالىي بولۇش، ئەۋرەت جايلارنى

(127) ئىنشىقاق سۈرىسى 21 - ئايەت.

(128) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

(129) فقه السنة (فىقھۇسسۈننە) 1-توم، 240-بەت.

يۈگەش، قىبلىگە قاراش، نىيەت قىلىش قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىش كاپىرغا، بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلارغا، ساراڭلارغا ۋە ھەيزدار ياكى نىفاسدار ئاياللارغا ۋاجىپ ئەمەستۇر[130].

تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر

تىلاۋەت سەجدىسىنى ۋاجىپ قىلىدىغان سەۋەبلەر ئۈچ بولۇپ، ئۇلار:

1. سەجدە ئايىتىنى ئوقۇش. مەيلى نامازدا بولسۇن، مەيلى ناماز سىرتىدا بولسۇن، مەيلى ئۆزى پاك بولۇپ، ئوقۇغانلىرىنى ئۆزى ئاڭلىمىغان بولسۇن، ھەر ھالەتتە سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان كىشىنىڭ تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ.

2. سەجدە ئايىتىنى ئاڭلاش ياكى ئىختىيارسىز ئىشتىپ قېلىش. قانداقلا سەۋەب بىلەن بولسۇن، سەجدە ئايىتىنى ئىشتكەن كىشى ئۈچۈن سەجدە قىلىش ۋاجىپتۇر.

3. جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇشى. گەرچە جامائەت ئىمامنىڭ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغانلىقىنى تولۇق ئاڭقىرالمىغان بولسىمۇ، ئىمام سەجدە قىلغان ھامان جامائەتنىڭ بىرگە سەجدە قىلىشى ۋاجىپتۇر[131].

تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ئۇسۇلى

نامازدىكى سەجدىگە ئوخشاش باشنى يەرگە قويۇش ئۈچۈن ﴿اَللهُ اَكْبَرْ﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىلىدۇ. ئەمما قوللار كۆتۈرۈلمەيدۇ. سەجدىدە ئادەتتە نامازنىڭ سەجدىسىدە ئوقۇلىدىغان ﴿سُبْحَانَ رَبِّيَ اْلاَعْلَى﴾ (سۇبھانە رەببىيەل ئەئلا) ئۈچ قېتىم ئوقۇلىدۇ. سەجدىدىن تۇرۇش ئۈچۈن يەنە تەكبىر ئېيتىلىدۇ. سەجدىگە بېرىش ۋە تۇرۇش ئۈچۈن ئېيتىلىدىغان ھەر ئىككى تەكبىر سۈننەتتۇر. تىلاۋەت سەجدىسى بىرلا سەجدىدۇر. تىلاۋەت سەجدىسىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىنلا تۇرۇپ كەتسە بولىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭدا تەشەھھۇتتا ئولتۇرۇش

(130) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 34 ـ بەت.
(131) الفقه الإسلامي وأدلته 2 ـ توم 117 ـ بەت.

ۋە سالام بېرش يوقتۇر.

تىلاۋەت سەجدىسىنىڭ ۋاقتى

سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان ياكى ئاڭلىغان كىشى نامازدا بولسا دەرھال تەكبىر ئېيتقان ھالدا، بىر قېتىملا سەجدە قىلىدۇ، يەنە تەكبىر بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ، نامازنىڭ كەلگەن يېرىدىن داۋاملاشتۇرىدۇ. ئەگەر نامازنىڭ سىرتىدا بولسا ئۇنى دەرھال قىلىش زۆرۈر ئەمەس. بەلكى ئالدىرىماستىن، تاھارىتى بولمىسا تاھارەت ئالغاندا قىلىۋەتسە بولىدۇ. بۇ سەجدىنى قىلىشنى ئۇنتۇپ قالسا قازاسى كەلمەيدۇ.

تىلاۋەت سەجدىسى قىلىشنى كېرەك قىلىدىغان شەرتلەر

سەجدە ئايىتىنى ئاڭلىغان كىشىنىڭ سەجدە قىلىشىنىڭ ۋاجىپ بولۇشى ئۈچۈن سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغۇچىنىڭ ئىنسان بولۇشى، ئويغاق ۋە ئەقىل - ھۇشى جايىدا بولغان بىرى بولۇشى شەرتتۇر. شۇنىڭدەك، سەجدە ئايىتىنى غۇسلى قىلىشى كېرەك بولۇپ قالغان جۇنۇپ كىشىدىن ياكى ھەيزدار(ئايلىق ئادىتى كەلگەن) ياكى نىفاسدار (تۇغۇتلۇق)ئايالدىن ياكى كاپىردىن ياكى ئەقلى جايىدا بولغان كىچىك بالىدىن ياكى مەست ئادەمدىن ئاڭلىغان كىشىگىمۇ تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىپتۇر.

ئەگەر كىشى سەجدە ئايىتىنى سىنئالغۇ، ئۈن ئالغۇ پلاستىنكىلىرىدىن ۋە سۆزلەيدىغان پاپۇگاي قۇشىدىن ئاڭلىسا، بۇ چاغدا تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش كېرەك بولمايدۇ. شۇنىڭدەك، سەجدە ئايىتىنى ئۇيقۇدا جۆيلۈپ ئوقۇغان بىرىدىن ياكى ھۇشىنى يوقاتقان كىشىدىن ياكى تېخى ئەقىل تاپمىغان نارىسىدە بالىدىن ئاڭلىغان كىشىگىمۇ تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش كېرەك بولمايدۇ. چۈنكى، بۇلاردا ئىدراك بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئوقۇش توغرا ئوقۇش قاتارىغا كىرمەيدۇ[132].

كۆپ سەجدە ئايىتىنى ئوقۇسا كۆپ قېتىم سەجدە قىلىش كېرەكمۇ؟

سەجدە ئايىتىدىن بىرىنى بىر ئورۇندا تۇرۇپ كۆپ قېتىم تەكرار ئوقۇغان كىشى

(132) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 59 _بەت، الفقه الإسلامي 2 - توم 111 - بەت.

ئۇچۇن بىر قېتىملا سەجدە قىلىش كۇپايە قىلىدۇ. ئەگەر شۇ سەجدە ئايىتىنى بىرقانچە ئورۇندا ئوقۇغان كىشىگە قانچە قېتىم ئوقۇغان بولسا شۇنچە قېتىم تىلاۋەت سەجدىسى قىلىش ۋاجىپتۇر.

ئەمما بىر ئورۇندا ياكى بىرقانچە ئورۇندا بىرقانچە سەجدە ئايىتىنى ئوقۇغان كىشىنىڭ قانچە سەجدە ئايىتى ئوقۇغان بولسا شۇنچىلىك سەجدە قىلىشى ۋاجىپتۇر. ئوقۇغۇچى ۋە ئاڭلىغۇچى بۇ ھۆكۈمدە ئوخشاشتۇر[133].

قۇرئان ئوقۇغاندا سەجدە ئايىتىنى قالدۇرۇپ قويۇپ ئوقۇش مەكرۇھ تەھرىمدۇر. چۈنكى بۇ «قۇرئان كەرىم»نىڭ تەرتىپىنى بۇزغانلىق بولىدۇ[134].

سەجدە ئايەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۈرىلەر ۋە ئايەتلەر

سۈرە ئىسمى ئايەت نومۇرى:

1 . ئەئراف 206 ـ ئايەت.

2. رەئد 15 – ئايەت.

3. نەھل 49 ـ ئايەت.

4. ئىسرا 107 ـ ئايەت.

5. مەريەم 58 ـ ئايەت.

6. ھەج 18 ـ ئايەت.

7. فۇرقان 60 ـ ئايەت.

8. نەمل 24 ـ ئايەت.

9. سەجدە 16 ـ ئايەت.

(133) مراقي الفلاح 84 ـ بەت.

(134) الدر المختار 1 ـ توم 729 – 732 ـ بەتلەر.

10. ساد   24 - ئايەت.

11. فۇسسىلەت 37 - ئايەت.

12. نەجم   62 - ئايەت.

13. ئىنشىقاق 13 - ئايەت.

14. ئەلەق 19 - ئايەت.

قازا نامازلار ھەققىدىكى مەسىلىلەر

قازا - ۋاقتى چىقىپ كەتكەن ئىبادەتلەرنى كېيىن ئورۇنداش دېگەنلىكتۇر.

مۇسۇلمان كىشىنىڭ نامازلارنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىشى ناھايىتى مۇھىم بولغان بىر دىنىي مەجبۇرىيەتتۇر. ئۆزرىسىز تۇرۇپ نامازلارنى ۋاقتىدىن كەينىگە سۈرۈش گۇناھتۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا: ﴿ھەقىقەتەن ناماز مۇئمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى﴾[135] دېگەن سۆزىدە بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىش بىلەن بىرگە، نامازلارنى كېچىكتۈرمەستىن، بەلگىلەنگەن شۇ مەلۇم ۋاقىتلار ئىچىدە ئادا قىلىشنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى جاكارلىغان. ناماز ۋاقىتلىرىغا رىئايە قىلماسلىق ئاللاھ تائالانىڭ بەلگىلىمىسىگە ئاسىيلىق قىلغانلىقتۇر.

نامازلارنى كېچىكتۈرۈشنىڭ ئۆزرىلىرى

ئۇيقۇ ياكى ئۇنتۇپ قالغانلىق سەۋەبىدىن ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان نامازلارنىڭ قازاسىنى ئويغانغان ياكى ئېسىگە ئالغان ھامان ئوقۇسا قازا قىلغانلىقىنىڭ (كېچىكتۈرگەنلىكىنىڭ) گۇناھى ئەپۇ قىلىنىدۇ. چۈنكى ئۇيقۇ ۋە ئۇنتۇش ئۆزرىلىرى شەرئەتتە ئېتىراپ قىلىنغان ئۆزرىلەردۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «نامازنى ئۇنۇتقان كىشى ئېسىگە كەلگەن ھامان ئوقۇسۇن. بۇنىڭغا ئۇنىڭدىن باشقا كاپارەت يوقتۇر»[136]. يەنى ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان بولسىمۇ، ئېسىگە كەلگەن ۋاقىتتا ئوقۇسا، ئۇ، ۋاقتىدا ئوقۇلغان نامازغا ئوخشاش قوبۇل قىلىنىدۇ ۋە كېچىكتۈرگەنلىكىنىڭ گۇناھىمۇ ئۇنىڭ بىلەن يوققا چىقىدۇ دېگەنلىكتۇر.

ئەمما نامازنى قەستەن (يەنى، ھورۇنلۇق، دۇنيا ھەلەكچىلىكى، ناماز ۋاقتىغا ئەھمىيەت بەرمەسلىك سەۋەبىدىن) قازا قىلىپ ئوقۇغان كىشى گۇناھكار بولىدۇ. بىراق ئوقۇغان نامىزى ئادا تاپقان بولىدۇ.

---

(135) سۈرە نىسا 103 – ئايەت

(136) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشىغا تۈرتكە بولغان ئۆزرىلەر

ھەيز ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن نامازنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىدىغانلىقىدا، بارچە ئىسلام مەزھەپلىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. بۇ سەۋەبتىن، ھەيز ۋە نىفاسلىق ھاللىرىدا بولغان ئاياللارنىڭ بۇ ئەسنادا ئوقۇمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى ئوقۇمايدۇ.

شۇنداقلا، ئەمدىلا مۇسۇلمان بولغان كىشى ئۇچۇنمۇ بۇرۇن كاپىرلىق ھالىتىدە ئوقۇمىغان نامازلارنىڭ قازاسى يۈكلەنمەيدۇ. چۈنكى ئۇ بۇرۇن ناماز ئوقۇشتىن جاۋابكار سانالمايدۇ. ئەمما ھوشىنى يوقاتقان ياكى ساراڭ بولغان كىشىنىڭ ھوشسىزلىقى ياكى ساراڭلىقى ئالتە ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتىغىچىلىك داۋاملاشقان بولسا، ئۇنىڭغا قازا كەلمەيدۇ. ئەگەر بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى ئۆتۈشتىن بۇرۇن ئوڭشالغان بولسا، ساراڭلىقىدا ياكى ھوشسىزلىقىدا ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ.

شۇنىڭدەك، مۇرتەد (دىنىدىن يېنىپ كاپىر بولغان كىشى) ئىمانىغا قايتقاندىن كېيىن، بۇرۇنقى مۇرتەدلىك ۋاقتىدا ئوقۇمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ. چۈنكى مۇرتەد بولغان كىشىنىڭ بۇرۇن قىلغان ياخشى ئەمەللىرى بىكار بولۇپ كېتىدۇ ۋە ئۇ كاپىرنىڭ ھۆكمىدە بولغانلىقى ئۇچۇن، ئۇنىڭغا ناماز ۋە باشقا ئىبادەتلەر پەرز ئەمەس. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە: ﴿**وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ**﴾ يەنى{ سىلەردىن كىمكى ئۆز دىنىدىن قايتىپ كاپىر پېتى ئۆلسە، ئۇنىڭ ئەمەللىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە بىكار بولۇپ كېتىدۇ. بۇنداق ئادەملەر دوزاخ ئەھلىدۇر ۋە دوزاختا مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر} [137].

شۇنداقلا، ئۇ مۇرتەد بولۇشتىن ئىلگىرى ھەج قىلغان بولسا، بۇ ھەجنى قايتا قىلىشى لازىم كېلىدۇ. چۈنكى بۇرۇن قىلغان ھەججىسى مۇرتەد بولۇش سەۋەبى بىلەن بىكار بولۇپ كەتكەن بولىدۇ[138].

---

(137) بەقەرە سۈرىسى 217 - ئايەت.

(138) رد المحتار1 – توم 688 - بەت، الدر المختار 1 - توم 330 - بەت.

ناماز مەيلى ئۆزرە تۈپەيلى قازا بولغان بولسۇن، مەيلى ئۆزرىسىز قازا بولغان بولسۇن، ئۇنى كىچىكتۈرمەستىن دەرھال ئادا قىلىش بارلىق ئۆلىمالارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن پەرزدۇر[139].

قازا نامازلارنى ئوقۇش ئۇسۇلى

قازا نامازلار مەيلى سەپەر ئۈستىدە بولسۇن، مەيلى مۇقىم (ئۆز يۇرتىدا) بولسۇن، قازاغا قالدۇرۇلغان ۋاقىتتىكى ئۇسۇلى بويىچە ئوقۇلىدۇ. مەسىلەن: سەپەر ئۈستىدە ئوقۇماي قازا قىلغان نامازلارنى مۇقىم ھالىتىدە ئوقۇماقچى بولغان كىشى بۇ نامازلارنى سەپەردىكى ئۇسۇلى بويىچە قەسىر قىلىپ(قىسقارتىپ)، تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى ئىككى رەكئەت قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئەگەر مۇقىم ھالىتىدە قازا قىلغان نامازلارنى سەپەردە ئوقۇماقچى بولغاندا تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ.

قازا قىلىنغان نامازلار ئەسلىدىكى قائىدىسى بويىچە ئوقۇلىدۇ. مەسىلەن: قازاسىنى ئوقۇماقچى بولغان ناماز پېشىن نامىزىغا ئوخشاش قىرائىتى مەخپى ئوقۇلىدىغان ناماز بولسا قىرائەت مەخپى ئوقۇلىدۇ. ئەگەر خۇپتەن نامىزىغا ئوخشاش قىرائىتى ئاشكارا ئوقۇلىدىغان نامازلاردىن بولۇپ، ئۆزى ئىمام بولسا قىرائەت ئاشكارا ئوقۇلىدۇ. ئەگەر بۇ نامازنى ئۆز ئالدىغا يالغۇز ئوقۇماقچى بولسا قىرائەتنى ئىچىدە ئوقۇش ياكى ئاۋازلىق ئوقۇش ئىختىيارىدۇر[140].

قازا نامازلارنى ئوقۇشنىڭ تەرتىپى

قازا نامازلارنى ئوقۇشتا، قازانىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ناماز ئارىسىدىكى تەرتىپكە رىئايە قىلىنىدۇ. يەنى، ئاۋۋال ئۈستىمىزدىكى قازا نامازلارنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇشىمىز كېرەك. مەسىلەن: بىراۋ بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان بولۇپ، ئۇنىڭ قازاسىنى پېشىن ۋاقتىدا ئوقۇماقچى بولسا، ئاۋۋال ئۇنىڭ قازاسىنى ئوقۇپ بولۇپ، ئاندىن كېيىن، پېشىن نامىزىنى ئوقۇشى كېرەك (يەنى ۋاجىپتۇر).

---

(139) الفقه الإسلامي وأدلته 2 ـ توم 137 ـ بەت.

(140) اللباب شرح الكتاب 1 ـ توم 110 ـ بەت.

ئەگەر كىشى قازا قىلغان نامازنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنى ئوقۇماستىن ۋاقتىنىڭ نامىزىنى ئوقۇسا، ئۇنىڭ بۇ ئوقۇغان نامىزى قوبۇل بىلەن رەدنىڭ ئارىسىدا تۇرىدۇ. مەسىلەن: بىراۋ بامدات نامىزىنى قازا قىلغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئاۋۋال ئۇنى ئوقۇماستىن پېشىن نامىزىنى ئوقۇغان بولسا، پېشىن نامىزى ئۇنىڭدىن ساقىت بولمايدۇ. ئەگەر ئۇ ئۇستىدىكى بامداتنىڭ قازاسىنى ئوقۇماستىن، يەنە ئەسىر نامىزىنى ئوقۇغان بولسا، ئەسىر نامىزىمۇ ئۇنىڭدىن ساقىت بولمايدۇ. ئەتىسى بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكۈچىلىك بۇ ھۆكۈم مۇشۇنداق داۋاملىشىدۇ. ئىمام ئەزەم ئەبۇ ھەنىفەنىڭ قارىشىچە: يۇقىرىقى مۇئەللەقتە قالغان نامازلار نەپلە نامىزىغا ھېساب بولىدۇ. پەرز ئادا تاپمايدۇ. ئەبۇ يۇسۇف ۋە مۇھەممەدنىڭ قارىشىچە: يۇقىرىقى نامازلار بىكار بولۇپ كېتىدۇ.

ھەر ئىككى قاراشنىڭ خۇلاسىسى يۇقىرىقى نامازلارنى قايتىدىن ئوقۇشنى تەلەپ قىلىدۇ[141].

قازا نامازلارنى ئوقۇشتا تەرتىپنىڭ ئەمەلدىن قېلىشى

تەرتىپ تۆۋەندىكى ئۈچ ھالەتتە ئەمەلدىن قالىدۇ:

1. قازا قىلىنغان نامازلارنىڭ سانى ئالتە ۋاختقا يېتىپ قالغان بولسا، يەنى بىر كۈنلۈك بەش ۋاخ نامازنىڭ ھەممىسى يەنە ئەتىنىڭ بىر ۋاخ نامىزى بولۇپ، جەمئى ئالتە ۋاخ ناماز ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ناماز قازا بولغان بولسا، تەرتىپ ئەمەلدىن قالىدۇ. بۇ نامازلارنى قاچان خالىسا شۇ ۋاقىتتا ئوقۇپ ئادا قىلسا بولۇۋېرىدۇ. بۇ ئىسلام شەرىئىتىنىڭ كىشىلەرنى قىيىن ئىشقا تەكلىپ قىلماسلىقتىن ئىبارەت كەڭچىلىكلىرىدىن بىرى ۋە ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىگە بولغان شەپقىتىنىڭ ئىپادىسىدۇر. چۈنكى قازا قىلىنغان نۇرغۇن نامازلارنى تەرتىپ بىلەن ئوقۇش تەلەپ قىلىنغان بولسا ئىدى، مۇسۇلمانلار بۇ قازا نامازلارنى ئادا قىلىش جەريانىدا كۆپ جاپا تارتقان بولاتتى.

2. ۋاقىتنىڭ تارلىقى يەنى شۇ ۋاقىتتىكى نامازنىڭ ۋاقتى قازا نامازلار بىلەن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇشقا تار كەلسە، مەسىلەن: پېشىن نامىزىنىڭ ئاخىرقى

(141) بدائع الصنائع 1 - توم 131- بەت، الدر المختار 1 - توم 679 – 685 - بەتلەر، مراقي الفلاح 75 - بەت.

ۋاقتى بولۇپ قېلىپ پىشىندىن ئاۋۋال قازا نامازلارنى ئوقۇپ ئاندىن پىشىن نامىزىنى ئوقۇشقا ۋاقىت يېتىشمىگەنلىكتىن، نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىپ ئوقۇماقچى بولغان پىشىن نامىزىنىمۇ قازا قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن تەرتىپكە رىئايە قىلماستىن، ئاۋۋال پىشىن ئاندىن قازا نامازلىرى ئوقۇلىدۇ.

3. ئۇنتۇش يەنى شۇ ۋاقىتتىكى نامازنى ئوقۇيدىغان چاغدا ئۇستىمىزدە قازا ناماز بارلىقىنى ئۇنتۇپ قالغانلىقتىن، ئاۋۋال قازانى ئادا قىلماستىن شۇ ۋاقىتنىڭ نامىزىنى ئوقۇغان بولساق ناماز دۇرۇستۇر. تەرتىپ ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئۇنتۇپ قالغاننىڭ ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلىدۇ. قازا نامازلارنى كېيىن ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ئاللاھ ئۇممىتىمنىڭ خاتالىقتىن، ئۇنۇتقانلىقتىن ياكى زورلانغانلىقتىن سادىر قىلغان گۇناھلىرىنى كەچۈرۋەتتى»[142].

يۇقىرىقى ئۈچ ھالەتتە، قازا نامازلارنى ئوقۇشتىكى تەرتىپكە رىئايە قىلىنمايدۇ. چۈنكى تەرتىپ بۇ ئۈچ ھالەتتە ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ. تەرتىپ بۇزۇلغان ئىكەن، قازا نامازلارنى، ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار سىرتىدا قايسىبىر ۋاقىتتا ئوقۇسا ئادا تاپىدۇ.

قازاسى ئوقۇلىدىغان نامازلار

بەش ۋاخ نامازنىڭ پەرزلىرى، ۋىتىر نامىزى ۋە بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنىڭ قازاسى (ئەگەر پەرزى بىلەن بىرگە قازا بولغان بولسا ۋە پىشىن ۋاقتىغىچە ئوقۇماقچى بولسا) ئوقۇلىدۇ. ئەمما، جۈمە، ھېيت، جىنازە نامازلىرى ۋە بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىنىڭ قازاسى ئوقۇلمايدۇ. قازا بولغان نامازلارنى ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلاردىن باشقا كېچە - كۈندۈزنىڭ قايسىبىر ۋاقىتلىرىدا ئوقۇشقا بولىدۇ[143].

---

(142) ئىبنى ماجە رىۋايىتى.
(143) نور الإيضاح ونجاة الأرواح 32 - بەت.

نامازلارنى جەمئى قىلىپ ئوقۇش مەسىلىسى

شافىئىي، ھەنبەلىي ۋە مالىكىي مەزھەپلىرىگە كۆرە، سەپەردە، يامغۇرلۇق ياكى قاتتىق سوغۇق كۈنلەردە، ھاجىلار ئۈچۈن ئەرەفات كۈنىدە پېشىن نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىنى پېشىن ياكى ئەسىر ۋاقتىدا، شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزىنى شام ياكى خۇپتەن ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ (ئىككىسىنى ئارقا–ئارقىدىن بىر ۋاقىتتا)ئوقۇش جائىزدۇر.

ئىككى نامازنى ئالدىنقىسىنىڭ ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ ئوقۇش«جەمئى تەقدىم»، ئىككى نامازنى كېيىنكىسىنىڭ ۋاقتىدا جەمئى قىلىپ ئوقۇش«جەمئى تەخىر»دەپ ئاتىلىدۇ.

1. يولۇچىلار نامازلارنىڭ قازا بولۇپ كېتىشىدىن ئەنسىرىسە بىرىنچى نامازنىڭ ۋاقتىنى بىر ئاز كېچىكتۈرۈپ، ئاۋۋال بىرىنچىسىنى ئاندىن ئىككىنچىسىنى بىر ۋاقىتتا جەمئى قىلىپ ئوقۇسا بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەپەردە نامازنى جەمئى قىلغانلىقى ھەققىدە كەلگەن كۈچلۈك ھەدىسلەر كۆپتۇر.

2. كېسەل سەۋەبى بىلەن نامازلارنى جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت تارتىپ قېلىشى ئېنىق بولغان كىشىلەر ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق كەلگەن، ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: {**جَمَعَ رَسُولُ اللّهِ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ، بِالْمَدِينَةِ، فِي غَيْرِ خَوْفٍ وَلاَ مَطَرٍ**} يەنى « پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىدە پېشىن بىلەن ئەسىر نامىزىنى ۋە شام بىلەن خۇپتەن نامىزىنى خەۋپسىز ۋە يامغۇرسىز ۋاقىتلاردىمۇ جەمئى قىلىپ ئوقۇغان»[144].

3. ئۆزرىلىك (ھەمىشە قېنى ئېقىپ تۇرىدىغان) ئاياللار ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان:{**اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَمَرَ سَهْلَةَ بِنْتِ سُهَيْلٍ وَحَمْصَةَ بِنْتِ جَحْشٍ لَمَّا كَانَتَا مُسْتَحَاضَتَيْنِ بِتَأْخِيرِ الظُّهْرِ وَتَعَجِيْلِ الْعَصْرِ وَالْجَمْعِ بَيْنَهُمَا بِغَسْلٍ وَاحِدٍ**}يەنى « سۇھەيل قىزى سەھلە بىلەن جەھش قىزى ھەمسە

(144) «سەھىھ ئىمام مۇسلىم» 5 - توم 178 - بەت.

ئىككىسىنىڭ ئۆزرىلىك ۋاقىتلىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى پېشىنىنىڭ ۋاقتىنى كەينىگە، ئەسرىنىڭ ۋاقتىنى ئالدىغا سۈرۈپ، ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا، بىر تاھارەت بىلەن ئوقۇشقا ئەمر قىلغان»[145].

4. بالا ئېمىتىدىغان ئايال ئۈچۈن بوۋاقنىڭ تەرەتلىرىدىن كىيىمنى ھەمىشە يۇيۇپ بولۇش قىيىن بولغانلىقتىن، – ئالدىنقى نامازنىڭ ۋاقتىنى ئاخىرقى ۋاقتىغىچىلىك كېچىكتۈرۈپ، ئىككىنچى نامازنىڭ ئاۋۋالقى ۋاقتىدا ـ ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇشنى ئىسلام فىقھشۇناس ئالىملىرى دۇرۇس سانايدۇ[146].

5. سىيدۈكى توختىمايدىغان ئۆزرىلىك كىشى ھەر نامازغا ئايرىم تاھارەت ئېلىشقا ئاجىز كەلسە، ئۇنىڭ ئىككى نامازنى بىر ۋاقىتتا بىر تاھارەت بىلەن ئوقۇشى جائىز سانالغان. مۇندىن باشقا قاتتىق سوغۇق ياكى قاتتىق يامغۇرلۇق كۈنلەردە نامازلارنى جەمئى قىلىش جائىز كۆرۈلگەن. بىراق بۇنىڭ شەرتى: جەمئى قىلمىسا مۇشەققەت ياكى تەن ساقلىققا زىيان يېتىدىغان شارائىتتا بولسا جەمئى قىلىشقا بولىدۇ. ئۇنداق بولمىسا جائىز ئەمەس[147].

كېمە، ئايروپىلان ۋە ماشىنىدا ناماز ئوقۇش مەسىلىسى

پاراخوت، كېمە، ئايروپىلان، پويىز، ئاپتوموبىل قاتارلىق قاتناش قوراللىرى ئۈستىدە سەپەر قىلغاندا، ئۆزرىسىز تۇرۇپمۇ ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش جائىزدۇر. پەرز، ۋاجىب ۋە ھەر قانداق نامازلارنى شۇنداق ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا بولىدۇ. بىراق رۇكۇ ۋە سەجدىلەر بىلەن ئوقۇش شەرتتۇر.

1. پاراخۇتتا يۈرگەندە، نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئادەتتىكىدەك ئوقۇش كېرەك. چۈنكى پاراخۇتتا باش قېيىش ياكى يىقىلىپ كېتىش خەۋپى بولمايدۇ. چۈنكى پاراخۇت ئۆيگە ئوخشاشتۇر.

2. كېمىدە يۈرگەندە كېمە كىچىك بولۇپ، ئۆرە تۇرسا بېشى قېيىش ياكى

(145) ئىمام نەۋەۋىينىڭ «سەھىھ ئىمام مۇسلىم شەرھى» 5 ـ توم 214 ـ بەت.
(146) مركز الفتوى بإشراف الدكتور عبد الله فقيه islamway.com
(146) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 359 - بەت.

ىېقىلىش ئېھتىمالى بولسا، ئولتۇرۇپ ئوقۇش جائىزدۇر. پەرز، ۋاجىب، سۈننەت ۋە ھەر قانداق نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇسا بولىدۇ.

3. ئايروپىلاندا يۈرگەندە، ئورۇندۇقتىن چىقىپ بوش جايلاردا ئۆرە تۇرۇپ ناماز ئوقۇشقا (بوش ئورۇن تېپىلمىغانلىقتىن)ئىمكانىيەت بولمىغان ياكى ئۆرە تۇرسا بېشى قايىدىغان شارائىتلاردا، ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش جائىزدۇر.

4. ماشىنىدا يۈرگەندە، ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ھەقىقەتەن ئىمكانسىز بولغانلىقتىن، ئەگەر نامازنى كېچىكتۈرسە ئۇنىڭ ۋاقتى چىقىپ كېتىش ئېھتىمالى بولغان شارائىتلاردا، ئولتۇرۇپ ئىشارەت بىلەن ماشىنىنىڭ يۆنىلىشىگە قاراپ ئوقۇش جائىزدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە: ﴿فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَااسْتَطَعْتُمْ﴾ يەنى: {كۈچۈڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋالىق قىلىڭلار}دەپ بۇيرۇغان. بۇنداق شارائىتتا كۈچىمىزنىڭ يەتكىنى ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇش بولغاچقا، بۇ ناماز دۇرۇستۇر.

5. پەرز، ۋاجىپ، تەكىتلىك سۈننەت بولغان نامازلاردىن باشقا نەپلىگە ئوخشاش نامازلارنى ئۆزرىسىز ھالدىمۇ، قايسىبىر ۋاقىتتا ئولتۇرۇپ ياكى ئىشارەت بىلەن ئوقۇش جائىزدۇر. بىراق ساۋاب جەھەتتە پەرقلىق بولىدۇ. نەپلە نامازلار توغرۇلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:«نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. ئولتۇرۇپ ئوقۇغان كىشىگە ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغان كىشى ئېرىشكەن ساۋابنىڭ يېرىمى بېرىلىدۇ»[148].

---

(148) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى. الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 54 - بەت.

ئۈچىنچى بۆلۈم

نامازلارنىڭ تۈرلىرى

- جامائەت نامىزى
- جۈمە نامىزى
- جىنازە نامىزى
- يولۇچى نامىزى
- ھېيت نامازلىرى
- تەراۋىھ نامىزى
- كېسەل كىشىنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيتى
- تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى
- چاشگاھ نامىزى
- تەھەججۇد نامىزى
- تاۋاپ نامىزى
- نەپلە نامازلىرى

جامائەت نامىزى

جامائەت سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى ؛ بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ بىر يەرگە جەم بولۇشى دېگەنلىكتۇر. ئەمما ئىسلام ئاتالغۇسىدا جامائەت مەسجىدتە ياكى ئۆيدە ياكى ھەرقانداق بىر جايدا توپلىنىپ ناماز ئوقۇغان كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئەرلەر ئۈچۈن تەكىتلىك سۈننەتتۇر. جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى ئۆز ئالدىغا يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 ھەسسە ئارتۇق بولىدىغانلىقىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بايان قىلغان.

ئاياللارنىڭمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشى جائىز بولۇپلا قالماستىن، بەلكى تولىمۇ ياخشىدۇ. ئۇلارمۇ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئەرلەرنىڭ ئېرىشكەن ساۋابىغا ئوخشاش ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

مەسجىدكە بېرىشنىڭ ئەدەپلىرى

مەسجىد ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىبادەتگاھى، تەلىم - تەربىيە ۋە ئۆگىنىش ئورنىدۇر. مەسجىد يەنە مۇسۇلمانلارنىڭ قەلبىدە مۇقەددەس ئورنى ۋە ھۆرمىتى بولغان بىر جاي. شۇڭا مەسجىدلەرگە تاھارەتسىز كىرىشكە بولمايدۇ. ناماز ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كېلىشنىڭ ئەدەپلىرى تۆۋەندىكىلەر:

1. كەمتەرلىك بىلەن ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيىگە كېرىش.

2. مەسجىدكە كىرگەن ھامان ئولتۇرماستىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش. (قايسىبىر مەقسەت بىلەن كىرگەن كىشىمۇ ئوقۇيدۇ).

3. ساۋابنىڭ كۆپرەك بولۇشى ئۈچۈن مەسجىدكە سالماق قەدەم بىلەن بېرىش. چۈنكى مەسجىدكە بېرىش ئۈچۈن ئالغان ھەربىر قەدەمگە ئايرىم ساۋاب يېزىلىدۇ.

4. جامائەت بىلەن ناماز باشلانغىچىلىك قىبلىگە قاراپ ئولتۇرۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ زىكرى بىلەن مەشغۇل بولۇش.

5. ھەر قانداق چوڭ ـ كىچىك گۇناھلار ئۈچۈن تەۋبىنى يېڭىلاش.

6. نامازدا تۇرغاندا سەپنى تۈزەش، بوش ئورۇنلارنى تولدۇرۇش. نامازدا سەپنى تۈزەش ناھايىتى مۇھىمدۇر. بۇ مەسىلە نامازنىڭ دۇرۇس بولۇشىغا ئالاقىدار بولۇپ، بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «سەپلىرىڭلارنى تۈزەڭلار. ھەقىقەتەن سەپنىڭ تۈز بولۇشى نامازنىڭ تولۇق ئادا بولۇشى دېگەنلىكتۇر»[149].

7. نامازغا چىرايلىق كىيىنىپ بېرىش. ئىسلام دىنى گۈزەللىك ۋە پاكىزلىق دىنى بولغانلىقتىن، ئۇ كىشىلەرنى ھەمىشە مەدەنىيەتلىك ۋە پاكىز بولۇشقا چاقىرىدۇ. خۇسۇسەن، مەسجىدكە بارغاندا كىيىملەرنى تۈزەپ، ئالاھىدە گۈزەل يارىشىملىق ھالدا بېرىش ساۋابتۇر. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە مۇنداق دەيدۇ: ﴿**يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ**﴾ يەنى ؛ ئى ئادەم بالىلىرى! ھەر ناماز ۋاقتىدا چىرايلىق كىيىمىڭلارنى كىيىڭلار﴾[150].

(149) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(150) ئەئراف سۈرىسى 31 ـ ئايەت.

جۈمە نامىزى

جۈمە نامىزى - ھەپتىنىڭ جۈمە كۈنىدە پېشىن ۋاقتىدا جامائەت بولۇپ ئوقۇلىدىغان ناماز بولۇپ، كىشىلەر بىر يەرگە توپلىنىپ ئوقۇلىدىغان ناماز بولغانلىقى ئېتىبارى بىلەن «جۈمە ئەسلىسى – جۇمۇئە» يەنى (توپلىنىش، جەم بولۇش) دەپ ئاتالغان.

جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش پەرز ئەيندۇر. جۈمە نامىزى جۈمە كۈنلۈكتىكى پېشىننىڭ ئورنىغا بەلگىلەنگەن پەرز ئەمەس، بەلكى ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل پەرزدۇر. ئەمما جۈمە ئوقۇغان كىشىدىن شۇ كۈننىڭ پېشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ. جۈمە نامىزى پېشىن نامىزىدىن ئەھمىيەتلىك ۋە ساۋابى كۆپتۇر. جۈمە نامىزى ھەر قانداق نامازلاردىن ئۇلۇغ ۋە شەرەپلىكتۇر. جۈمە كۈنىمۇ باشقا كۈنلەردىن ئەلۋەتتە ئۇلۇغ كۈندۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشىگە پەرزدۇر. پەقەت تۆت خىل كىشىلا بۇنىڭدىن مۇستەسنا: بىراۋنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى قۇل، ئايال، بالاغەتكە يەتمىگەن بالا ۋە كېسەل كىشى»[151].

جۈمە كۈنىنىڭ پەزىلىتى

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كۈن چىقىپ، پاتقان كۈنلەرنىڭ ئىچىدە جۈمە كۈنىدىن ئەۋزەل كۈن يوقتۇر. جۈمە كۈنىدە بىر ۋاقىت باركى، مۆئمىن بەندە شۇ ۋاقىتنى تېپىپ ئاللاھ تائالادىن ياخشىلىق تىلەپ دۇئا قىلسا ئاللاھ ئۇنىڭ تىلىكىنى چوقۇم بېرىدۇ، بىرەر نەرسىدىن ئاللاھقا سىغىنىپ پاناھ تىلىسە ئاللاھ ئۇنى چوقۇم ھىمايە قىلىدۇ»[152].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەيدۇ: «جۈمە كۈنى كۈنلەر ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى كۈندۇر. بۇ كۈندە ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغان، بۇ كۈندە ئۇ

(151) ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايىتى، نەيلۇل ئەۋتار 3 – توم 226 - بەت.

(152) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

جەننەتكە كىرگۈزۈلگەن ۋە بۇ كۈندە ئۇ جەننەتتىن چىقىرىلغان. قىيامەت چوقۇم جۈمە كۈنلۈكتە بولىدۇ»[153].

جۈمە نامىزى ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى يۇيۇنۇپ پاكىز بولغان ھالدا جۈمە نامىزىغا كېلىپ، كۈچى يەتكەنچە سۈننەتلەرنى ئوقۇسا، ئاندىن ئىمامنىڭ خۇتبىسىنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىسا، ئاندىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە جۈمەنىڭ پەرزىنى ئوقۇسا، ئۇ كىشىنىڭ ئۆتكەن جۈمە بىلەن بۇ جۈمە ۋە كېلىدىغان جۈمە ئارىلىقىدىكى، يەنە كېيىنكى ئۈچ كۈندىكى گۇناھلىرى ھەم خاتالىقلىرى يوقىقا چىقىرىلىدۇ»[154].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «جۈمە كۈندە دۇئا ئىجابەت بولىدىغان بىر سائەت باركى، مۇسۇلمان كىشى ناماز ئوقۇغان ھالىتىدە شۇ سائەتنى ئۇچرىتىپ ئاللاھتىن ياخشىلىق سوراپ دۇئا قىلسىلا ئاللاھ چوقۇم ئۇنىڭغا سورىغىنىنى بېرىدۇ»[155].

جۈمە كۈندىكى دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت توغرۇلۇق كۆپلىگەن رىۋايەتلەر بار. ئۆلىمالارنىڭ نەزىرىدە بۇ رىۋايەتلەرنىڭ ئەڭ كۈچلۈكرەكى، جۈمە كۈندە دۇئا ئىجابەت بولىدىغان سائەت ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىققان ۋاقتتىن باشلاپ ناماز ئاخىرلاشقانغا قەدەردۇر[156].

جۈمە نامىزى پەرز بولىدىغان كىشىلەر

جۈمە نامىزى تۆۋەندىكى يەتتە شەرت ھازىر بولغان كىشىگە پەرزدۇر:

1. ئەر بولۇش. ئاياللارغا جۈمە نامىزى پەرز ئەمەس. ئەمما ئوقۇسا ساۋابقا ئېرىشىدۇ.

---

(153) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(154) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(155) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(156) الفقه الإسلامي وأدلته 2 - توم 263 - بەت.

2. هۆر بولۇش. ئەسر ياكى سولاقتا بولغانلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

3. سەپەر ئۈستىدە بولماسلىق. يولۇچىلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

4. ئەما (كور) بولماسلىق. كورلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

5. مېيىپ بولماسلىق. جىسمانىي مېيىپ كىشىلەرگە جۈمە پەرز ئەمەس.

6. كېسەل بولماسلىق. ماڭالمايدىغان ئېغىر بىمارلارغا جۈمە پەرز ئەمەس.

7. كۆڭلىدە دۈشمەن ۋەھىمىسى بولماسلىق. جۈمەگە بارسا هاياتى تەھدىتكە ئۇچراش ئېھتىمالى بار كىشىلەرگە جۈمە پەرز ئەمەس.

جۈمە ئوقۇشى پەرز بولمىغان يۇقىرىقى كىشىلەر ئەگەر جۈمە ئوقۇسا، ئۇلاردىن شۇ كۈننىڭ پېشىن نامىزى ساقىت بولىدۇ.

جۈمە نامىزىنىڭ پەرزلىرى

جۈمە نامىزىنىڭ پەرزى ئىككى بولۇپ: بىرى، جۈمەنىڭ ئىككى رەكئەت پەرزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش، ئىككىنچىسى، نامازدىن بۇرۇن خۇتبە(ئىككى خۇتبە) ئوقۇلۇشىدىن ئىبارەتتۇر. خۇتبىنى ئاڭلاش پەرزدۇر.

خۇتبە

خۇتبە - ئاللاھ تائالانى ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇسانا ئېيتىش دېگەنلىكتۇر. چۈنكى «قۇرئان كەرىم»نىڭ ﴿ئاللاھنى ياد ئېتىشكە ئالدىراڭلار﴾ دېگەن ئايىتىدىكى﴿ياد ئېتىش﴾تىن مەقسەت پۈتۈن تەپسىرشۇناس ئالىملارنىڭ

ئىتتىپاقى بىلەن خۇتبىدۇر.

خۇتبىنى ئەرەبچە ئوقۇشقا بولغىنىدەك، ھەر مىللەت ئۆز تىلىدا ئوقۇشمۇ جائىزدۇر. خۇتبىنى ئەرەب تىلىدا ئوقۇش شەرت ئەمەس. ھەمدۇسانا بىلەن دۇرۇدلارنى ئەرەب تىلىدا ئېيتسىمۇ، خۇتبىدىكى ئەمر - مەرۇپ، ۋەز - نەسىھەتلەرنى جامائەتنىڭ چۈشىنىشى ئۈچۈن ھەر مىللەتنىڭ ئۆز تىلىدا سۆزلىشى تولىمۇ زۆرۈردۇر[157].

جۈمە كۈندىكى سۈننەت ئەمەللەر

جۈمە كۈندە ياكى جۈمە ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن قىلىش سۈننەت بولغان ئىشلار تۆۋەندىكىچە:

1. جۈمە نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن غۇسلى قىلىش، ئۆزىگە ھەم كىيىملىرىگە خۇشبۇيلارنى چېچىش ۋە چىرايلىق كىيىنىپ بېرىش.

غۇسلى قىلىش ۋاقتى جۈمە كۈنى سەھەردىن جۈمە ۋاقتىغىچە بولۇپ، غۇسلىنى كېچىكتۈرۈپ، جۈمە نامىزىغا بېرىش ئالدىدا قىلىش ئەۋزەلدۇر. چۈنكى بۇنداق قىلىش يېقىمسىز ھىدلار بىلەن جامائەتنى راھەتسىز قىلماسلىقتىن ئىبارەت غۇسلىنىڭ ئاساسلىق مەقسىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ياخشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «جۈمە نامىزىغا كەلگەن كىشى يۇيۇنۇپ كەلسۇن»[158].

ئەمما خۇشبۇي قوللىنىش ۋە چىرايلىق كىيىنىش توغرۇلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى جۈمە كۈنلۈكتە يۇيۇنۇپ، خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئۆزىگە چاچقان ۋە ئەڭ چىرايلىق كىيىمىنى كىيگەن ھالدا، تەمكىنلىك بىلەن مەسجىدكە كەلسە، ئاندىن سۈننەت نامىزىدىن خالىغانچە ئوقۇسا ۋە ھېچكىمگە ئازار بەرمىسە، ئاندىن ئىمام خۇتبىگە باشلىغاندىن نامازغا تۇرغىچە

(157) فتح القدير 1 – توم 757 – 760 - بەتلەر مراقي الفلاح 87 - بەت.

(158) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

سۆز قىلماي جىم ئولتۇرسا، ئۆتكەن جۈمە بىلەن بۇ جۈمە ۋە كېلىدىغان جۈمە ئارىسىدىكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ»[159].

2. جۈمە كۈنلۈكتە خۇتبىدىن بۇرۇن تۆت رەكئەت، جۈمەنىڭ پەرزىدىن كېيىن تۆت رەكئەت، جەمئى 8 رەكئەت سۈننەت ئوقۇش.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جۈمەدىن ئىلگىرى تۆت رەكئەت سۈننەت ئوقۇيتتى»دېيىلگەن[160].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەر جۈمەدىن كېيىن سۈننەت ئوقۇماقچى بولساڭلار، تۆت رەكئەت ئوقۇڭلار»[161].

جۈمەدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان سۈننەتنىڭ ئېزى ئىككى رەكئەت، كۆپى ئالتە رەكئەتتۇر. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان.

3. جۈمە كۈنلۈكتە كەھف سۈرىسىنى ئوقۇش.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «جۈمە كېچىسىدە(ياكى كۈندۈزىدە) كەھف سۈرىسىنى ئوقۇغان كىشىگە ئۆزى بىلەن ھەرەم ئارىسىدا بىر نۇر بېرىلىدۇ»[162].

4. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆپلەپ دۇرۇد ئېيتىش.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنىڭ ئەڭ ئەۋزەل كۈنۈڭلار جۈمە كۈنىدۇر. بۇ كۈندە ماڭا كۆپلەپ دۇرۇد ئېيتىڭلار، ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئېيتقان دۇرۇدلىرىڭلار ماڭا كۆرسىتىلىپ تۇرىدۇ»[163].

(159) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.
(160) ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايىتى.
(161) ئىمام مۇسلىم، ئىمام ئەھمەد، ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.
(162) دارمىي ۋە بەيھەقىي رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس.
(163) ئىمام ئەبۇداۋۇد ۋە باشقىلار رىۋايىتى، «سەھىھ»دەپ باھالانغان ھەدىس.

جىنازە نامىزى(مېيت نامىزى)

جىنازە نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيتى

جىنازە نامىزى ئۆرە تۇرۇپ تۆۋەندىكىدەك ئوقۇلىدۇ: ئالدى بىلەن «ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن ئىقتىدا قىلدىم ھازىر ئىمامغا، شۇ مەرھۇمنىڭ جىنازە نامىزىنى ئوقۇشقا»دەپ نىيەت قىلىنىدۇ. ئاندىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە ﴿الله أكبر﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ بىرىنچى تەكبىر ئېيتىلىدۇ. قوللار خۇددى باشقا نامازلاردىكىدەك ئىككى قولاقنىڭ يۇمشىقىغا قەدەر كۆتۈرىلىدۇ. ئاندىن كىندىكنىڭ ئاستىدا تۇتۇلىدۇ ۋە «سانا» ئوقۇلىدۇ. سانا ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمام بىلەن بىرلىكتە قوللارنى قۇلاقلارغا ئاپارماستىن، ئىككىنچى تەكبىر ئېيتىلىدۇ ۋە «ئاللاھۇممە سەللى ۋە بارىك»دۇرۇدلىرى ئوقۇلىدۇ. ئاندىن يەنە ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئىككىنچى تەكبىردىكىدەك ئۈچىنچى تەكبىر ئېيتىلىپ مېيتقا دۇئا قىلىنىدۇ. ئاندىن تۆتىنچى تەكبىردىن كېيىن ئىمام بىلەن بىرلىكتە ئىككى تەرەپكە سالام بېرىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ناماز ئاخىرلىشىدۇ.

ئەگەر ئىمام خاتالىشىپ بەشىنچى تەكبىرنى ئېيتسا، جامائەت ئېيتمايدۇ، بەلكى ئىمامنىڭ سالام بېرىشىنى كۈتىدۇ.

جىنازە نامىزى ئۈچۈن مۇئەييەن بىر دۇئانى ئوقۇش شەرت ئەمەس. ھەركىم ئۆز تىلىدا، ئۆزىنىڭ بىلگىنىچە دۇئا قىلسا بولىدۇ. جىنازە نامىزىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوقۇغان تۆۋەندىكى دۇئالاردىن قايسىبىرىنى ئوقۇش ئەۋزەلدۇر:

1. {اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ. وَاعْفُ عَنْهُ. وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ. وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ. وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ. وَأَبْدِلْهُ دَاراً خَيْراً مِنْ دَارِهِ. وَأَهْلًا خَيْراً مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجاً خَيْراً مِنْ زَوْجِهِ. وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ}.

يەنى «ئى ئاللاھ! ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن، ئۇنىڭغا رەھىم قىلغىن، ئۇنىڭغا ئامانلىق ئاتا قىلغىن، ئۇنى كەچۈرگىن، ئۇنىڭ قارارگاھىنى ياخشى قىلغىن، قەبرىسىنى كەڭ قىلغىن، ئاق كىيىمنى كىرلەردىن پاكلىغىنىڭدەك، ئۇنى سۇ، قار

ۋە مۇز بىلەن يۇيۇپ، خاتالىقلىرىدىن پاكلىغىن. ئۇنىڭغا دۇنيادىكى ئۆيىدىن ياخشىراق قارار گاھ، ئائىلىسىدىن ياخشىراق ئائىلە ۋە جۈپتىدىن ياخشىراق جۈپ ئاتا قىلغىن. ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزگىن، ئۇنى قەبرە ۋە دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن»[164].

2. {اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وشَاهِدِنَا وغَائِبِنَا، وصَغِيْرِنَا وَكَبِيْرِنَا، وذَكَرِنَا وأُنْثَانَا، اَللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفِّهِ عَلَى الْإِيْمَانِ}.

يەنى «ئى ئاللاھ! بىزنىڭ تىرىكلىرىمىزگە، ئۆلۈكلىرىمىزگە، بۇ نامازغا كەلگەن ۋە كەلمىگەن پۈتۈن دىنداشلىرىمىزغا، كىچىكلىرىمىزگە، چوڭلىرىمىزغا، ئەرلىرىمىزگە، ئاياللىرىمىزغا مەغپىرەت قىلغىن. ئى ئاللاھ! بىزدىن كىمنىكى ھايات قالدۇرساڭ ئۇنى ئىسلام بىلەن ياشاتقىن، بىزدىن كىمنىكى ۋاپات قىلدۇرساڭ ئۇنى ئىمان بىلەن ۋاپات قىلدۇرغىن»[165].

يۇقىرىقى دۇئالارنىڭ ئەرەبچە تېكىستىنى بىلمىگەنلەر ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنى ئوقۇسىمۇ كۇپايە قىلىدۇ.

يۇقىرىقى دۇئالارنى بىلمىگەنلەر مۇنۇ دۇئالارنى ئوقۇسىمۇ بولىدۇ: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾ يەنى «ئى ئاللاھ! بىزگە دۇنيادا ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، ئاخىرەتتىمۇ ياخشىلىق ئاتا قىلغىن، بىزنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلىغىن»

نارىسىدە باللار بىلەن سارائىلار ئۈچۈن مەغپىرەت تىلەشكە ھاجەت يوقتۇر. چۈنكى بۇلار گۇناھسىزلاردۇر.

جىنازىلەرنى بىرلەشتۈرۈش مەسىلىسى

بىردىن ئارتۇق جىنازە ھازىر بولغاندا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە بىرلا قېتىم جىنازە ئوقۇشنىڭ دۇرۇسلىقىدا، ئەمما ھەربىر جىنازىغا ئايرىم – ئايرىم ناماز ئوقۇشنىڭ، شۇنداقلا، ئەۋزەل كىشىنىڭ نامىزىنى ئاۋۋال ئوقۇش تەرتىپى بويىچە ئىش

(164) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.
(165) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

كۆرۈشنىڭ ئەۋزەللىكىدە پۈتۈن فىقھشۇناسلار ۋە مەزھەپ پېشۋالىرى بىردەك ئىتتىپاقتۇر. چۈنكى كۆپ جىنازىلەرنىڭ نامازلىرىنى ئايرىم – ئايرىم ئوقۇش ساۋابىنىڭ كۆپ بولۇشى ۋە نامازنىڭ قوبۇل بولۇشى ئۈچۈن ياخشىدۇر.

كۆپ جىنازە ھازىر بولغاندا، جىنازىلار توغرىسىغا تىزىلىدۇ، ئىمام ئەڭ ئەۋزەل جىنازىنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرۇپ نامازنى باشلىسىمۇ ياكى جىنازىلەرنى قىبلىگە قارىتىپ ئۇزۇنىسىغا تىزىپ، ئىمام ھەر بىرىنىڭ كۆكسىگە ئۇدۇللىنىپ تۇرۇپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئىمامنىڭ ئالدىغا، ئاۋۋال ئەرلەرنىڭ جىنازىسى، ئاندىن باللارنىڭ، ئاندىن ئاياللارنىڭ جىنازىسى تىزىلىدۇ[166].

جىنازە نامىزى قاچان ئوقۇلىدۇ؟

جىنازا نامىزىنى ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنمىغان ۋاقىتلارنىڭ سىرتىدا قايسىبىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ.

ناماز ئوقۇش مەكرۇھ سانالغان بەش ۋاقىتتا جىنازە نامىزى ئوقۇش مەكرۇھ تەھرىمىدۇر. بۇ ۋاقىتلار:

1. كۈن چىقىۋاتقان ۋاقىت.

2. بامدات نامىزىدىن كېيىن كۈن چىقىپ بولغىچىلىك ئارىلىقتىكى ۋاقىت.

3. كۈن ئاسماننىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەن چۈش ۋاقتى.

4. ئەسىر نامىزىدىن كېيىن كۈن پاتقىچىلىك بولغان ئارىلىقتىكى ۋاقىت.

5. كۈن پېتىۋاتقان ۋاقىت.

يۇقىرىقى بەش ۋاقىتتىن باشقا قانداقلا ۋاقىتتا جىنازە نامىزى ئوقۇشقا بولىدۇ[167].

---

(166) الدر المختار 1 - توم 821 - 822 - بەت، مراقي الفلاح 99 - بەت.
(167) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 136 - بەت.

جىنازە نامىزى نەدە ئوقۇلىدۇ؟

جىنازە نامىزى كەڭرى مەيدانلاردا ئوقۇلىدۇ. جىنازە نامىزىنى مەسجىدنىڭ ئىچىدە ئوقۇش مەكرۇھتۇر. شۇنداقلا جىنازە نامىزىنى قەبرىستانلىقلاردا ئوقۇشمۇ مەكرۇھتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قەبرىستانلىق بىلەن مۇنچىدىن باشقا زېمىننىڭ ھەممە يېرى مەسجىدتۇر(يەنى ناماز ئوقۇشقا سالاھىيەتلىكتۇر)»[168].

بۇ ھەدىس، ھەر قانداق نامازنى قەبرىستانلىقتا ۋە مۇنچىدا ئوقۇشنىڭ جائىز ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشنىڭ ھۆكمى

قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئەرلەر ئۈچۈن مۇستەھەب ئىكەنلىكىدە پۈتۈن مەزھەپلەر بىردەك ئىتتىپاقتۇر. ئەمما ئاياللارنىڭ قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش مەسىلىسىدە مەزھەپلەر ئىختىلاپلاشقان. ھەنەفىي مەزھىپى (بىزنىڭ مەزھىپىمىز)گە كۆرە، قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىش ئەر ۋە ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن ئوخشاشلا مۇستەھەبتۇر.

قۇرئان ئوقۇپ ساۋابىنى مېيىتقا ئاتاش

قۇرئان ئوقۇپ، سەدىقە بېرىپ، ئۇنىڭ ساۋابىنى مېيىتقا ئاتاش، مېيىتنىڭ گۇناھلىرى ئۈچۈن ئاللاھ تائالادىن مەغپىرەت تىلەش ۋە ۋاكالەت بىلەن قىلغىلى بولىدىغان زاكاتقا ئوخشاش ئىقتىسادىي ئىبادەتلەرنى، ھەجگە ئوخشاش جىسمانىي ۋە ئىقتىسادىي ئىبادەتلەرنى مېيىت ئۈچۈن ئورۇنلاپ قويۇشنىڭ جائىزلىقى ۋە بۇ ئەمەللەردىن مېيىتنىڭ مەنپەئەت ئالالايدىغانلىقىغا ئىسلام ئۆلىمالىرى بىرلىككە كەلگەن.

---

(168) ئىمام تىرمىزى، ئىمام ئەبۇداۋۇد، ئىمام ئىبنى ھىببان رىۋايىتى.

يولۇچى نامىزى

شەرىئەتتە يولۇچىلىق بەلگىلىك بىر مۇساپىگە بېرىشنى كۆرسىتىدۇ. 15 كۈندىن ئاز تۇرۇش نىيىتى بىلەن 85 كىلومېتىرلىق بىر مۇساپىنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان كىشى يۇرتىنىڭ ئاخىرقى مەنزىللىرىدىن ئايرىلغاندىن باشلاپ يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. 85 كىلومېتىرلىق بۇ مۇساپىنى مەيلى ئايروپىلان بىلەن، مەيلى پويىز بىلەن، مەيلى باشقا قاتناش قوراللىرى بىلەن، مەيلى پىيادە باسسۇن، ھەرھالەتتە بۇ سەپەر يولۇچىلىق ھېسابلىنىدۇ.

فىقھشۇناسلار بۇ مۇساپىنى پىيادە نورمال يۈرۈشتە ئەڭ ئاز ئۈچ كۈنلۈك يول بولۇپ، 18سائەتلىك مۇساپە دەپ بېكىتكەن. سەپەردە كېچە - كۈندۈز داۋاملىق يول مېڭىلمايدۇ. دەم ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بىر كۈنلۈك نورمال يۈرۈشنى ئالتە سائەت (پىيادە ياكى تۆگىنىڭ نورمال يۈرۈشى) دەپ بېكىتكەن.

سەپەردە يولۇچىلار بەزى قىيىنچىلىقلارغا ئۇچرايدۇ. شۇڭا دىنىمىز يولۇچىلار ھەققىدە بەزى ئوڭايلىقلارنى كۆرسەتكەن. يولۇچى بارىدىغان يېرىدە 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك تۇرۇشنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان بولسا، ئۇ، پەقەت يول ئۈستىدىلا يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. بارغان يېرىدە مۇقىم (يولۇچىنىڭ ئەكسى) ھېسابلىنىدۇ. يولۇچى بارىدىغان يېرىدە 15 كۈندىن ئاز تۇرۇشنى نىيەت قىلىپ بارغان بولسا، ئۇ يول ئۈستىدە ۋە بارغان يېرىدىمۇ مۇساپىر ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر ئۇ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ تۇرۇشنى نىيەت قىلماستىن، بەلكى ئىشىم تۈگىگەندىن كېيىن قايتىمەن دېگەن نىيەت بىلەن بېرىپ، بارغان يېرىدىمۇ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ تۇرۇشنى نىيەت قىلماستىن، 15 كۈندىن ئارتۇق، ھەتتا ئايلار، يىللارچە تۇرۇپ قالسىمۇ ئۇ، يەنىلا يولۇچىدۇر. بۇنىڭغا بىنائەن شەرىئەتنىڭ يولۇچىلارغا كۆرسەتكەن ئوڭايلىقلىرىدىن پايدىلىنالايدۇ.

يولۇچىلارغا ئائىت ھۆكۈملەر

شەرئەتنىڭ يولۇچىلارغا كۆرسەتكەن ئوڭايلىقلىرى تۆۋەندىكىچە:

1. يولۇچىلار تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى قەسر قىلىپ (ئىككى رەكئەتكە قىسقارتىپ) ئوقۇيدۇ. ئەمما ئىككى رەكئەتلىك، ئۈچ رەكئەتلىك پەرزلەر قىسقارتىلمايدۇ، بەلكى تولۇق ئوقۇلىدۇ.

2. يولۇچىلار بەش ۋاخ نامازنىڭ سۈننەتلىرىدىن پېشىن، شام ۋە خۇپتەن نامازلىرىنىڭ سۈننەتلىرىنى ئوقۇمايدۇ. ئەمما ۋىتىر نامىزى، بامداتنىڭ سۈننىتى، تەھەججۇد نامىزى، چاشگاھ نامىزى، تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى قاتارلىقلارنى ئوقۇيدۇ.

3. يولۇچىلار ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ بىر ۋاقىتتا ئوقۇسا بولىدۇ. («نامازلارنى جەمئى قىلىش» دېگەن ماۋزۇدا تەپسىلى سۆزلەندى).

4. يولۇچىلار تاھارەت بىلەن كىيىلگەن(مەسھى قىلىشقا سالاھىيەتلىك) ئاياغلارنىڭ ۋە پايپاقلارنىڭ ئۈستىگە ئۈچ كېچە - كۈندۈز مەسھى قىلسا بولىدۇ. («ئاياغلارغا مەسھى قىلىش»دېگەن ماۋزۇدا تەپسىلي سۆزلەندى).

5. يولۇچىلار رامىزاندا خالىسا روزا تۇتىدۇ، خالىسا تۇتمايدۇ. يولۇچىلىقى تاماملانغاندىن كېيىن قازاسىنى تۇتىدۇ. ئەمما رامىزاندا قىينىلىپ قالمىسا تۇتقىنى ئەۋزەلدۇر.

6. يولۇچىلىق مۇددىتى ؛ كىشى ئۆز مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى مەنزىلىدىن ئايرىلغاندىن باشلاپ تاكى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ كەلگەنگە قەدەردۇر. ئۆز يۇرتىغا ياكى تۇغۇلغان يۇرتى بولمىسىمۇ، ئولتۇراقلىشىپ قالغان يەردىكى ئائىلىسىگە قايتىپ كېلىشى بىلەن، ئۇنىڭ يولۇچىلىق مۇددىتى تۈگىگەن بولىدۇ ۋە نامازلارنى

قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇشقا باشلايدۇ.

7. سەپەردە نامازنى قازا قىلغان كىشى يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن، ئۇنى سەپەردىكى بويىچە قەسر قىلىپ(تۆت رەكئەتلىك پەرز نامازلارنى ئىككى رەكئەت قىلىپ)ئوقۇيدۇ. مۇقىملىق ھالىتىدە قازا قىلغان نامازلارنى سەپەردە ئادا قىلماقچى بولسا، تۆت رەكئەتنى تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ. شۇنىڭدەك، ئولتۇراقلىشىپ قالغان يۇرتتىن تۇغۇلغان يۇرتىدىكى ئائىلىسىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارغان كىشىمۇ نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇيدۇ. چۈنكى، مۇنداق كىشى ئۈچۈن ئولتۇراقلىشىپ قالغان يۇرتى بىلەن تۇغۇلغان يۇرتى (ئەگەر ئۇنىڭدا ئايالى ياكى بالىلىرى قالغان بولسا) ئۆز يۇرتى سانىلىدۇ. ئەگەر بىراۋ تۇغۇلغان يۇرتىدىن ئائىلىسىنى ئېلىپ پۈتۈنلەي كۆچۈپ باشقا يۇرتقا كەتكەن بولۇپ، كېيىن ئۆز يۇرتىنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارسا، بارغان يېرىدە يولۇچى ھېسابلىنىدۇ ۋە نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇيدۇ.

8. يولۇچى مۇقىم(يولۇچى بولمىغان) ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ناماز ئوقۇسا، تۆت رەكئەتنى تولۇق ئوقۇيدۇ. ئارتۇق ئوقۇغان كېيىنكى ئىككى رەكئەت ناماز نەپلە نامىزى بولۇپ قوبۇل قىلىنىدۇ.

يولۇچى مۇقىمغا پەقەت شۇ نامازنىڭ ۋاقتىدىلا ئىقتىدا قىلالايدۇ. ۋاقتى ئۆتۈپ كېتىپ قازاسىنى ئوقۇماقچى بولغان نامازدا مۇقىمغا ئىقتىدا قىلمايدۇ. چۈنكى بۇ ۋاقىتتا، يولۇچىنىڭ قەسر قىلىپ ئىككى رەكئەتلا ئوقۇشى زىممىسىگە تەيىنلىنىپ بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئوقۇمايدۇ.

9. يولۇچى مۇقىملارغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇماقچى بولسا، نامازغا تۇرۇشتىن ئاۋۋال جامائەتلەرگە ئۆزىنىڭ يولۇچى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ قويۇشى ياكى سالامدىن كېيىن«مەن يولۇچىمەن، نامىزىڭلارنى تولۇقلىۋېلىڭلار»دەپ قويۇشى ياخشىدۇر. يولۇچى ئىمام ئىككى رەكئەتتىن كېيىن سالام بەرگەندە، جامائەت سالام بەرمەستىن ئورنىدىن تۇرۇپ، قالغان ئىككى رەكئەتنى ئۆز - ئالدىغا تاماملاپ ئاندىن سالام بېرىدۇ.

10. يولۇچى بىرەر ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ بولغاندىن كېيىن، سەپەرگە

ئاتلىنىپ، بۇ نامازنى يول ئۈستىدە ئوقۇماقچى بولسا، قەسر قىلماستىن، تۆت رەكئەت قىلىپ تولۇق ئوقۇيدۇ. چۈنكى بۇ ناماز ئۇنىڭ مۇقىملىق ھالىتىدە ئۇنىڭ زىممىسىگە تۆت رەكئەت بولۇپ تەيىنلىنىپ بولغان بولىدۇ[169].

مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق، يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكمىگە كىرىشى

مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق ھۆكمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى

مۇقىمنىڭ يولۇچىلىق ھۆكمىگە كىرىپ نامازلارنى قەسر قىلىپ ئوقۇشقا سالاھىيەتلىك بولۇشىنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىچە:

1. سەپەرنى نىيەت قىلىش. سەپەر مەيلى ئىبادەت ئۈچۈن بولسۇن، مەيلىساياھەت ياكى تىجارەت ئۈچۈن بولسۇن، مەيلى گۇناھ ئىشلەش ئۈچۈن بولسۇن پەرقى يوقتۇر.

2. يولغا چىقىپ مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى مەنزىللىرىدىن ئايرىلىشى. يولغا چىقماستىن، سەپەرنى نىيەت قىلغان كىشى يولغا چىقمىغىچە شەرئىيەتنىڭ كەڭچىلىكلىرىدىن بەھرىمەن بولالايدىغان يولۇچى بولۇپ ھېسابلانمايدۇ.

3. سەپەر مۇساپىسىنىڭ نورمال پىيادە يۈرۈش ياكى تۆگىنىڭ يۈرۈشى بويىچە، يىلنىڭ قىسقا كۈنلىرىدىكى ئۈچ كېچە – كۈندۈزلۈك مۇساپىدىن كەم بولماسلىقى (زامانىمىزدا 85 كىلومېتىرلىق مۇساپە) شەرتتۇر[170].

يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكمىگە كىرىشىنىڭ شەرتلىرى

يولۇچىنىڭ مۇقىملىق ھۆكمىگە كىرىپ نامازلارنى قەسر قىلماستىن تولۇق ئوقۇش سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇشىنىڭ شەرتلىرى مۇنۇلار:

1. بارغان يېرىدە تۇرۇشنى نىيەت قىلىشى.

---

(169) تحفة الفقهاء 53 - بەت، مراقي الفلاح 72 - بەت، الدر المختار 1 - توم 740 - بەت، فتح القدير 1_ توم 399 - بەت.

(170) الدر المختار1 – 723 - بەت، مراقي الفلاح 71 - بەت.

2. بارغان يېرىدە تۇرۇش مۇددىتىنى (يەنى 15 كۈندىن كۆپرەك تۇرۇشنى) نىيەت قىلىشى. يولۇچى مۇقىملىقنى نىيەت قىلىش(تۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈتۈش) بىلەنلا مۇقىملىق ھۆكمىگە كىرىدۇ، شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ نامازلارنى تولۇق ئوقۇيدۇ. ئەمما 15 كۈن تۇرۇش بىرلا شەھەرگە مەخسۇس بولماستىن ئىككى ياكى ئۈنىڭدىن كۆپ شەھەرلەردە تۇرىدىغان بولسا، بۇ ۋاقىتتا مۇقىم ھېسابلانمايدۇ. مەسىلەن: ئۈرۈمچىدىن 15 كۈنلۈك سەپەرنى نىيەت قىلىپ يولغا چىققان يولۇچى تۇرماقچى بولۇپ نىيەت قىلغان 15 كۈننىڭ يېرىمىنى خوتەندە، قالغان يېرىمىنى قەشقەردە ئۆتكۈزمەكچى بولسا، ئۇ، مۇقىم ئەمەس، بەلكى يولۇچى ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى يولۇچىنىڭ 15 كۈن ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ۋاقىت تۇرۇشى بىر شەھەرگىلا مەخسۇس بولغاندا، ئاندىن مۇقىم ھۆكمىنى ئالالايدۇ.

3. تۇرماقچى بولغان يېرىنىڭ مۇقىم بولۇپ، تۇرۇش ئۈچۈن سالاھىيەتلىك بولۇشى شەرتتۇر. مەسىلەن: بىراۋ سەپەرگە ئاتلىنىپ ئۆيىدىن چىقىپ، مەھەللىسىنىڭ ئاخىرقى قاتناش بېكەتلىرىنىڭ بىرىدە ياكى يول ئۈستىدىكى بېكەتلەردە قاتناش كۈتۈپ ياكى باشقا ئېھتىياجلىرى سەۋەبلىك ۋاقىتلىق تۇرۇپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ بۇ تۇرۇشى يولۇچىلىق ھېسابلىنىدۇ. بۇنىڭغا بىنائەن، كۈتۈش جەريانىدا ۋاقتى كىرگەن نامازلارنى قەسرى قىلىپ ئوقۇيدۇ[171].

(171) تحفة الفقهاء 52 ـ بەت.

ھېيت نامازلىرى

ھېيت سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى: قايتىش ۋە قايتىلىنىش دېگەنلىك بولۇپ، ئىسلام ئاتالغۇسىدا– ئاللاھ تائالانىڭ بەندىلىرىگە ھەر يىلى خوشاللىقنى قايتىلاپ بېرىشى دېگەنلىكتۇر.

بىر يىل ئىچىدە مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئىككى ھېيت بولۇپ، بىرى روزا ھېيتى، يەنە بىرى قۇربان ھېيتىدۇر. ھەر ئىككى ھېيتتا ئىككى رەكئەت ھېيت نامىزى ئوقۇش ۋاجىپتۇر.

ھېيت نامازلىرى كىملەرگە ۋاجىپ بولىدۇ؟

ئىككى ھېيت نامازلىرى جۈمە نامىزى پەرز بولغان كىشىلەرگە ۋاجىپتۇر، يەنى ئىككى ھېيت نامازلىرىنى ئوقۇشقا بۇيرۇلۇشنىڭ شەرتلىرى، (خۇددى جۈمە نامىزىغا ئوخشاش) ئەر بولۇش، ئەركىن بولۇش، مۇقىم بولۇش، ئەما بولماسلىق، مېيىپ بولماسلىق، كېسەل بولماسلىق، دۈشمەن ۋەھىمىسىدىن ئەمىن بولۇش قاتارلىقلاردۇر.

ھېيت نامازلىرىنىڭ دۇرۇس بولۇشىنىڭ شەرتلىرى

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاجىپ بولۇشى ۋە دۇرۇس ئادا تېپىشىنىڭ شەرتلىرى جۈمە نامىزىنىڭ پەرز بولۇشىنىڭ ۋە ئادا تېپىشىنىڭ شەرتلىرىنىڭ ئۆزىدۇر، يەنى ئىسلام دۆلىتىنىڭ دۆلەت باشلىقى تەرىپىدىن ھېيت نامىزىنى ئوقۇشقا رۇخسەت قىلىنىشى، ھېيت نامىزى ئوقۇيدىغان جاينىڭ چوڭ جامى بولۇشى، ئىمامدىن باشقا ئۈچ نەپەر جامائەتنىڭ ھازىر بولۇشى، ھېيت ناماز ئوقۇيدىغان جاينىڭ ھەركىمگە ئوچۇق جاي بولۇشى ۋە باشقىلار. بىراق جۈمە نامىزدا خۇتبە ئوقۇش پەرز، ئىككى ھېيت نامازلىرىدا خۇتبە ئوقۇش سۈننەتتۇر[172].

---

(172) بدائع الصنائع 1 - توم 275 - بەت.

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى

ھېيت نامازلىرىنىڭ ۋاقتى كۈن تولۇق چىقىپ بولۇپ تەخمىنەن 30 مىنۇتتىن كېيىن باشلىنىپ، پېشىن ۋاقتى كىرىشتىن ئالدىنقى ۋاقىتلارغىچە داۋاملىشىدۇ.

ھېيت نامازلىرى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى كۈن چىقىپ تەخمىنەت 30 مىنۇتتىن كېيىن ئوقۇلىدۇ. كۈن تولۇق چىقىپ بولۇشتىن بۇرۇن ئوقۇغان ھېيت نامىزى ئادا تاپمايدۇ، بەلكى ئۇ نەپلە نامىزى ھېسابلىنىدۇ. نامازدىن كېيىن خۇتبە ئوقۇلىدۇ. خۇتبىنى ئاڭلاش سۈننەتتۇر. ھېيت نامازلىرى چوڭ مەيدانلاردا ئوقۇلىدۇ. كىچىك مەسجىدلەردە ئوقۇش مەكرۇھتۇر[173].

روزا ھېيت نامىزىنى ئۆزرە سەۋەبلىك بىرىنچى كۈنى ئوقۇيالمىغان كىشى ئىككىنچى كۈنى ئوقۇسا بولىدۇ. ئەگەر ئۆزرە سەۋەبلىك تەرك ئەتكەن بولسا، بۇ ناماز ئۇنىڭدىن ساقىتتۇر. ئەمما قۇربان ھېيت نامىزىنى بىرىنچى كۈنى ئوقۇيالمىغانلار ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى كۈنلىرىمۇ ئوقۇسا بولىدۇ. قۇربان ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنىدىن كېيىن، مەيلى ئۆزرە داۋاملاشسۇن ياكى تۈگىگەن بولسۇن، ھېيت نامىزى ئوقۇلمايدۇ. چۈنكى قۇربان ھېيت نامىزى قۇربانلىق كۈنلىرىدىلا ئوقۇلىدۇ. قۇربانلىق كۈنلىرى قۇربان ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنىدىن ئۈچىنچى كۈنى ئەسىر ۋاقتىغىچىدۇر.

ھېيت نامازلىرىدا سۈننەت بولغان ئىشلار

1. روزا ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن بىر نەرسە يېيىش.

2. قۇربان ھېيت نامىزىغا بېرىشتىن بۇرۇن يېمەسلىك.

3. ھەر ئىككى ھېيت نامىزىغا يۇيۇنۇپ، ئېسىل كىيىنىپ بېرىش.

4. ھەر ئىككى ھېيتتا سەدىقىنى كۆپ بېرىش.

5 . ھەر ئىككى ھېيت نامىزىغا بېرىشتا، يولدا تەكبىر ئېيتىپ بېرىش.

---

(173) مراقي الفلاح 90 - بەت، الدر المختار 1- توم 779 - بەت.

ئىككى ھېيت نامىزىدىن بۇرۇن مەيلى ئۆيدە ياكى مەسجىدتە نەپلە نامىزى ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما ھېيت نامىزىدىن كېيىن ئۆيگە قايتىپ بىرىپ نەپلە ناماز ئوقۇسا جائىزدۇر.

ھېيت نامازلىرىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيتى

ئىككى رەكئەتتىن ئىبارەت ھېيت نامازلىرىنىڭ بىرىنچى رەكئىتىدە سانا ﴿**سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ**﴾ (سۇبھانەكەللاھۇممە)دىن كېيىن، ئىمام جاراڭلىق ئاۋازدا ئۈچ قېتىم ﴿**الله أكبر**﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىدۇ. جامائەتمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ ھەربىر تەكبىردە قوللىرىنى قۇلاقلىرىغا كۆتۈرۈپ تەكبىر ئېيتىدۇ ۋە تەكبىردىن كېيىن قوللىرىنى ئىككى يان تەرىپىگە چۈشۈرىدۇ. پەقەت ئۈچىنچى تەكبىردىن كېيىن قوللار يان تەرەپكە چۈشۈرۈلمەستىن، كىندىكنىڭ ئۈستىگە قويىلىدۇ. ئاندىن ئىمام فاتىھە سۈرىسى يەنە بىر سۈرە ئوقۇپ تەكبىر بىلەن رۇكۇغا ئېگىلگەندە، جامائەتمۇ بىرگە رۇكۇ قىلىدۇ ۋە بىرگە سەجدىلەرنى قىلىپ بولۇپ، ئىككىنچى رەكئەتكە تۇرۇشىدۇ. ئىككىنچى رەكئەتتە ئىمام قىرائەت(فاتىھە بىلەن يەنە بىر سۈرە)نى ئوقۇپ بولۇپ، رۇكۇغا ئېگىلىشتىن ئاۋۋال يەنە ئۈچ قېتىم ﴿**الله أكبر**﴾ (ئاللاھۇ ئەكبەر) دەپ تەكبىر ئېيتىدۇ. جامائەتمۇ ئىمامغا ئەگىشىپ ئۈچ تەكبىرنى خۇددى ئالدىنقى رەكئەتتىكىدەك ئېيتىدۇ. ھەر قېتىمدا قوللار قۇلاقلارغا كۆتۈرۈلىدۇ، ئاندىن ئىككى يان تەرەپكە چۈشۈرۈلىدۇ. ئاندىن ئىمام يەنە بىر تەكبىر بىلەن رۇكۇغا ئېگىلىدۇ. جامائەتمۇ بىرلىكتە رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى تاماملاپ ئولتۇرىدۇ. ئاندىن «تەھىيات»، «سەللى»، «بارىك» ۋە «رەببەنا»لارنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، ئىمام ئىككى تەرەپكە سالام بېرىدۇ. جامائەتمۇ بىرگە سالام بېرىدۇ ۋە نامازدىن چىقىدۇ. نامازدىن كېيىن ئىمام خۇتبە ئوقۇيدۇ. خۇتبە ئىككى قېتىم ئوقۇلىدۇ. بىرىنچى خۇتبىدىن ئىككىنچى خۇتبىنى بىر ئاز تۆۋەنرەك ئاۋازدا ئوقۇيدۇ.

ھېيت نامازلىرىنىڭ ھەربىر رەكئىتىدە، نامازنىڭ ئەسلى تەكبىرلىرىدىن ئارتۇق ئېيتىلىدىغان ئالتە تەكبىر «تەكبىرى زەۋائىد» (ئارتۇق تەكبىرلەر) دەپ ئاتىلىدۇ. چۈنكى بۇ ئالتە تەكبىر نامازنىڭ تەكبىر تەھرىمى، رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە بېرىش ھەم تۇرۇش تەكبىرلىرىدىن ئىبارەت ئەسلى تەكبىرلىرىدىن ئارتۇق تەكبىرلەردۇر.

ھېيت نامازلىرىدىكى ئارتۇق تەكبىرلەر توغۇرلۇق مەسىلىلەر

1. ھېيت نامىزى باشلىنىپ بولغاندىن كېيىن، نامازغا كىرگەن كىشى، ئەگەر ئىمام ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىشتىن بۇرۇن ئىقتىدا قىلىۋالغان بولسا، ئىمام بىلەن بىرلىكتە نامازغا داۋاملىشىدۇ.

2. ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرىنى ئېيتىپ بولۇپ، قىرائەتنى باشلىغاندىن كېيىن، نامازغا كىرمەكچى بولغان كىشى، ئەگەر رۇكۇغا ئۈلگۈرەلىشىگە ئىشەنچىسى بولسا، تەكبىر تەھرىمىنى ئېيتىپ بولۇپلا ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىدۇ، ئاندىن ئىمامنىڭ قىرائىتىگە قۇلاق سالىدۇ.

3. ئىمام بىرىنچى رەكئەتنىڭ رۇكۇسىغا بارغان ۋاقىتتا نامازغا كىرگەن كىشى، ئەگەر رۇكۇغا ئۈلگۈرەلمەسلىكىدىن قورقسا، تەكبىر تەھرىمىنى ئېيتىپ بولۇپ، رۇكۇ قىلىدۇ ۋە ئارتۇق تەكبىرلەرنى رۇكۇدا ئۆز ئالدىغا ئېيتىدۇ. رۇكۇدا تەسبىھلەر بىلەن ئارتۇق تەكبىرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئوقۇپ بولالماسلىقىدىن قورققان كىشى تەسبىھلەرنى ئېيتماستىن، ئارتۇق تەكبىرلەرنىلا ئېيتىدۇ. چۈنكى ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىش ۋاجىپ، تەسبىھلەرنى ئېيتىش سۈننەتتۇر. چۈنكى ۋاجىپنى ئادا قىلىش سۈننەتنى ئورۇنداشتىن زۆرۈردۇر.

4. ئىمام رۇكۇدىن بېشىنى كۆتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن نامازغا كىرگەن كىشىدىن شۇ رەكئەتنىڭ ئارتۇق تەكبىرلىرى ساقىت بولىدۇ.

5. ئىمام ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىشنى ئۇنتۇپ قالسا، جامائەت ئېيتىۋېرىدۇ. چۈنكى بۇ ئارتۇق تەكبىرلەرنى ئېيتىش نامازنىڭ پائالىيەتلىرىدىن ئەمەس، بەلكى مۇستەقىل ئىبادەتتۇر.

تەشرىق تەكبىرلىرى

تەشرىق تەكبىرلىرى ؛ قۇربان ھېيتىنىڭ ئەرەفە(ھاجىلار ئەرەفاتتا بولغان، ئەتە ھېيت دېگەن) كۈنى بامدات نامىزىدىن باشلاپ ھېيتىنىڭ 4 - كۈنى ئەسىر نامىزىغىچىلىك جەمى 23 ۋاخ نامازنىڭ پەرزىدىن كېيىن ئوقۇلىدىغان تەكبىرلەردۇر. بۇ تەكبىرلەرنى ئوقۇش ھەر قانداق مۇسۇلمان، ئاقىل، بالىغ ئەرلەر ئۈچۈن ۋاجىپتۇر.

تەشرىق تەكبىرلىرىنى ھەر پەرز نامازدىن كېيىن، مەيلى يالغۇز بولسۇن، مەيلى جامائەت بىلەن بولسۇن، مەيلى يولۇچى بولسۇن، مەيلى مۇقىم بولسۇن، ھەر قانداق كىشىنىڭ ئوقۇشى ۋاجىپتۇر.

تەشرىق تەكبىرلىرىنىڭ تېكىستى

﴿اَللّٰهُ أَكْبَرُ، اَللّٰهُ أَكْبَرُ، لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ، وَاللّٰهُ أَكْبَرُ، اَللّٰهُ أَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ﴾

ئوقۇلۇشى:«ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر، لائىلاھە ئىللەللاھۇ ۋەللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر ۋە لىللاھىل ھەمدۇ»

تەراۋىھ نامىزى

تەراۋىھ نامىزى ــ رامىزان ئېيىدا ئاخشاملىرى خۇپتەندىن كېيىن ئوقۇلىدىغان 20 رەكئەتلىك نامازدۇر.

تەراۋىھ - ئارام ئېلىش، تەنەپپۇس قىلىش دېگەن مەنىدە بولۇپ، ھەر تۆت رەكئەت نامازدىن كېيىنكى ئارام ئېلىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

رامىزان ئېيىدا بىر ئاي تەراۋىھ نامىزى ئوقۇش تەكىتلىك سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:«ئاللاھ رامىزان روزىسىنى پەرز قىلدى. مەن مۇسۇلمانلارغا رامىزان كېچىلىرىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈشنى سۈننەت قىلدىم»[174].

تەراۋىھ نامىزىنى ئوقۇش ئەر، ئايال ھەر قانداق مۇسۇلمان كىشى ئۈچۈن سۈننەتتۇر. ھەربىر 4 رەكئەتتىن كېيىن، ئازراق ئولتۇرۇپ ئارام ئېلىش مۇستەھەبتۇر. بۇ ئولتۇرۇشتا ئاللاھ تائالاغا تەسبىھ ئېيتىش ياكى قۇرئان ئوقۇش ياكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇد ئېيتىش ياخشىدۇر.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ۋاقتى

تەراۋىھ نامىزى رامىزان ئاخشاملىرى خۇپتەن بىلەن ۋىتىر نامىزى ئارىلىقىدا ئوقۇلىدۇ.

تەراۋىھ نامىزىنىڭ رەكئەت سانى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەراۋىھ نامىزىنى 8 رەكئەت ئوقۇغان. ئىككىنچى خەلىپە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدىن باشلاپ تەراۋىھ نامىزى 20 رەكئەت ئوقۇلۇپ كەلمەكتە. كۆپىنچە ئىسلام مەزھەپلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوقۇغىنى بويىچە تەراۋىھ نامىزىنى 8رەكئەت قىلىپ بېكىتكەن. ئەمما ھەنەفىي مەزھىپىدە تەراۋىھ نامىزى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا ساھابىلەرنىڭ مۇۋاپىقەتچىلىكى بىلەن

(174) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

بىكىتىلگەن بويىچە 20 رەكئەت ئوقۇشنى بەلگىلىگەن.دېمەك، تەراۋىھنىڭ ئالدىنقى 8رەكئىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى بولسا، 20 رەكئەت ئوقۇش يولباشچى ساھابىلەر(خۇلەفائۇر راشدۇن)نىڭ سۈننىتىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يولباشچى ساھابىلەرنىڭ يولىغا ئەگىشىشنىڭ زۆرۈرلىكى توغرۇلۇق مۇنداق دىگەن:«سىلەر مېنىڭ ۋە يولباشچى ساھابىلىرىمنىڭ يولىدىن ئايرىلماڭلار»[175].

تەراۋىھ نامىزىنىڭ ئوقۇلۇش كەيپىيتى

تەراۋىھ نامىزى جامائەت بىلەن ئوقۇلغىنىدەك، ئۆز ئالدىغا ئايرىممۇ ئوقۇلىدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ، تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپمۇ ئوقۇش مۇمكىن. تەراۋىھ نامىزىنى ئىككى رەكئەتلىكتىن قىلىپ ئوقۇماقچى بولغاندا، ئۇ خۇددى بامدات نامىزىنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك ئوقۇلىدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى تۆت رەكئەتلىكتىن قىلىپ ئوقۇماقچى بولغاندا، ئۇ خۇددى پېشىن نامىزىنىڭ تۆت رەكئەت سۈننىتىنى ئوقۇغاندەك ئوقۇلىدۇ.

بىر ئايلىق تەراۋىھ نامىزىدا «قۇرئان كەرىم»نى خەتمە قىلىش ئايرىم بىر سۈننەتتۇر. تەراۋىھ نامىزىنى جامائەتنى زېرىكتۈرمەيدىغان يېنىكرەك ئوقۇش ياخشىدۇر. تەراۋىھ نامىزىنى رامىزاندا ئوقۇيالمىغان كىشىگە ئۇنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. تەراۋىھ نامىزىنى كېچىنىڭ يېرىمىغا قەدەر كېچىكتۈرۈش مۇستەھەپتۇر. ۋىتىر نامىزىنى تەراۋىھ نامىزىدىن بۇرۇن ئوقۇشمۇ جائىزدۇر[176].

---

(175) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

(176) اللباب شرح الكتاب 1 - توم 68 - بەت.

ئىما – ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش مەسىلىسى

ئىما - ئىشارەت ؛ نامازدا رۇكۇ ۋە سەجدىلەرگە ئىشارەت ئۈچۈن كۆچىنىڭ يېتىشىچە باشنى ئېگىش دېگەنلىكتۇر. ئەگەر بىمار بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىشتىنمۇ ئاجىز كەلسە، كۆزى بىلەن ئىشارەت قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭدىنمۇ ئاجىز كەلسە نامازنى ئوقۇمايدۇ ۋە ئۇنى ئاللاھ تائالا كەچۈرىدۇ. چۈنكى «قۇرئان كەرىم»دە: ﴿كۈچۈڭلارنىڭ يېتىشىچە ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار﴾[178] دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەرنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇسام، ئۇنى تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە ئورۇنداڭلار»[179] دېگەن.

ئىما_ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا تاقىتى يەتمىگەن كىشى قانداق قىلىدۇ؟

ئىما - ئىشارەت بىلەنمۇ ناماز ئوقۇشقا قادىر بولالمىغان ياكى ئەقلى - ھۇشى يوقالغان بىمار، نامازنى ۋاقىتلىق قويۇپ قويىدۇ. بۇ ھالەت بىر كېچە – كۈندۈزدىن ئاز ۋاقىت داۋاملاشقان بولسا، يەنى بەش ۋاخ نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكىچە ساقىيىپ قالسا، ئوقۇيالمىغان مەزكۇر نامازلىرىنىڭ قازاسىنى ئوقۇيدۇ. ئەگەر كېسەلى ئېغىرلاشقان ياكى ئەقلى – ھۇشى يوقالغان سەۋەبلىك ئىما - ئىشارەت بىلەنمۇ ناماز ئوقۇيالمىغان ۋاقتى بىر كېچە – كۈندۈزدىن كۆپرەك ۋاقىت داۋاملاشقان بولسا، بۇ نامازلارنىڭ قازاسى كەلمەيدۇ. بۇ خۇددى ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن ناماز كەچۈرۈم قىلىنغاندەك كەچۈرۈم قىلىنىدۇ. شۇنداقلا، ئەگەر بىمار شۇ كېسەلى بىلەن ئۆلۈپ كەتسە، ئىما - ئىشارەت بىلەنمۇ ناماز ئوقۇشتىن ئاجىز كەلگەن ھالىتىدە ئوقۇيالمىغان نامازلىرى ئۇنىڭدىن ساقىت بولىدۇ. ئۇنىڭغا فىديە بېرىش لازىم كەلمەيدۇ[180].

ئىما_ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش توغۇرلۇق مەسىلىلەر

پەرز نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا كۈچى يېتىدىغان كىشىنىڭ ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىز ئەمەس. ئەمما نەپلە نامازلارنى ساق كىشىلەرنىڭمۇ ئولتۇرۇپ ئوقۇشى جائىز. بىراق ساۋابى كەمرەك بولىدۇ.

(178) تەغابۇن سۈرىسى ١٤-ئايەت

(179) ئىمام بۇخارىي رىۋايىتى

(180) نور الايضاح ونجاة الارواح 30 - بەت، بدائع الصنائع 1 - توم 105 - بەت.

كېسەل كىشىنىڭ ناماز ئوقۇش كەيپىيتى

كېسەللىك ؛ مىجەزنىڭ نورماللىقىنى يوقىتىپ قويۇشتىن مەيدانغا كېلىدىغان بىر خىل ئاجىزلىق ھالىتى دېيىلگەنلىكتۇر. ئىسلام دىنى ئەقلىنى يوقاتمىغان كېسەللەرگە ئەمەل - ئىبادەتلەرنى توختاتماسلىقنى بۇيرۇش بىلەن بىرگە، ئۇلار ئۈچۈن بەزى ئۇڭايلىقلارنىمۇ كۆرسەتكەن. ناماز ھەققىدە كېسەللەر ئۈچۈن كۆرسىتىلگەن ئۇڭايلىقلارمۇ بۇ مەنبەنى مەقسەت قىلغان.

كېسەل كىشى كۈچىنىڭ يېتىشىچە ناماز ئوقۇشى كېرەك. ئۆرە تۇرالمىسا ئولتۇرۇپ، ئولتۇرالمىسا ياتقان يېرىدە ئىما_ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇيدۇ.

ئۆرە تۇرالمايدىغان ياكى ئۆرە تۇرسا، كېسىلىنىڭ ئېغىرلىشىپ كېتىشىگە ياكى شىپا تېپىشىنىڭ كېچىكىپ كېتىشىگە سەۋەب بولىدىغانلىقى ئېنىق بولغان بىمار ئولتۇرۇپ رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى نورمال كەيپىيتى بويىچە قىلىپ ناماز ئوقۇيدۇ. ئۆرە تۇرۇشقا قادىر بولالىغان بولسىمۇ، رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار ئولتۇرۇپ ناماز ئوقۇسا بولىدۇ. ئولتۇرۇپ ئوقۇلغان نامازدا رۇكۇ ۋە سەجدىلەرنى قىلىشتىن ئاجىز كەلگەن بىمار رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرنى ئىما - ئىشارەت بىلەن قىلىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ ئالدىغا سەجدە قىلىش ئۈچۈن ياستۇق ياكى ئورۇندۇق قويۇپ بېرىلمەيدۇ. چۈنكى سەجدە يەرگە قىلىنىدۇ. يەرگە سەجدە قىلالمىسا ئىما_ئىشارەت بىلەن قىلىنىدۇ.

ئولتۇرۇشقىمۇ كۈچى يەتمىگەنلىكتىن ئۇگدىسىغا يېتىپ ئىما_ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغان بىمار ئىككى پۇتىنى قىبلە تەرەپكە قارىتىپ ياتىدۇ، مۇمكىنچىلىك بولسا ئىككى پۇتىنى قىبلىگە ئۇزارتماسلىقى ئۈچۈن ئىككى تىزى ئازراق كۆتۈرۈلىدۇ ۋە بىمارنىڭ ئاسمانغا قارىماستىن قىبلىگە قارىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ بېشىغا ئېگىزرەك ياستۇق قويۇلىدۇ. ئەمما يېنىچە يېتىپ ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇماقچى بولغان بىمار ئوڭ تەرىپىنى بېسىپ، قىبلىگە قاراپ ياتىدۇ، رۇكۇ بىلەن سەجدىلەرگە بېشى بىلەن ئىما - ئىشارەت قىلىدۇ. ئەمما يېنىچە يېتىپ ئوقۇغاندىن ئۇگدىسىغا يېتىپ ئوقۇش ئەۋزەلدۇر[177].

---

(177) فتح القدير 1 - توم 375 - بەت

كېسەل بولغىنى ئۈچۈن ئولتۇرۇپ ياكى ئىشارەت بىلەن ناماز ئوقۇش ۋەزىيىتىگە چۈشۈپ قالغان بىمار كېسەللىك ۋاقتىدا ئوقۇيالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى، ساقايغاندىن كېيىن ئوقۇماقچى بولغاندا، ئولتۇرۇپ ياكى ئىما - ئىشارەت بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۆرە تۇرۇپ نامازنىڭ ئەسلىدىكى كەيپىيىتى بويىچە ئوقۇيدۇ. چۈنكى، ساقايغاندىن كېيىن ئۆزرە قالمىغان بولىدۇ. ئەمما ساق ۋاقتىدا قازا بولغان نامازلىرىنى كېسەللىكتە ئوقۇماقچى بولسا، ئولتۇرۇپ ئىما - ئىشارەت بىلەن ئوقۇسا بولىدۇ.

نامازنى ساق ھالىتىدە باشلىغان بولسىمۇ ناماز ئەسناسىدا مىجەزى ئۆزگىرىپ قېلىپ ئورنىدىن تۇرالمايدىغان ھالەتكە چۈشۈپ قالغان بىمار نامىزىنىڭ قالغىنىنى ئولتۇرۇپ تاماملايدۇ. ئەگەر ئولتۇرۇشتىنمۇ ئاجىز كەلسە يېتىپ ئىما - ئىشارەت بىلەن تاماملايدۇ. ئەمما كېسەل ھالىتىدە نامازنى ئولتۇرۇپ باشلىغان بىمار ناماز ئەسناسىدا ساقىيىپ قېلىپ ئۆرە تۇرالايدىغان ھالغا كەلسە نامىزىنىڭ قالغىنىنى ئۆرە تۇرۇپ تاماملايدۇ[181].

(181) تحفة الفقهاء 57 - بەت اللباب شرح الكتاب 1 - توم 63 - بەت.

مۇستەھەب نامازلار

مۇستەھەب نامازلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەزىدە ئوقۇغان ياكى باشقىلارنىڭ ئوقۇشىغا يول قويغان، تەكىتلىك سۈننەت دەرىجىسىگە يەتمىگەن نامازلار بولۇپ، تەكىتسىز سۈننەت قاتارىدىن سانىلىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

(1) تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى

(2) چاشگاھ نامىزى

(3) تەھەججۇد نامىزى

(4) تاۋاپ نامىزى

1. تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى

تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ؛ مەسجىدكە سالام بېرىش دېگەنلىكتۇر. قانداقلا بىر ۋاقىتتا، قايسىبىر مەقسەت بىلەن مەسجىدكە كىرگەن مۇسۇلمان كىشىنىڭ ئىككى رەكئەت «تەھىيەتۇل مەسجىد» نامىزى ئوقۇشى سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار مەسجىدكە كىرگىنىدە ئىككى رەكئەت تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇماستىن ئولتۇرمىسۇن»[182].

تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ۋاقتى

تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى مەسجىدكە كىرىپ، ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ئوقۇلىدۇ. ئۇنى ئوقۇماستىن ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىنمۇ، يەنە تۇرۇپ ئوقۇسا بولىدۇ. مەسجىدكە زىيارەت، ئىلىم تەھسىل قىلىش ۋە باشقا قانداقلا بىر مەقسەت بىلەن كىرگەن مۇسۇلمان كىشى بۇ نامازنى ئوقۇيدۇ. ئەمما مەسجىدكە قانداقلا بىر نامازنى ئوقۇش ئۈچۈن كىرىش تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنىڭ ئورنىنى تولدۇرىدۇ. يەنى مەسجىدكە ناماز ئوقۇش ئۈچۈن كىرگەن كىشى ۋاقىت تار

(182) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

كەلسە تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزىنى ئوقۇمىسىمۇ بولىدۇ.

مەسجىدتە تەلىم ئېلىش ياكى مەسجىدنى رېمونت قىلىش ياكى باشقا سەۋەبلەر بىلەن مەسجىدكە كۈندە بىر قانچە قېتىم كىرىشكە مەجبۇر بولىدىغان كىشى بىر قېتىملا تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇسا يېتەرلىكتۇر. جۈمە نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە كىرگەن كىشىلەر ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن ياكى ئولتۇرۇپ بولغان بولسىمۇ، تۇرۇپ ئىككى رەكئەت تەھىيەتۇل مەسجىد نامىزى ئوقۇيدۇ. ئەمما ئىمام خۇتبە ئوقۇش ئۈچۈن مۇنبەرگە چىقىشى بىلەن ناماز ئوقۇشقا ۋە سۆز قىلىشقا بولمايدۇ. خۇتبىنى قولاق سېلىپ ئاڭلاش ۋاجىپتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى تەكىتلەپ مۇنداق دېگەن: «ئىمام جۈمەنىڭ خۇتبىسىنى ئوقۇۋاتقاندا، يېنىڭدىكى ھەمراھىڭغا «جىم ئولتۇر، خۇتبىنى تىڭشا» دېيىشىڭنىڭ ئۆزىمۇ خۇتبىغا قۇلاق سالمىغانلىق بولىدۇ»[183].

2. چاشگاھ نامىزى

چاشگاھ ؛ كۈن تولۇق چىقىپ بولغاندىن باشلاپ پېشىن ۋاقتىغا 45 مىنۇت قالغىچىلىك بولغان ۋاقىتلار دېيىلىدۇ. چاشگاھ ۋاقتىدا ئەڭ ئاز دېگەندە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش تەكىتسىز سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئىككى رەكئەت چاشگاھ نامىزى ئوقۇشنى ئۆزىگە ئادەت قىلىدىكەن، ئۇنىڭ گۇناھلىرى دېڭىزنىڭ كۆپۈكىدەك كۆپ بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ»[184].

چاشگاھ نامىزى ئىككى رەكئەت ئوقۇلغىنىدەك، تۆت ياكى سەككىز رەكئەتمۇ ئوقۇلىدۇ.

(183) ئىمام بۇخارى ۋە ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

(184) ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى.

3. تەھەججۇد (كېچە) نامىزى

تەھەججۇد ؛ كېچىدە ئاللاھ تائالانىڭ تائەت - ئىبادىتى بىلەن مەشغۇل بولۇش دېگەنلىكتۇر. ئاللاھ تائالا مۇئمىنلەرنى ماختاپ مۇنداق دەيدۇ:{ **كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ** }يەنى ﴿ئۇلار كېچىسى ئاز ئۇخلايتتى﴾[185].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن: «تەھەججۇدنى تەرك قىلماڭلار. ئۇ سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن ياخشى زاتلارنىڭ ئادىتىدۇر. ئۇ، سىلەرنىڭ ئاللاھقا يېقىن بولۇشۇڭلار ئۈچۈن ۋەسىلە، خاتالىقلارنى ۋە گۇناھلارنى يوققا چىقارغۇچى ھەم ئۇلاردىن يىراق قىلغۇچىدۇر»[186].

تەھەججۇدنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «پەرز نامازلاردىن قالسا، ئەڭ ئەۋزەل ناماز كېچىنىڭ ئاخىرقى يېرىمىدا ئوقۇلغان (تەھەججۇد) نامىزىدۇر»[187].

تەھەججۇد نامىزىنىڭ كەيپىيىتى

تەھەججۇد نامىزى ئىككى رەكئەتتە ياكى تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپمۇ ئوقۇلىدۇ. ئەمما ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇش ئەۋزەلرەكتۇر. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كېچە نامىزى ئىككى، ئىككى قىلىنىپ ئوقۇلىدۇ»دەپ كۆرسەتكەن[188].

بۇ ھەدىس، تەھەججۇد نامىزىنى ھەر ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇشنىڭ ئەۋزەللىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما، ھەربىر تۆت رەكئەتتە بىر سالام بېرىپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ.

تەھەججۇد نامىزى ئېڭى ئىككى رەكئەتتىن باشلىنىپ، كۆپىنىڭ چېكى يوقتۇر.

---

(185) زارىيات سۈرىسى 17 - ئايەت.

(186) ئىمام تىرمىزى رىۋايىتى.

(187) ئىمام مۇسلىم، ئىبنى خۇزەيمە 2 - جىلد 176 - بەت.

(188) ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى.

تەھەججۇد نامىزىنىڭ ۋاقتى

بۇ ھەقتە كەلگەن ھەدىسلەرگە ئاساسلانغاندا، تەھەججۇد نامىزىنىڭ ئەڭ ئەۋزەل ۋاقتى كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتىن بىرىدۇر. بۇ دۇئالارنىڭ ئىجابەت بولۇشى ۋە گۇناھلارنىڭ مەغپىرەت قىلىنىشى ئۈچۈن ئەڭ مۇناسىپ ۋاقىتلاردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « ئاللاھ كېچىنىڭ ئۈچتىن بىرى قالغاندا، دۇنيا ئاسمىنىغا (بىرىنچى ئاسمانغا) چۈشىدۇ ۋە ‹كىمكى ماڭا دۇئا قىلىدىكەن، ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىمەن، كىمكى مەندىن ھاجىتىنى سورايدىكەن، سورىغان نەرسىسىنى بېرىمەن، كىمكى مەندىن مەغپىرەت تىلەيدىكەن، ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى مەغپىرەت قىلىمەن› دەپ نىدا قىلىدۇ»[189].

4. تاۋاپ نامىزى

كەئبىنى تاۋاپ قىلغان كىشىنىڭ تاۋاپىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ بولۇپ، مەقامۇ ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىغا كېلىپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇشى تەكىتسىز سۈننەتتۇر.

ئەمما مەسجىدى ھەرەمدە ئادەم كۆپ بولغان قىستىلاڭغۇ چاغلاردا باشقىلارنىڭ تاۋاپ قىلىشىغا توسالغۇ بولماسلىق ئۈچۈن بۇ نامازنى مەسجىدى ھەرەمنىڭ قايسىبىر يېرىدە ئوقۇش ئەۋزەلدۇر.

---

(189) ئىمام بۇخارى رىۋايىتى.

نەپلە نامازلىرى

نەپلە لۇغەتتە - زىيادە دېگەنلىكتۇر. ئىسلام ئاتالغۇسىدا پەرز، ۋاجىپ ياكى سۈننەت بولمىغان، ئەمما دىنىمىزدا يولغا قويۇلغان، ئىختىيارىي ئەمەل - ئىبادەت دېگەنلىكتۇر. نەپلە ئىبادەتلەرنىڭ ساۋابى كۆپتۇر. نەپلە ئىبادەتلەر بەندىنىڭ ئاللاھقا تېخىمۇ يېقىنلىشىشىغا ۋە پەرز، ۋاجىپ ئەمەللەرنى ئادا قىلىشتىكى بەزى كەمچىلىك، نۇقسانلارنىڭ تولۇقلىنىشىغا ۋاستە بولىدۇ[190].

ئاللاھ تائالا نەپلە ئەمەللەرنىڭ مۇكاپاتلىرى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مَنْ تَطَوَّعَ خَيْراً فَإِنَّ اللهَ شاكِرٌ عَلِيْمٌ﴾ يەنى{كىمكى ئۆز ئىختىيارى بىلەن بىرەر ياخشىلىق قىلىدىكەن، بىلسۇنكى، ئاللاھ ئەلۋەتتە شۇكۇرنىڭ مۇكاپاتىنى بەرگۈچىدۇر ۋە ھەممىنى بىلگۈچىدۇر}[191].

نەپلە نامىزى ھەققىدىكى مەسىلىلەر

1. نەپلە نامىزىنى كېچە - كۈندۈزنىڭ (ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلارنىڭ سىرتىدا) قايسىبىر ۋاقىتلىرىدا ئوقۇشقا بولىدۇ. نەپلە نامازلىرىنىڭ بەلگىلىك مەلۇم ۋاقتى بولمايدۇ.

2. نەپلە نامىزىنى ئىككى رەكئەت ياكى تۆت رەكئەت ئوقۇشقا بولىدۇ. بۇنىدىن كۆپرەك ئوقۇماقچى بولسا، ئىككى رەكئەتتە ياكى تۆت رەكئەتتە سالام بېرىپ ئوقۇيدۇ.

3. نەپلە ئىبادەتلىرى مەيلى ناماز بولسۇن، مەيلى روزا بولسۇن، مەيلى باشقا ئىبادەتلەر بولسۇن، ئۇنى باشلاش بىلەن كىشىنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن بولىدۇ. يەنى ئۇنى ئادا قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر نەپلە ناماز ياكى نەپلە روزىنى باشلاپ بولۇپ، ئۇنى ئاخىرىغىچە داۋاملاشتۇرماي بۇزۇۋەتسە ياكى بۇزۇلسا، بۇ چاغدا ئۇنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ.

---

(190) مراقي الفلاح 80 - بەت، اللباب شرح الكتاب 1 - توم 52 - بەت.

(191) بەقەرە سۈرىسى 158 - ئايەت.

4. نەپلە نامازلارنى پاراخوت، ئايروپىلان، ماشىنا قاتارلىق قاتناش قوراللىرىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئوقۇشمۇ جائىزدۇر. قاتناشنىڭ يۆنىلىشى قىبلىگە ئۇدۇل كەلمىگەن بولسىمۇ، قاتناش يۈزلەنگەن تەرەپكە قاراپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا قىبلىگە قاراش شەرت قىلىنمايدۇ. چۈنكى دىنىمىزدا قىيىنچىلىق يوقتۇر. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم»دە: ﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ﴾ يەنى{مەشرىقمۇ ۋە مەغرىبمۇ ئاللاھنىڭدۇر، قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپىدۇر}[192].

5. نەپلە نامازلارنى ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇشقا قۇدرىتى يېتىدىغان ھاللاردىمۇ ئولتۇرۇپ ئوقۇش جائىزدۇر. لېكىن ئۆزرىسىز ئولتۇرۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابى، ئۆرە تۇرۇپ ئوقۇغاننىڭ ساۋابىدىن كەمرەك بولىدۇ. نەپلە نامازنى ئۆرە تۇرۇپ باشلاپ، كېيىن ئولتۇرۇپ ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. شۇنىڭدەك نەپلە نامازلارنى بىر نەرسىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ ئوقۇسىمۇ جائىزدۇر.

نەپلە ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار

نەپلە ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار تۆۋەندىكىچە:

1. بامدات نامىزىدىن كېيىن.

2. ئەسىر نامىزىدىن كېيىن.

3. شام نامىزىدىن بۇرۇن.

4. پەرز نامازنىڭ ۋاقتى چىقىپ كەتكىلى ئاز قالغاندا ياكى جامائەت نامىزى باشلانغاندا.

5. جۈمە كۈنلۈكتە خاتىب مۇنبەرگە چىققاندىن جۈمەنىڭ پەرزى ئوقۇلۇپ بولغۇچىلىك.

6. نامازغا تەكبىر ئېيتىلغاندىن كېيىن. ئەمما بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇشقا بولىدۇ.

---

(192) بەقەر سۈرىسى 115- ئايەت.

7. ھېيت نامىزى ئوقۇشتىن ئاۋۋال مەيلى ئۆيدە، مەيلى مەسجىدتە نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر. ئەمما نامازدىن كېيىن مەسجىدتە ئوقۇش مەكرۇھ، ئۆيدە ئوقۇش جائىزدۇر.

8. تەرەت قىستاپ قالغاندا.

9. تائام ھازىرلىنىپ قالغاندا.

01. «ئەرەفات»تا پىشىن بىلەن ئەسىر ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشتا ۋە «مۇزدەلىفە»دە شام بىلەن خۇپتەن ئىككى نامازنى جەمئى قىلىپ ئوقۇشتا ئىككى ناماز ئارىسىدا نەپلە ناماز ئوقۇش مەكرۇھتۇر.